



T.C.  
ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ  
AVRASYA ARAŞTIRMALARI ANA BİLİM DALI

ÇİN'İN UYGUR KÖYLÜ İŞÇİ PROJESİ ÖRNEĞİNDE MECBURI  
KÜLTÜREL DEĞİŞME

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Anakız KARLUK

Niğde

Ocak, 2017

**T.C.**  
**ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ**  
**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**  
**AVRASYA ARAŞTIRMALARI ANA BİLİM DALI**

**ÇİN'İN UYGUR KÖYLÜ İŞÇİ PROJESİ ÖRNEĞİNDE MECBURİ  
KÜLTÜREL DEĞİŞME**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**Hazırlayan**  
**Anakız KARLUK**

Danışman : Prof. Dr. Hikmet KORAŞ  
Üye : Prof. Dr. Yonca ANZERLİOĞLU  
Üye : Yrd. Doç. Dr. Çiğdem ŞAHİN

**Niğde**

**Ocak, 2017**

## YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Çin’in Uygur Köylü İşçi Projesi Örneğinde Mecburî Kültürel Değişme” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde tez yazım kılavuzuna uygun olarak tarafımdan yazıldığını yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

27/01/2017

  
Anakız KARLUK

## ONAY SAYFASI

Prof. Dr. Hikmet KORAS danışmanlığında Anakız KARLUK tarafından hazırlanan “Çin’in Uygur Köylü İşçi Projesi Örneğinde Mecburî Kültürel Değişme” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrasya Araştırmaları Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tarih: 27/01/2017

### JÜRÜ:

Danışman: Prof. Dr. Hikmet KORAS

Üye: Prof. Dr. Yonca ANZERLIOĞLU

Üye: Yrd. Doç. Dr. Çiğdem ŞAHİN



### ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun ..... Tarihi ve ..... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Doç. Dr. Ömer İSKENDERÖĞLU

Enstitü Müdürü

## ÖN SÖZ

Çalışma Ömer Halisdemir Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi öğretim üyesi sayın Prof. Dr. Hikmet KORAŞ hocamın danışmanlığında yürütülmüştür. Çalışmanın amacı, Çin'in Uygur Türk bölgesinde uygulamakta olduğu politikalar örneğinde mecburî kültür değişmesi olgusunu incelemektir. Bu bağlamda dışarıdan zorla müdahale ile gerçekleştirilen değiştirme, benzeştirme eylemlerinin hedef toplumların sosyal ve kültürel yapısında nasıl bir yarıma, dönüşme ve yozlaşmalara yol açtığını anlamaya çalışılmıştır. Sahada elde edilen verilerle Çin tarzı asimilasyonun nasıl gerçekleştiği, Çin'in kendi toplumu ve kültüründen tamamen farklı olan toplum veya toplulukları nasıl yönettiği hakkında bazı önemli ipuçlarını verilmiştir. Çalışmanın belirlenen amaçları doğrultusunda araştırmanın yöntemi ve kuramsal çerçevesi oluşturulmuş; Çince, İngilizce ve Türkçedeki ilgili kaynaklar tarandıktan sonra sosyal bilimlerdeki araştırma yöntemiyle elde edilen bilgiler değerlendirilerek sonuç yorumlarının sunulması ile çalışma sonlandırılmıştır.

Çalışmada Çince kelimeler için Pin-Yin sistemi uygulanmıştır.

Çalışmanın bütün aşamalarında desteğini aldığım, getirdiği eleştirileri ve önerileri ile çalışmamın tamamlanmasında değerli yardımlarını gördüğüm kıymetli hocam, danışmanım sayın Prof. Dr. Hikmet KORAŞ'a teşekkür etmeyi borç bilirim.

Yüksek lisans eğitimimin başarı ile tamamlanması için bana her açıdan destek olan ve hayırlı dualarını hiç eksik etmeyen Kaşgar'deki aileme, en yakın destekçim ve eşim Abdürreşit Celil KARLUK'a çok teşekkür ederim.

Anakız KARLUK

Ocak, 2017

## ÖZET

### YÜKSEK LİSANS TEZİ ÇİN'İN UYGUR KÖYLÜ İŞÇİ PROJESİ ÖRNEĞİNDE MECBURİ KÜLTÜREL DEĞİŞME

**KARLUK, Anakız**  
**Avrasya Araştırmaları Ana Bilim Dalı**  
**Tez Danışmanı: Prof. Dr. Hikmet KORAŞ**  
**Ocak 2017, 123 sayfa**

ÇKP yönetimi 1955 yılında Şinjiang Uygur Özerk Bölgesini tesis ettikten sonra Çin toplumu ve kültürüne en mesafeli olan Uygur Türk toplumunu Çin lehine değiştirmek ve dönüştürmek için daha kapsamlı ve planlı politika, strateji benimsemiştir. Soğuk savaş sonrasında Batı tarafından üretilen sözde “İslami Terör” söylemi, Çin'in Uygur politikası ve stratejisinde radikal değişimlere gitmesi için bulunmaz bir gerekçe olmuştur.

1994 sonrası din kurumuna yönelik yürüttüğü sürekli süpürme ve silme kampanyasını 2003 yılındaki dil, eğitim ve kültür kurumuna yönelik sistematik değiştirme ve dönüştürme uygulamaları izlemiştir. 2006'dan itibaren kırsallardaki çoğu 16-22 yaş arası bekâr Uygur köylü kızlarının zorunlu olarak Doğu Çin'deki fabrikalara transfer edilmeye başlanması ile işbu dönüştürme süreci zirve yapmıştır.

Bu çalışmanın birinci bölümünde araştırmanın problem durumu, konusu, önemi, amacı, yöntemi yer almıştır. İkinci bölümünde ise, sosyal, kültürel değişme, köylü işçi gibi kavramlar sosyolojik açıdan açıklanmıştır. Üçüncü bölümde, Çin'in Uygur köylü işçi projesi detaylı bir şekilde açıklanmıştır. Dördüncü bölümde ise, araştırmanın bulguları sahada elde edilen verilerle ortaya konulmuş, işbu projenin Uygur Türk toplumunun sosyal ve kültürel yapısında ortaya çıkarttığı değişmeler ve etkileri açıklanarak analizi yapılmıştır. Son bölümde ise, seçilmiş örnek mülakatlar verilmiştir. En sonunda araştırmanın sonuçları genel bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

Çalışma sonuçları aslında sağlam bir sosyal ve kültürel bünyeye sahip bir toplumun iyi planlanmış ısrarcı politikalar ile değişime tabi tutulabileceğini hatta işbu yapının istenilen şekilde yeniden düzenlenebileceğini ortaya koymuştur. Uygur Türk toplumu, Çin devleti tarafından uygulanan zorlayıcı, müdahaleci ve imha edici politikaları sonucunda radikal değişimleri tecrübe etmekte, tarihinin hiçbir döneminde yaşamadığı ağırlı, sancılı ve çileli mecburî kültürel değişme sürecini yaşamaktadır.

**Anahtar Kelimeler:** Sosyal Değişme, Mecburî Kültür Değişmesi, Çin, Uygur, Köylü İşçi

## **ABSTRACT**

### **MASTER'S THESIS**

## **CULTURE CHANGES BY FORCED VIA UYGHUR VILLAGE WORKERS PROJECT OF CHINA**

**Karluk, Anakız**

**Eurasia Studies Department**

**Supervisor: Prof. Dr. Hikmet KORAS**

**January 2017, 123 Pages**

After the Chinese Communist Party (CCP) established Xinjiang Uyghur Autonomous Region in 1955, the CCP has adopted more comprehensive and planned policy for strategic change Uyghur Turkish society, which is the most distant to Chinese society and culture. The so-called "Islamic Terror" rhetoric produced by the West after the Cold War has become a golden opportunity for Chinese government to apply Uyghur politics and strategic changes.

The continuous sweeping and erasing campaign were for the religion after 1994 followed by systematic changes and convert of the language, education and cultures in 2003 was reviewed. Since 2006 single Uyghur girls aged between 16-22 years old from rural area have been transferred by forced to factory in East China.

The first chapter of this study contains problem statement, subjects, significance, objective and methods; the second chapter contains social, culture changes and village girl workers concept based on sociology view, the third chapter explains Uyghurs village workers project of China in detail, the fourth chapter presents findings based on collected data and effects of this project on social and cultural structure of Uyghur Turkish society, the last chapter presents conclusion based on the results.

The results of the study show that a community with a strong social and cultural background can be replaced by well-planned persistent policies, and even that the project can be rearranged as desired. Uyghur Turkish community is experiencing radical changes by forced, interventions and destructive policies implemented by Chinese government. Uyghur Turks are living painfully, painful and oblivious culture changes process that no one has experienced in history.

**Key Words:** social changes, culture changes by forced, China, Uyghur, Village workers

## İÇİNDEKİLER

<b>ÖN SÖZ</b> .....	<b>I</b>
<b>ÖZET</b> .....	<b>II</b>
<b>ABSTRACT</b> .....	<b>III</b>
<b>İÇİNDEKİLER</b> .....	<b>IV</b>
<b>TABLolar LİSTESİ</b> .....	<b>VI</b>
<b>ŞEKİLLER LİSTESİ</b> .....	<b>VII</b>
<b>KISALTMALAR</b> .....	<b>VIII</b>
<b>1. BÖLÜM</b> .....	<b>1</b>
<b>ARAŞTIRMA METODOLOJİSİ</b> .....	<b>1</b>
1.1. Araştırmanın Problem Durumu.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	2
1.3. Araştırmanın Önemi.....	2
1.4. Problem ve Alt Problemler .....	3
1.5. İlgili Alan Yazın .....	4
1.6. Kullanılan Yöntem ve Teknikler.....	7
<b>2. BÖLÜM</b> .....	<b>9</b>
<b>ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ</b> .....	<b>9</b>
2.1. Kültür .....	9
2.2. Sosyal Değişme Olgusu .....	11
2.2.1. Değişmenin Kaynakları .....	13
2.3. Kültürel Değişme .....	14
2.3.1. Kültürel Değişmeyi Etkileyen Faktörler .....	15
2.3.2. Serbest Kültür Değişmesi.....	17
2.3.3. Mecburî Kültür Değişmesi.....	18
2.4. Köylü İşçiler .....	19
2.5. Uygur Köylü İşçiler .....	20
<b>3. BÖLÜM</b> .....	<b>25</b>
<b>ŞUÖB'DE KÖYLÜ İŞÇİ PROJESİ</b> .....	<b>25</b>
3.1. ŞUÖB'ün İşgücü Transfer Politikasının Arka Planı .....	25
3.1.1. ŞUÖB'deki Köylülerin Gelir Seviyeleri .....	27
3.2. İşgücü Transfer Projesi ile İlgili Resmî Politikalar.....	28
3.2.1. Merkezî Hükümetin Köylü İşçilerle İlgili Yasal Politikaları .....	29
3.2.2. ŞUÖB'ün Kırsal İşgücü ile İlgili Politikaları.....	31
3.2.3. Kaşgar İlinin Köylü İşçilerle ilgili Yasal Politikaları .....	33
3.3. ŞUÖB'ün İşgücü Transfer Modelleri.....	34



3.4. Köylü İşçi Transferi Yapan Bölge ile Kabul Eden Bölge Yönetimleri Arasındaki İlişkiler .....	37
3.5. ŞUÖB'den Çin'in İç Bölgelerine Yapılan Köylü İşçi Transferleri.....	38
<b>4. BÖLÜM .....</b>	<b>41</b>
<b>ARAŞTIRMANIN BULGULARI .....</b>	<b>41</b>
4.1. Uygur Köylü İşçiler Hakkında Genel Bilgiler .....	41
4.2. Sahada Nitel Çalışma ile Elde Edilen Bulgular .....	49
4.3. Uygur Köylü İşçi Transfer Projesinin Ortaya Çıkarttığı Değişmeler .....	50
4.3.1. Yaşam Tarzındaki Değişmeler.....	51
4.3.2. Yeme-İçme Alışkanlıklarında Değişmeler.....	54
4.3.3. Zihniyet ve Düşüncelerde Değişimler.....	56
4.3.4. Çin Dili ve Çin Kültürü Seviyelerinde Değişim .....	58
<b>SONUÇ ve DEĞERLENDİRME.....</b>	<b>61</b>
<b>KAYNAKÇA.....</b>	<b>66</b>
<b>EKLER .....</b>	<b>71</b>
EK-1: SEÇİLMİŞ ÖRNEK MÜLAKATLAR.....	71
MÜLAKAT 1: Çin ve ŞUÖB'de Uygur Köylü İşçi Transferinde Örnek İlçe Seçilen Kaşgar Konaşehir İlçesi İşgücü Transfer Ofisinin Tianjin Yetkilisi ile Yapılan Mülakat .....	71
MÜLAKAT 2: Tianjin'de İşveren Fabrika Yetkilisi ile yapılan Mülakat .....	77
MÜLAKAT 3: Uygur Köylü İşçi İle Yapılan Mülakat .....	80
MÜLAKAT 4: Uygur Köylü İşçi İle Yapılan Mülakat .....	85
MÜLAKAT 5: Uygur Köylü İşçilerle Birlikte Çalışan Çinli İşçiyle Mülakat .....	88
MÜLAKAT 6: Uygur Köylü İşçinin Ailesi ile Yapılan Mülakat .....	92
EK-2: Araştırma Sahasından Görsel Örnekler.....	98
Ek- 3: Kaşgar Vilayeti Köylü İşçi Ofisinin 2009 Yıllık Çalışma Raporu.....	104
EK-4: Konaşehir İlçesi İşgücü Transferi Önemverme Politikaları Hakkında Çeşitli Hükümler .....	108
<b>ÖZGEÇMİŞ .....</b>	<b>111</b>

## TABLolar LİSTESİ

Tablo: 1. ŞUÖB'deki Milliyetlerin Emek Gücününün meslekî Yapıları(1990, 2000)

Tablo 2: 1984-2000 yılları arasında merkezî hükümet tarafından çıkartılan çeşitli yasa veya siyasetler

Tablo 3: 2000-2005Merkezi hükümetin Kırsal İşgücü Transfer Hizmetleri İle İlgili resmî Belgler

Tablo 4: Köylü İşçilerin Cinsiyet Dağılımı

Tablo 5: Köylü İşçilerin Yaş Dağılımı

Tablo 6: Köylü İşçilerin Medeni Durumları

Tablo 7: Köylü İşçilerin Eğitim Durumları

Tablo 8: Köylü İşçilerin Dışarıda Çalışma Sıklığı

Tablo 9: Köylü İşçilerin Çince Seviyeleri

Tablo10: Köylü İşçilerin Çalışacakları Yer ve İş hakkında Bilgisi

Tablo 11: Köylü İşçilerin Fabrikalarda Yaptığı İşler

Tablo 12: Köylü İşçilerin Fabrikalardaki Çalışma Süreleri

Tablo 13: Köylü İşçilerin Fabrikalardaki Haftalık Çalışma Gün Sayısı

Tablo 14: Köylü İşçilerin Çalıştıkları Fabrikalarda Kazandığı Aylıkları

## ŞEKİLLER LİSTESİ

**Şekil 1:** Kaşgar'dan transfer edilen Uygur köylü işçilerin gönderildikleri eyaletler, şehirler



## KISALTMALAR

- agm : Adı geçen makale
- bk. : Bakınız
- Ch/ch : Çince kelimelerde [] okunmakta olup dil ardında telâffuz edilir
- HC : Çin Halk Cumhuriyeti
- KP : Çin Komünist Partisi
- J/j : Çince kelimelerde [c] okunmakta olup dil önünde telâffuz edilir
- Ng : Çince kelimelerde genizden telâffuz edilen [n]dir
- Sh/sh : Ő (dil ardından telâffuz edilir)
- ŞUÖB : Şinciang Uygur Özerk Bölgesi
- X/x : Çince kelimelerde [Ő] okunmakta ve dil önünden telâffuz edilmektedir
- Zh/zh : Çince kelimelerde [c] okunmakta olup dil ardında telâffuz edilir

# 1. BÖLÜM

## ARAŞTIRMA METODOLOJİSİ

### 1.1. Araştırmanın Problem Durumu

Modern Sosyolojik çalışmalar Batı'nın toplumsal yapısında ortaya çıkan hızlı değişimleri açıklamak, ortaya çıkan sorunlara çözüm üretmek amacı ile ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla sosyal değişme doğal olarak Batı sosyolojisinin odak noktası olmuştur. Batı sömürgeciliği ve Batı'ya endeksli genelde çağdaşlaşma fakat özelden Batılılaşma süreci Batı dışı toplumların radikal değişimini dolaylı veya dolaysız olarak etkilemiştir.

Batı'nın etkisinde modernleşirken daha çok geleneksel zihniyet yapılarını korumaya çalışan Çin benzeri köklü medeniyetler, aslında var olan ötekileri yönetme ve daha sonra eritme geleneklerini Batı'nın saldırgan veya zorlayıcı yöntemleri ile zenginleştirebilmişlerdir. Zenginleşen işbu yöntemler, Çin'in sınırları içinde yaşayan farklı toplum ve kültürleri ya da işgal ettikleri topraklarda yaşayan Çinli olmayan toplumları mecburî kültürel değişme sürecine iterek kültürel sınırlarını sürekli olarak genişletmesine imkân vermiştir. Uygur Türk toplumu Çin sınırları içindeki en büyük farklı grup olmakla birlikte, Çin'in en rahatsız olduğu, değiştirmek, dönüştürmek için bütün yolları denediği bir toplumdur.

Batıdaki sosyolojik çalışmaların bahsi geçen konulara henüz yeni odaklanmaya başladığı mevcut İngilizce yayınlardan malumdur. Fakat ilgili konuda Türkçe yayınların çok yetersiz olduğu ise bilinen bir gerçektir. Bu aslında Türkiye'deki sosyal bilimler araştırmasının dar alana hapsediği, aktarmacılık ile yetindiği, çevre toplum araştırmalarını tamamen gözardı ettiği, Türklük araştırmalarını sadece dil-edebiyat alanına sıkıştırmış olduğu gerçeklerinin bir yansımasıdır.

## **1.2. Araştırmanın Amacı**

İşbu çalışmanın amacı, Türk (iye) sosyal bilimler araştırmalarında eksik olan evre kültür ve toplumları araştırma ve Türkiye dışı Türk toplumlarındaki sorunlara sosyolojik açıdan eğilmeme eksikliğinin giderilmesine katkı sağlama kaygısında saklıdır.

Bu bağlamda, Sosyal ve kültürel değişmelerin serbest olduğu gibi zorunlu olarak da gerçekleştiği gerçeğinden hareketle Çin'in Uygur Türk bölgesinde uygulamış olduğu mecburî kültür değiştirme politikaları incelenecek, özellikle 2000'li yıllardan sonra uygulamaya koyduğu Uygur köylü işçi projesi örnek alınarak incelenecektir.

## **1.3.Araştırmanın nemi**

Modern Türk sosyolojisinin bir asırlık geçmişi bulunmasına rağmen çeşitli nedenlerden ötürü istenilen seviyede gelişme ve kurumsallaşma gösteremediği bilinen bir gerçektir. Özellikle Türk sosyolojisi alanındaki çalışmaların sadece Türkiye ile sınırlı kalması, Türkiye dışındaki Türk toplumlarının araştırılmasının göz ardı edilmiş olması umumi Türk toplumuna bir bütün olarak bakamama eksikliğini ortaya çıkartmıştır. Bu durumun genel Türk toplum araştırmalarında bütün olarak ve kapsayıcı bakışın geliştirilememesine neden olduğu söylenebilir.

İşbu alışma, Türk sosyolojisindeki böyle bir boşluğu gidermeye alışması, Türkiye dışında yaşayan Doğu Türk toplumlarında ortaya çıkan veya çıkartılan sorunlara odaklanması açısından önemlidir. Günümüzde Uygur Türk toplumuna benzer azınlık konumunda bulunan birçok Türk toplumunun var olma mücadelesine giriştiği, mensubu olduğu devletlerin zorlayıcı politikaları ile mevcut sosyal ve kültürel yapılarında tamiri imkânsız kırılma ve bozulmaların baş gösterdiği, istikrarlı kültürel soykırımların yapılmakta olduğu açıkça biliniyor. İşbu durumların veya süreçlerin modern bilim dalları tarafından tespit edilerek incelenmesi ise Türklük açısından ayrıca bir önem arzedecektir.

Sosyal ve kültürel değişme süreçleri dışarıdan müdahale veya tepeden inmei uygulamalar ile gerçekleştiğinde sosyal ve kültürel bünyede ortaya çıkan veya çıkacak

olan tahribatlar tahmin edilemez boyutlara varabiliyor. Bu tarz uygulamalar belli bir grup tarafından gerçekleştirilen devrimler sonrasındaki radikal uygulamalarda, işgal kuvvetlerinin işgal ettiği toplumlarda kalıcı olmaya karar verdiklerinde icrasına giriştiği politik uygulamaların sonucunda somutlaşacaktır. Günümüzde Çin'in sınırları içindeki azınlıklar bölgesinde hala uygulanmakta olan zorunlu kültür değiştirme uygulamalarının bu çerçevede sosyolojik kuramlar ve yöntemler ile incelenmesi önemlidir.

Dolayısıyla yapılacak işbu araştırma bir taraftan Türklük araştırmalarındaki önemli boşlukların doldurulmasına katkı sağlarken, diğer taraftan ise Türk toplumlarındaki sosyal ve kültürel sorunların araştırılmasında örnek çalışma olması veya kaynak olabilmesi açısından ayrıca önem arz etmektedir.

#### **1.4. Problem ve Alt Problemler**

Araştırmanın ana problemi şunlardan ibarettir: Çin sosyalist ideoloji ile yönetilirken, sosyalist veya komünist kuramlar ile liderlerinin söylemlerinde vaad edildiği gibi eşitlikçi, sınıfsız mıdır? Çin'in politik sınırları içinde olup, kültürel sınırları içinde olmayan halkların durumu nedir? Çin'in azınlık bölgelerinde gerçekleştirmekte olduğu ekonomik kalkınma ile azınlıkların sosyo-kültürel yapıları arasındaki ilişki nasıldır?

Alt Problemler:

- Çin'de sosyalist ideolojinin hâkim olması
- Çin'de azınlık milliyet politikaları
- ÇKP ve Uygur Türkleri
- Uygur Türk sosyo-kültür yapısının koruyucu kalkanları
- “Reform ve Açılma” sürecinde ÇKP iktidarının ŞUÖB'deki kültür politikaları
- Uygur Türklerinde işsizlik ve yoksulluk sorunu
- Uygur kırsalındaki artı işgücünün transfer edilmesi projesi
- Köylü İşçi kızlar ve değişen yapı
- Evlilik, Aile ve Boşanma sorunları

Gibi soruların cevabı aranacaktır.

### 1.5. İlgili Alan Yazın

Çin'deki mevcut rejim ve Konfüçyüs düşünce sisteminden dolayı farklılıklara pek müsaade edilmez. Günümüzde ise, Çin'deki sosyal sorunları çalışmak özellikle azınlık bölgelerindeki sosyal sorunları akademik açıdan çalışmak veya değerlendirmek genellikle yönetimce hoş karşılanmaz. Bundan dolayı yapılan çalışmaların mutlak çoğunluğu “*Parti ve Merkez ile Dil ve Fikir Birliği*” düsturunu uyularak yapılmakta veya yapılmıştır.

Uygur ve Tibetli toplumlarındaki gelişmeler üzerine araştırma yapanların büyük çoğunluğu Çin dilliler veya Çin kökenli uzmanlardır. Bu tarz uzmanların çoğu Uygur, Tibetli dillerini bilmemekte ve bölgede uzunca yerel halk ile birlikte yaşamamaktadır. Bundan dolayı onların araştırmaları genellikle Çince olmakla birlikte çoğu subjektif değerlendirme veya subjektif kokudan kurtulamamaktadır.

Uygur köylü işçilerle ilgili araştırmalar genellikle Çince yayınlarda 2011 yılından itibaren gözükmeye başlamıştır. Konu ile ilgili ilk resmî yayın yapan ise Pekin Üniversitesi Sosyoloji Bölümünde Prof. Dr. Marong olmuştur. Onun 2007 yılında “*Çin Demografi Bilimleri*” dergisinde yayımlanmış olduğu “*南疆维吾尔族农民工走向沿海城市——新疆喀什地区疏附县劳务输出调查/Güney Şinciang Uygur Köylü İşçileri Kıyı Kentlere Yürüyor-Şinciang Kaşgar Konaşşehir İlçesi İşgücü Transfer Araştırması*” çalışması ile konuya ilk dikkatleri çekmiştir. Yazar çalışmasında Uygur bölgesi yöneticileri tarafından başlatılan kırsal işgücü transfer projesi hakkında genel bilgiler vermiş ve dikkat edilmesi gereken hassas hususlar hakkında kendi görüşlerini ileri sürmüştür. Yazar daha sonra Çin Milliyetler Gazetesinde “*个人一小步，能否带动民族一大步？Şahsın Küçük Bir Adımı, Bir Milliyeti Büyük Adım Attırabilir mi?*” konulu bir yazıyı yayımlayarak işbu projenin Uygur toplumunda ortaya çıkartabileceği sosyal ve kültürel değişmeye işaret etmiştir. Yazarın Pekin Üniversitesinde görevli sosyolog olması, bunun ötesinde Çin'in milliyetler politikasına özellikle Uygur ve Tibetli politikasına etki yapan nüfuzlu biri olması, görüşlerinin daha sonraki işgücü transfer projesinin uygulanma sürecinde etkili olduğu kanaatine varılabilir.



Uygur köylü işçileri konusunda erken dönemde ilgilenenlerden biri de Çin Merkezi Milliyetler Üniversitesi Sosyoloji Bölümü öğretim üyesi Abdureşit Jelil Qarluq'tur. Qarluq 2007 yılında Çin millî Eğitim Bakanlığının üç yıl süren saha çalışmasını gerçekleştirmiş ve araştırma sonuçlarından bazılarını yayınlamıştır. Konuyla ilgili ilk makale Merkezi Milliyetler Üniversitesi Yayınevi tarafından 2010 yılında yayımlanan 'Milliyetler Araştırması Külliyyatı'nda (民族研究文集, Sayfa 306-323) "*Pekin ve Tianjin Şehirlerinde Çalıştırılan Uygur Köylü İşçilerin İş Ortamı ve Yaşam Şartları ile Yaşantısındaki Değişimleri Üzerine İnceleme*" başlığıyla yayınlanmıştır. İşbu makalede, Pekin ve Tianjin kentlerindeki çeşitli fabrikalarda çalıştırılan Uygur köylü işçileri arasında yapılan saha çalışmasında elde ettiği birinci el verilerle Uygur köylü İşçilerinin özellikleri betimlenmiş, çalışma koşulları, ortamı ve uyum sorunları irdelenmiştir. Ayrıca, işçilerin genel yaşantısında ortaya çıkan farklılıklara ve değişmelere de yer verilmiştir. Sonuç kısmında, tespit edilen sorunların çözümüne yönelik yapıcı önerileri sunulmuştur. Qarluq daha sonra "*Journal of Beifang University of Nationalities/Beifang minzu daxue xuebao*"da (2011/2) "*Pekin ve Tianjin Kentlerinde Çalıştırılan Uygur Köylü İşçilerin Uyum Sorunu Üzerine İnceleme*" konulu bir makale yayımlamıştır. Bu makalede Pekin ve Tianjin kentlerinde bulunan fabrikalarda çalıştırılan Uygur köylü işçilerin çalıştırıldıkları bölgelerdeki yaşam, çalışma ve sağlık alanlarında yaşadıkları ciddi uyum sorunları ele alınmış ve incelenerek işbu projenin sağlıklı olmadığı vurgulanmış, sorunların çözümü için ilgili birimlerin neler yapmaları hususunda önerilerde bulunulmuştur.

2011 yılında yayımlanan bir diğer çalışma ise Hankız Turaq ve Sayyare İmam (哈尼克孜·吐拉克; 赛牙热·依马木) tarafından yürütülen "*Çin'in iç kentlerindeki Uygur Köylü İşçilerin Yaşam Kalitesi ve İyileştirme Çareleri---Wu Han Bölgesi Örneğinde/内地城市维吾尔族农民工生活质量及改善策略——基于武汉地区的调查*"(Hu Nan Tarım Üniversitesi Dergisi 湖南农业大学学报,2011/04) makaledir. Araştırmacılar 150 köylü işçi ile yaptıkları saha çalışması sonucu elde ettikleri sonuçlardan hareketle Uygur köylü işçilerin karşılaştıkları dil, kültür, uyum sorunları ile birlikte Çinlilerdeki hoşgörüsüzlük ve dışlamaya yönelik önerileri getirmiştir.

Konu üzerine bazı tezler yapıldığı da görülmüştür. Örneğin Huazhong Pedagoji Üniversitesi( 华中师范大学) Sosyoloji Bölümü öğrencisi Hankız Turaq (哈尼克

孜·吐拉克) Xu XiaoJun danışmanlığında “Uygur Köylü İşçilerin Çin Kentlerinde Hayatta Kalma ve Uyum Araştırması---Hu Bei Eyaleti Wu Han Şehrinde Çalışan Uygur Köylü İşçiler Örneğinde 维吾尔族农民工内地城市生存与适应研究——以湖北省武汉市维吾尔族农民工为例” yüksek lisans tezi hazırlamıştır. İşbu çalışma nicel yöntemlerle Wu Han şehrinde yaşayan Uygur köylü işçiler arasında yapılan saha çalışmasında elde edilen veriler temelinde yapılmıştır. İşçilerin maruz kaldıkları dışlanma sosyolojideki sosyal dışlama kuramları ile analiz edilmiştir.

2013 yılında yapılan bir diğer çalışma “Uygur Kırsallarındaki artı İşgücünün Dışarıda Çalışma Dürtüleri ve Engelleri Üzerine Amprik Çalışma---Xinjiang Saha Çalışması Örneğinde” (Li mingguang, Ma xuehong, Pan mingming 李光明; 马雪鸿; 潘明明, 维吾尔族农村富余劳动力外出务工动因及障碍实证研究——基于新疆的调研分析,西北民族大学学报 /Journal of Northwest University for Nationalities, 2013/03). Bu çalışmada araştırmacı 605 Uygur kırsalındaki deneye yaptığı anket çalışmasında Uygur kırsallarındaki insanların dışarıya gidip çalışmasındaki dürtüleri ve engelleri araştırmıştır. Araştırma sonuçları eğitim düzeyi düşük, kötüre arazisi olan, Çince bilmeyenlerin genellikle dışarıya gidip çalışmak istemedikleri ortaya çıkmıştır.

2014 yılından itibaren ortaya çıkan bazı yayınlar, Çin’de bir müddet çalıştırıldıktan sonra köylerine dönen işçilerle ilgili çalışmalardır. Örneğin, “Şinciang Azınlık Milliyetleri Köylü İşçilerinin Memleketlerine Dönüp Kendi İşlerini Kurma Araştırması ve Çare Analizi---Uygur, Kazak örneğinde/新疆少数民族农民工回乡创业调查与对策分析——以维吾尔族、哈萨克族为例” (Liuyao Wen; Yang Yujuan, Jiang Zhihui 刘耀文; 杨雨娟; 蒋志辉; 新疆少数民族农民工回乡创业调查与对策分析——以维吾尔族、哈萨克族为例,新疆农垦经济 ,Xinjiang State Farms Economy, 2014 年 01 期) çalışmasında yazar, köylü işçilerin memleketlerine dönüşündeki nedenlerin memleket özlemi, ailevi nedenler olduğunu, dönen işçilerin genellikle tarım, el sanatları ve yeme içme sektörlerinde olduğunu dile getirmiştir. Hükümetin gerekli destekleri sağlayarak teknik ve meslekî eğitim vermeleri gerektiği üzerinde durulmuştur. Bu alandaki bir diğer çalışma “Çin’den dönen Uygur Köylü İşçilerin Kendi İşini Kurmada Karşılaştıkları Sorunlar/内地返乡新疆维吾尔族农民工创业面临的主要问题探讨” (Ma Aiyan 马爱艳; 内地返乡新疆维吾尔族农民工

创业面临的主要问题探讨, 塔里木大学学报, Journal of Tarim University, 2014 年 04 期) olup işbu çalışmada da memleketlerine dönen Uygur köylü işçilerin genel kültürlerinin yetersiz oluşu, piyasa ekonomisi ve rekabet bilincinin yetersizliği, kırsallardaki alt yapı yetersizliği gibi sorunlardan ötürü kendi işlerini kuramadıkları görüşü ortaya atılmıştır.

Son yıllarda yapılan çalışmalarda ise köylü işçilerin kent yaşamına uyumu üzerine yoğunlaşma olduğu görülmektedir. Bu çalışmalardan biri de “*Ülkemiz Azınlık Köylülerinin Kentlere Uyum Sorunu Aratırması---Uygur Köylü İşçiler Örneğinde/ 我国少数民族城市融入问题研究——以维吾尔族为例*” (Li Guangming; Deng Jie; Sun Mingxia 李光明; 邓杰; 孙明霞; 我国少数民族城市融入问题研究——以维吾尔族为例, 中国人力资源开发, Human Resources Development of China, 2016/11) olup 605 Uygur köylü işçi üzerinde yapılan anket çalışmasından elde edilen veriler Uygur kimliğinden dolayı kentlerdeki dışlama, düşük maaş verme veya maaşı vermemek gibi sorunlarla birlikte Çin’deki kentlerdeki kültürel yaşamın farklılığı, yeme içme ve barınma sorunu ile Çince seviyenin düşüklüğü onların Çin kentlerine uyum sağlayamamasındaki en önemli nedenler olduğunu göstermektedir. Yazar bu sorunların giderilmesi için bazı önerileri sunmuştur.

Çin’de yapılan araştırmalara bakıldığında genellikle durum tespiti, çalışma yerlerine uyum gibi konulara ağırlık verildiği, mevcut transfer politikasının devamını destekler mahiyette olduğu, fakat ortaya çıkan sorunların Uygur sosyo-kültür yapısına ne kadar ve nasıl etki yaptığı konularını incelemediği görülür.

## **1.6. Kullanılan Yöntem ve Teknikler**

Araştırmamız, teorik ve uygulamalı olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde konuyla ilgili literatür taraması yapılmış olup, araştırmamızın kavramsal çerçevesi oluşturulmuştur. Bu bölümde konu ile ilgili ve tezde sık sık karşılaşılabilecek kavramlar bilimsel açıdan izahlanmış veya açıklanmıştır.

Araştırmanın ikinci bölümünde araştırmanın örneklemini oluşturan Uygur Köylü İşçi Projesi yer almaktadır. Araştırmacı araştırmanın ana sorunu olan Uygur köylü işçiler hakkındaki verileri kendisinin daha önce katılmış olduğu bir araştırma projesinde edindiği deneyimlerden yola çıkarak çeşitli tarihlerde Uygur köylü işçiler

ve ailesi ile yapılan derinlemesine mülakatlardan elde etmiştir. Ayrıca, bu veriler konuyla ilgili Çin’de ve Çin dışında yayınlanmış kaynaklardan da istifade edilerek zenginleştirilmiştir.

Araştırma sosyal bilimlerde yaygın olan nitel araştırma yönteminin ilgili teknikleri ile yürütülmüş olup elde edilen veriler ışığında konu disiplinler arası yaklaşımla incelenmeye çalışılmıştır.



## 2. BÖLÜM

### ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

Modern Sosyolojik çalışmalar Batı'nın toplumsal yapısında ortaya çıkan hızlı değişimleri açıklamak, ortaya çıkan sorunlara çözüm üretmek amacı ile ortaya çıkmıştı. Dolayısıyla sosyal değişme doğal olarak Batı sosyolojisinin odak noktası olmuştur. Batı'da gelişen sosyal düşünce ve fikirlerin Doğuyu etkilediği ve hatta şekillendirdiği bir gerçektir. Batı'ya sömürge olmuş veya Batı'ya ait ideolojilerle yeniden ortaya çıkan Çin benzeri kadim medeniyetlerin aslında var olan öteki toplumlarla “ilişki” modellerini de modern Batı düşüncelerinden edindiği deneyimlerle yeniden düzenlediği bilinmektedir.

Sosyalist ideoloji ile örgütlenen Çin Komünist Partisi (ÇKP) örgütü ve onun silahlı kanadı olan Çin Kurtuluş Ordusu (ÇKO) Çin'deki iç savaşta gelip gelerek iktidarı ele geçirdikten sonra (1949) ideolojisine uygun radikal değiştirme ve şekillendirme sürecini devamlı kılmıştır. Bu tutumun Çinli olmayan milletlerin sosyal ve kültürel yapısının hızla değiştirilmesi ve Çin kültürü ile kültürlenmesi sürecinin daimi kılınmasında daha farklı şekil aldığı görülmüştür. Bu süreçte Çinli olmayan toplumdaki sosyal ve kültürel değişim tamamen dışarıdan müdahale ve zorlama ile gerçekleşmiştir.

Araştırma konumuz olan Uygur kırsallarından toplanarak Çin'e transfer edilen köylü işçilerdeki zorunlu kültür değiştirme süreci böyle bir politik arka plan ve strateji ile gerçekleşmiştir. Bu durumu, sosyal değişme kuramları özellikle Türk sosyoloğu Mümtaz Turhan'ın mecburî kültür değişmesi kavramı ve kuramı ile açıklamak mümkündür.

#### 2.1. Kültür

İnsanlar topluluk halinde yaşamaya başladıkları zamanlardan beri yaşadıkları yörelere uygun yaşam tarzını dolayısıyla kültürlerini yaratmışlardır. Bundan dolayı kültür kavramı izafi olmakla birlikte toplumsaldır.

Sosyal bilimlerde birçok konuda olduğu gibi kültür konusunda da herkesin kabul ettiği ortak bir tanımlama henüz yoktur. Batı’da 19. yüzyılın başlarında kültür, “*zihnin genel durumu, alışkanlığı*”, “*fikri gelişmenin genel durumu*”, daha sonraları “*sanatın genel yapısı*” ve nihayet “*maddi, manevî ve fikri tüm yaşayış tarzı*” olarak anlaşılmıştır” (Ülker, 1969: 32).

Batı’da kültürün en klasik tanımı 1871 yılında Edwards Taylor tarafından şu şekilde yapılmıştır: “*Bilgi, inanç, ahlâk, hukuk, gelenek ve insanın bir toplumun üyesi olarak edindiği her türlü yetenek alışkanlıkları içeren karmaşık bir bütündür*” (Bates, 2009: 42-43). İşbu tanımlama uzun yıllar rakipsiz kalmıştır.

Türklerde ise kültürü ilk olarak tanımlayan ilim adamı ise Ziya Gökalp olmuştur. Ona göre kültür yani hars “*Halkın an’anelerinden, eğilimlerinden, örflerinden, sözlü ve yazılı edebiyatından, estetik ve iktisadi ürünlerinden oluşur.*” (Aktaran, Bostancı, 2003: 111). Aslında Gökalp’a göre kültür millidir ve bir milleti millet yapan değerlerdir. Bu açıdan kültür, belli bir insan topluluğunun yaşama ilişkin değerleridir (Turan, 1994: 36-37).

Bir diğer Türk sosyoloğu Bozkurt Güvenç kültür kavramının aşağıdaki dört farklı açıdan tanımlanabileceğini belirtmiştir (Güvenç, 1974: 95 ):

1. Kültür, bir toplumun ya da bütün toplumların birikimli uygarlığıdır.
2. Kültür, belli bir toplumun kendisidir.
3. Kültür, bir dizi sosyal süreçlerin bileşkesidir.
4. Kültür, bir insan ve toplum kuramıdır.

Mümtaz Turhan ise kültürü şu şekilde tanımlar (1994: 45): “*Kültür, bir cemiyetin sahip olduğu maddî ve manevî kıymetlerden teşekkül eden öyle bir bütündürki, cemiyet içinde, mevcut her nevi bilgiyi, alakaları, itiyatları, kıymet ölçülerini, umumi atitüd, görüş ve zihniyet ile her nevi davranış şekillerini içine alır. Bütün bunlar birlikte o cemiyet mensuplarının ekserisinde müşterek olan ve onu diğer cemiyetlerden ayırt eden hususi bir hayat tarzı temin eder*”.

Tanımlamalardan da anlaşılacağı üzere kültürün iki boyutu vardır. Biri manevî diğeri ise maddîdir. manevî Kültür, bireylerin ya da grupların sahip oldukları anlamların, değerlerin, kuralların tümünü ifade eden unsurlardır. Kültürü oluşturan unsurlar arasında en üstte yer alır. Maddî Kültür ise, kültürlerin somut tarafını

yansıtan teknoloji, araç ve gereçlerdir. Kültürün maddî öğeleri, toplumun belli bir gelişme aşamasındaki teknolojik ilerlemesini, üretim ve teknik becerilerini, hünelerlerini, insanların maddî ürünler yapmadaki deneyimlerini yansıtır (Kızılcelik-Erjem, 1994:281).

Tanımlamalardan anlaşılacağı üzere kültür, genellikle toplumların manevî değerleri veya işbu değerler temelinde üretilen maddî unsurları kastetmektedir. Aynı zamanda kültür, üretilen toplumların yaşadıkları coğrafya ve iklimden dolayı farklılık sergileyen toplumlar arasındaki en önemli farkı oluşturan özellikler niteliğindedir.

## 2.2. Sosyal Değişme Olgusu

Batı sosyolojisi 19 yüzyılın ortalarından itibaren hızla gelişen sanayileşme, nüfus artışı ve hızlı iletişim teknolojilerine paralel olarak, Batı toplumunda ortaya çıkan değişimleri açıklamak için çeşitli teoriler geliştirmiştir. Toplumun dinamik ve statik yönleri ile ele alan August Comte, toplumda ortaya çıkan yeni bilgilerin etkisiyle, toplumların artık durağan olamayacaklarını, toplumların görülebilir bir biçimde kültürel, ekonomik ve siyasal alanlarda ilerlediğini, işbu değişimin davranışlara yansıdığını belirtmiştir. Saint Simon ve Emile Durkheim'in katkılarıyla gelişen işlevselci yaklaşım, değişimi, toplumsal kurumlar arasında birbirleriyle bağıntılı ilişkilerin sürekli yeniden denge ve uyum arayışı şeklinde açıklamaya çalıştıkları görülür (Sinanoğlu, 2008: 19).

Fakat daha sonra Batı sosyologlar başta çatışmacı yaklaşım olmak üzere Comte ve Durkheim geleneğinden çok farklı yaklaşımlar ileri sürerek toplumsal değişim ve gelişimi açıklamaya çalışmışlardır. Anlaşılacağı gibi, toplumbilimin gelişimi sürecinde sosyal değişme hep önemli ve merkezî kavram olarak kalmıştır. Diğer bir deyişle sosyal değişme sosyolojinin var oluşunun veya bağımsız bir ilmî disiplin olarak ortaya çıkışının en baş nedeni olmuştur.

Değişme, bir durumdan yeni bir duruma geçişi ifade etmektedir. Mevcut durumun korunmasına statik yani durağan denilir ki, zaman içinde böyle bir özelliğin devam ettirilmesi hemen hemen imkânsızdır. Çünkü değişme kaçınılmazdır. Bu çerçevede değişme bireysel ve toplumsal planda görülür ve hissedilir etkilere sahiptir. Değişime uğramayan bir canlı, değişmenin olmadığı bir insan topluluğu düşünmek

mümkün değildir (Doğan, 1998: 284). Anlaşılacağı üzere değişme; bir farklılaşmadır. Bu anlamda ileri olabileceği gibi geriye doğru da olabilir. Yani değişme sadece bir gelişme olmayıp daha ziyade bir farklılaşmadır. Değişme müspet olduğu kadar menfi görünümlü de olabilir.

Sosyal değişme, toplumun dünya görüşü ve hayat tarzında meydana gelen farklılaşmayı ve bunların toplum yapısındaki etkilerini içine alır. Sosyal değişmeyi şu şekilde de tanımlamak mümkündür: Zaman içerisinde bir toplumda gözlenebilen ve toplumun sosyal teşkilatının yapısı veya fonksiyonlarını geçici olarak değil de sürekli ve köklü bir şekilde etkileyen hem de toplumun tarihinin akışını etkileyen değişikliklerdir (Günay, 1993: 276-277). Bu durumda sosyal değişme her şeyden önce zamana bağlı, kesintisiz ve kolektif bir değişme olarak karşımıza çıkar.

Sosyal değişme kavramı ilerleme, kalkınma ve gelişme kavramlarıyla yakından ilişkili bir şekilde kullanılmaktadır. Bu kavramlarla ilişkili olmakla birlikte sosyal değişme kavramı, anlam açısından önemli farklılıklar taşımaktadır. Çünkü sosyal değişme kavramı, herhangi bir değer yargısı içermeyen tarafsız kavramdır. Buna karşın ilerleme, kalkınma ve gelişme kavramları değer yargısı içeren, belirli bir amaca yönelik olan bir değişmeyi vurgulamaktadır. Ekonomik göstergelerle ifade edilen ve daha çok ekonomi ile ilgili olan kalkınma ve gelişme kavramları, bazı ekonomik ölçütlere göre sosyal değişmenin yön ve niteliğini göstermektedir. Bu anlamda kalkınma ve gelişme kavramları, sosyal değişmenin ancak bir kısmını açıklamaktadır. Ayrıca evrim, başkalaşma, devrim gibi kavramlar sosyal, siyasal ve kültürel anlamda ele alındığında, değişimin özel biçimleri olarak değerlendirilebilir (Tolan, 1983: 276-277).

Steven Vago (2005: 18) sosyal değişmeyi şu şekilde tanımlar: Sosyal fenomenlerdeki planlı veya plansız, nitel veya nicel değiştirme sürecidir. Bu süreci bir biri ile alakalı beş husus ile analiz etmek mümkündür. Bunlar ise:

1. **Değişme Özellikleri** (Identity of Change), özel bir sosyal fenomenin aşağıdaki dönüşümlerini kasteder: Belirli bir pratik, davranış, tutum, etkileşim örüntüleri, otorite yapısı, verimliliği, oylama örüntüsü, saygınlık ve tabakalaşma sistemleri.



2. **Değişme Düzlemleri (Level of Change)**, özel bir değişimin belirli bir sosyal sistemde ortaya çıktığı konumu belirtir. Birkaç farklı düzlemde örneğin bireysel, grupsal, örgütsel, kurumsal veya toplumsal düzlemler.
3. **Devam Süresi (Duration)**, özel bir değişim şeklinin kabul edildikten sonra ne kadar süre devam edeceği meselesidir. İşbu değişim belki ömür boyu devam eder belki de kısa bir zaman diliminde tamamlanır.
4. **Değişme Hızı (Rate of Change)**, rastgele herhangi bir boyut üzerine olabilir, örneğin, hızlı veya yavaş sürekli ya da kesitli düzenli veya düzensiz.

### 2.2.1. Değişimin Kaynakları

Sosyal değişimin kaynakları konusunda Sosyologların hemfikir oldukları en önemli unsurlar şunlardır (Vago, 2005: 11): Teknoloji, ideoloji, rekabet, çatışma, politika, ekonomi ile yapısal gerilimlerdir. Değişmeye neden olan bu unsurlar çok çeşitli şekillerle bir biri ile yakından bağlantılıdır. Ekonomik, politik ve teknolojik unsurlar ile ideoloji, rekabet, çatışma ile yapısal gerilimler gibi unsurlar ortaklaşa etkilerler. Fakat çoğu zaman insanlar yukarıda bahsi geçen unsurlardan birinin etkili “tek” etken veya “kaynak” olduğunu düşünme hatasına düşebilirler. Oysa ortaya çıkan belirli bir değişimin kaynakları ise muhakkak çok yönlüdür.

Jozef Fichter’e göre (1996: 173-174) sosyo-kültürel değişimin gerçekleştiği şartlar aşağıdaki gibi sıralanabilir:

1. Yeni ihtiyaçların ortaya çıkması, genellikle değişmeye yol açan yeni durumlar gerektirir.
2. İhtiyaçlar, değişmeye hazır olma ile yakından bağlantılıdır.
3. Bilgi birikimi de değişim için önemli bir şarttır.
4. Bir kültürde var olan başat değerlerin tipi ve kişilerin bunlara olan genel tutum ve donanımı da önemli bir değişim şartıdır.
5. Sosyo-kültürel yapının karmaşıklık derecesi de değişimin bir şartıdır.

Değişmeyi mümkün kılan bu şartlar, değişimin sık olduğu toplumlarda aynı zamanda bulunurlar; birbirlerini tamamlarlar.

### 2.3. Kültürel Değişme

Kültür ile toplum zorunlu olarak bir arada bulunurlar. Bir toplumun öteki toplumdaki farklı olabilmesi için ise işbu topluma özgü kültürün bulunmasıdır. Fakat toplumların kültürü daima aynı, durağan değişmez değildir. Değişmenin faktörleri çok çeşitlidir. Yayılma ve yöneşme ise kültürlerin değişiminde etkilidir. Yayılma, davranış örüntülerinin bir kültürden diğerine iletilmesidir. Bazı örüntüler kabul edilir, bazıları ise reddedilir. Bir kültüre ait örüntünün başka bir kültüre yayılması için farklı toplumların üyeleri arasında temas ve iletişimin var olması gerekir. Bundan dolayı kültürün en hızlı değişme ve gelişme gösterdiği yörelerin, insanların bir birleriyle karşılaşma olasılığının en yüksek olduğu yöreler olması tarihsel bir raslantı olamaz (Fichter, 1996: 139).

Kültürel değişme, belirli toplumun kültürünün maddî ve manevî unsurlarında, insanın doğal ve toplumsal çevresini sürekli olarak daha geniş ölçülerde kontrolü altına almasına olanak veren değişimlerdir (Kızılcılık- Erjem, 1994:272).

Bir toplumun muhtinde değişiklikler meydana geldiği zaman bazı fertlerin veya grupların arzu ve ihtiyaçları kendi kültürleri tarafından ancak bir dereceye kadar karşılanabilmektedir. Arzu-isteklerin veya ihtiyaçların yerine getirilemediği durumlarda ve bilhassa daha iyi mücehhez gözüken yabancı bir kültür ile temasa geçildiğinde toplumda memnuniyetsizlik, huzursuzluk doğabilir. Bu çeşit hoşnutsuzluk zamanlarında eğer toplum mensupları kendi kültürlerinin zaafini hissetmeye başlar veya temasa gelinen medeniyet veya kültürün doğrudan doğruya veya dolaylı bir şekilde tazyikine maruz kalırlarsa kültürlerinde esaslı değişimler meydana gelecektir (Turhan, 1994: 45).

Kültür değişmesinin nasıl ve ne şekilde ortaya çıktığını anlamadan önce Kültür değişmesinin ne olduğunun anlaşılması önemlidir. Malinowski kültür değişmesini şu şekilde tanımlamaktadır (Aktaran Turhan, 1994: 46):

*“Kültür değişmesi, bir cemiyetin mevcut nizamını, yani içtimaî, maddî ve manevî medeniyetini bir tipten başka bir tipe kalbeden bir süreçtir. Böylece kültür değişmesi, bir cemiyetin siyasî yapısında, idarî müesseselerinde ve toprağa yerleşme ve iskân tarzında, iman ve kanaatlerinde, bilgi sisteminde, terbiye cihazında, kanunlarında, maddî alet ve vasıtalarında, bunların*

*kullanılmasında, ictimaî iktisadının dayandığı istihlak maddelerinin sarfında az çok husule gelen tahavulleri ihtiva eder. Terimin en geniş manasıyla kültür değişmesi, insan medeniyetinin daimî bir faktörüdür; her yerde ve her zaman vukua gelmektedir.”.*

### **2.3.1. Kültürel Değişmeyi Etkileyen Faktörler**

Kültürel değişmeyi etkileyen faktörler sayıca fazla olmamakla birlikte çok yönlüdür. Yeni kabul edilen dinî inançlar, toplumda çeşitli nedenlerden ötürü ortaya çıkan ihtilaller, hükümetlerin yeni uygulamaları, eğitimin yaygınlaşması veya kalitenin artmasıyla okuryazarlık oranının artması, sosyal çevre, siyasî faaliyetler, sanayileşme, aydınlar ve entelektüeller, göç, icatlar, yasalar ve yasaklar, kentleşme ve kentlileşme, moda ve medya kültürel değişmeyi etkileyen faktörlerdendir. Bu faktörler genellikle değişimi hem engelleyici hem de teşvik edici niteliktedir (Aksoy, 2000: 57).

Bir toplumdaki kültürün değişmesine etkide bulunan en önemli faktörlerin başında buluşlar veya icatlar vardır. İnsanların karşılaştıkları yeni ihtiyaçlar ve istekler onları farklı yollara, arayışlara itmiştir. Örneğin, kağıt arabaları yük taşımak için önemli bir araç iken, sonraları daha çabuk iş yapmak ve ihtiyaçları karşılamak için tren, vapur, otomobil ve uçak gibi araçlar icat edilmiştir. Savaşlar ve göçler de farklı kültürlerle sahip toplumları karşı karşıya getirir. Coğrafi olarak birbirlerine yakın olan ya da uzak olsalar da, bir takım ilişkilerde bulunan toplumlardaki kültürler de karşı karşıya gelirler. Genellikle, gelişmiş toplumun kültürü geri kalmış toplumun kültürüne doğru yayılır. Gelişmemiş toplum, gelişmiş toplumun kültüründe kullanılan tekniği alır, kullanır ve bunun yanında manevî kültürünü de benimsemeye başlar. Maddî ve manevî kültürden herhangi birinin değişmesi diğerinde de değişmeye sebep olur. Özellikle maddî kültür değişime açıktır. Değişme genellikle maddî kültürde başlar, manevî kültür maddî kültüre ayak uyduramaz ve geride kalır (Altay, 1976: 169).

Toplumun inançları ve düşünce yapısı ile çatışmayan yeni kültür unsurları toplumda kolayca kabul edilerek benimsenir ve hızla yayılır. Benzer şekilde ekonomik bakımdan kalkınmış olan toplumlar ile diğer toplumlarla daha sık ve sürekli ilişkisi bulunan toplumlarda da kültür değişimleri daha çok ve daha çabuk

gerçekleşir. Yine bir toplumda çocukların gençlere, gençlerin de yaşlılara oranla kültür değişimi için daha elverişli bir yaş diliminde olduğu söylenebilir. Fakat coğrafi olarak diğer toplumlardan uzakta olan veya az etkileşimde bulunan toplumlarda kültürel değişme nispeten çok az görülür. Bu tip toplumlar belli bir kültür düzeyinde donup kalırlar. Örneğin Avusturalya yerlileri buldukları coğrafi konumundan dolayı izole olarak yaşamış ve kültürleri yabancı tesirlerden uzak kalmıştır. Bundan dolayı dünyanın öteki tarafındaki kültürel gelişmelerden habersiz kalmışlardır.

Kültürel değişimin sonuçları, bilim ve teknolojinin son yıllarda kaydettiği baş döndürücü gelişmeler, günümüz toplumlarının sosyo-kültürel yapısında köklü değişiklikler meydana getirmiştir. Bilim ve teknolojik yeniliklerden televizyon ve internet gibi çeşitli modern iletişim araçları, toplum üzerinde büyük etkilerde bulunarak değişimin zeminini oluşturmaktadır. Bu noktada değişimin hızını ve yönünü belirleyen kültürel etkilerden biri iletişim sistemi, yani kitle iletişim araçlarıdır. Teknoloji gerçekten de sosyal ve kültürel olarak değişimde önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır (Okumuş, 2003: 33).

Kitle iletişim araçları, bireylerin bir taraftan eğitim ve eğlence imkânına sahip olmasını sağlarken diğer taraftan da gençlerin lüks ve gösteriş tüketimine yönelmesine neden olmuştur. Özellikle televizyon ve internetin eve girişiyle birlikte aile içinde iletişim kopukluğu daha yaygın olarak yaşanmaya başlamıştır (Tezcan, 1995: 134).

Değişme, kültürel gelişmeye dönüştüğünde artık onu durdurmaya imkân yoktur. Gelişmeler, zihniyet değişikliklerine de sebep olur. Yeni davranışlar, yeni duygu ve düşüncelere yani yeni bir zihniyete yol açmak suretiyle sosyal yapıda uygun değişimleri gerektirir. Sosyal yapı değişmedikçe yeni zihniyetin uygulanma imkânı yoktur. Genel olarak yeni fikir ve düşüncelerin etkisi, sosyal yapıya bağlıdır. Sadece zamanı gelen fikir toplumda kabul edilir. Değişme arzusu ve eğilimi ise, toplumun normlarını değişme sürecine soktuğu andan itibaren başlar ve artık değişme süreci devamlılık kazanır (Nirun, 1981: 222).

### 2.3.2. Serbest Kültür Değişmesi

Kültürel değişimin gerçekleşme, ortaya çıkış şekli veya sürecine genel olarak baktığımızda, değişim yaşanma ve gerçekleşme durumlarına göre “*serbest*” ve “*mecburi*” olmak üzere iki farklı şekilde gerçekleşmektedir.

Kültür değişimleri üzerine araştırma yapan çoğu sosyolog bu iki çeşit değişim üzerinde kuramsal açıklamalarda bulunmuşlardır. Mümtaz Turhan “serbest kültür değişimi”ni aşağıdaki şekilde açıklamaktadır(1994: 48):

*“Serbest Kültür değişiminden, bir içtimaî grup veya cemiyetin, yabancı bir kültüre sahip grup veya cemiyetle temas geldiği zaman, hiçbir dâhili veya haricî tazyik altında bulunmaksızın münferit unsurlar yahut o kültürün muayyen bir kısmını alıp benimsemesi neticesinde bünyesinde husule gelen tahavvüller kastolunmaktadır”.*

Turhan’ın tanımlamasından da anlaşılacağı üzere serbest kültür değişimi aslında toplumsal bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmaktadır. İşbu ihtiyaç veya ihtiyaçlar, toplumun normal gelişme seyri içindeki gelişmeler veya değişiklikler ile karşılandığı gibi aynı zamanda temas geçilen yabancı kültürlerin etkisiyle de karşılanmaktadır. Bu tarz etkileşimler veya iktibaslarda toplumun ekseriyeti karşı gelmemektedir. Kabullenme süreci sonunda yabancı unsur tamamen yerleşerek toplum kültürünün doğal bir parçası haline gelebilmektedir.

Araştırma konumuz olan Uygur Türk toplumuna baktığımızda, Çinli kültürü ile olan etkileşimler neticesinde bazen serbest kültür değişiminin de ortaya çıktığını görebilmekteyiz. Örneğin yemek kültüründe kullanılan Çin sirkesi, Çin çubuğunun kabullenilmesi ise tamamen serbest kültür değişimi şeklinde gerçekleşmiştir. Bununla birlikte Uygur Türklerinin de önemli parçası olan Doğu Türkleri Tacikler ve İranlılarla olan temas ve etkileşimler sonucunda çok sayıda Farsça kelimeleri kabul etmiştir. Örneğin haftanın günleri tamamen Farsçadır. Ayrıca, ekmek, et, çiçek gibi öz Türkçe kelimelere eş anlamlı olarak nan, goş, gül gibi Farsça sözcükleri de günlük dilde yaygın bir şekilde kullanıla gelmişlerdir. Bunların kabulü ve kullanımı tamamen serbestçe olmuştur. İşte bu çeşit etkileşimler sonucundaki kabullenmeler elbette Uygur Türk toplumunun kültüründe değişimlere yol açmıştır.

### 2.3.3. Mecburî Kültür Değişmesi

Kültürler arası temas genellikle eşitsiz etkileşimler esnasında gerçekleştiğinde, baskın grubun planlı veya plansız zorlaması sonucunda hedef toplumun kültüründe zoraki değişmeler ortaya çıkar. Bu tarz kültürel değişmeye sosyoloji literatüründe “Mecburi, Empoze, zoraki kültür değişmesi” denir.

Mecburi kültür değişmesi için Mümtaz Turhan şu şekilde tanımlama yapmıştır (1994: 48):

*“Mecburi veya empoze kültür değişmesi diye, ayrı kültürlerle sahip iki içtimaî grup veya cemiyetten biri kendi kültürünü veya muayyen bazı unsurlarını kabul etmesi için diğerini tazyik eder veya idarî bir nüfuz ve iktidara sahip bir zümre yabancı bir kültürü veya bunun muayyen bazı unsurlarını ekseriyetin arzusuna hilâfına kendi cemiyetine zorla kabul ettirmeğe çalışırsa neticede meydana gelen değişmelere denir”.*

Mecburi kültür değişmeleri genellikle çeşitli medeniyet veya kültürü temsil eden toplumların doğrudan doğruya karşılaştıkları durumlarda ortaya çıkmaktadır. Doğrudan doğruya temasın neticesinde meydana gelen şartlar altında tezahür eden kültüre ait değişmeleri R. Linton iki gruba ayırmıştır (Aktaran Turhan, 1994: 103):

1) Empoze veya mecburî bir kültür değişmesi esnasında meydana gelen hadiseler.

2) Sosyo-kültürel karışmasına ait hadiseler.

Mecburi kültür değişmeleri genellikle çok milliyetli toplumlarda veya istila edilmiş topluluklarda sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Egemen olan milliyet, azınlık veya ikinci sınıf statüsündeki milliyetlere yönelik farklılıkları asgariye indirme hatta yok etme politikalarını, stratejilerini güdebilirler. Bu nevi uygulamaları yakın geçmişteki en belirgin örneklerini SSCB içindeki Ruslaştırma veya Sovyet insanı yaratma girişiminde görebiliriz.

Çin, medeniyeti kadim olmakla birlikte farklılıkların ortadan kaldırılmasında ve öteki gruplara Çin kültürünün aşılması veya değiştirilmesinde zengin örnekleresahiptir. Çin komünist partisinin farklılıkların Han Çinli kültürü ekseninde eritilerek Çin milliyeti/Zhonghua Minzu yaratma girişimi son sürat devam etmektedir.

Araştırmamızın konusu olan köylü işçi uygulaması ise, bu amaç doğrultusunda gerçekleştirilen uygulama olup görünüşte Uygur kırsallarının ekonomik durumunu iyileştirme veya artı emek gücünün dışarıya transfer edilmesi, istihdam yaratma tarzında olsa da, asıl gaye, hala Çin odaklı değişmeye direnen Uygur kırsalındaki Türk sosyo-kültür yapısına dışarıdan kaba müdahaleden ibarettir. İşbu müdahalenin amacı Uygur kırsallarında köklü değişiklikler yapmak, Uygur kızlarının aile, evlilik anlayışlarını değiştirmektir.

İşgal yönetimleri için bariz örnekler Batının sömürgecilik dönemlerinde çok açık olarak uygulanmıştır. Örneğin Osmanlı Bakıyesi olan Arap dünyası ve Kuzey Afrika halkları en az dört asır Türk hâkimiyetinde yaşamış fakat Türkçe bu toplumlarda yaygın iletişim dili olmamıştır. Aksine sadece bir asır İngiliz veya Fransız sömürgesi olarak yaşadıkdan sonra bu toplumların günümüzde İngilizce veya Fransızca'yı yaygın kullanıyor olmaları, hatta bazı Müslüman ülkelerin İngilizceyi resmî dil olarak kabullenmelerinin izahı ancak mecburi kültür değişmeleri ile açıklanabilir.

Yukarıda belirtildiği gibi mecburî veya empoze kültür değişmesi en az iki kültür veya toplumun karşı karşıya gelmesi sonucu eşitsiz ilişkiler esnasında ortaya çıkmaktadır. Bu durumu Turhan şu şekilde özetler (Turhan, 1994. 104):

*“Genellikle, Empoze veya mecburî bir kültür değişmesinden, bir biri ile karşılaşan muhtelif kültür veya medeniyeti temsil eden iki cemiyetten birinin diğerinin kültürüne faal bir şekilde ve hususî bir maksatla müdahalesi neticesinde meydana gelen tehavüller kastolunur. Hâkim grubun bu müdahalesi, ya kendisine mahsus kültür unsurlarını zorla kabul ettirmek veya yerli kültürün mevcut bazı şekillerini menetmek suretiyle yahut çok defa görüldüğü gibi her ikisini de aynı zamanda içine alacak tarzda tecelli eder”.*

#### **2.4. Köylü İşçiler**

Son 30 yıllık süreçte Çindeki sağlık sistemindeki iyileşmelere paralel olarak kır-köy nüfusu sürekli artış göstermiş, tarım teknolojilerinin gelişmesiyle kır-köylerde nüfus fazlası oluşmuştur. 1980’li yılların başlangıcından itibaren nüfusun hareketliliğine müsaade edilmesiyle, kırsaldaki artı nüfus işçi ihtiyacı fazla olan doğu

ve kıyı kentlerdeki sanayi merkezlerine akın etmeye başlamıştır. Bu süreçte, Çin sosyoloji literatüründe yeni bir kavram olan “Nongmingong/农民工” yani “köylü işçiler” veya diğer adıyla “göçmen işçiler” yaygınlaşmaya başlamıştır. Çindeki sosyoloji başta olmak üzere diğer disiplinler, Çin toplumunda ortaya çıkan bu yeni işçi sınıfı üzerinde araştırmalarını yoğunlaştırmıştır.

2005 yılında ilgili birimlerin verdiği istatistikî bilgiler, kırsaldan kentlere göçen köylü nüfusunun 140 milyon kişiye ulaştığını, diğer bir deyişle, ülke toplam nüfusunun %10'nun köylü göçmen işçi olduğunu belirtir. Ayrıca, bu rakamın tüm ülke genelindeki iş gücünün %30'una tekabül ettiği de bilinmektedir. Eğer bu rakama, toprağını terk etmiş fakat köyünü tamamen terk etmeyen köylü işçiler de eklenecek olursa toplam rakam 200 milyonu geçer ve Çin'in toplam kentli nüfusuyla eşitlenir (Qiang, Zhang, Ren, 2008: 44).

Son yıllarda açıklanan verilere göre, Çin'de 2011 yılında yaklaşık 21 milyon kişi köyden şehre göç etmiş olup artık Çin nüfusunun yarısından fazlasının günümüzde şehirlerde yaşadığı biliniyor. İnsan kaynakları ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının 23 Mayıs 2010 tarihinde verdiği bilgilere göre 2010 yılında ülke genelindeki köylü göçmen işçilerin sayısı 242 milyon 230 bin kişiyi geçmiştir<sup>1</sup>.

## 2.5. Uygur Köylü İşçiler

Uygur köylü işçileri kavramı Çin'in azınlıklar veya milliyetler sosyolojisinde 2003 yılından itibaren gözükmeye başlayan yeni kavramdır. Uygur Köylü İşçiler kavramı, Xinjiang Uygur Özerk Bölgesi yönetimi ile yerel yönetimlerin hükümet gücünden istifade ederek Uygur köylülerinin yoksulluktan kurtulmasına, gelirinin artmasına yardım etme gayesi ve devletin çağdaşlaşma zihniyeti ile bağdaşmayan değerleri ve anlayışlarının dönüştürülmesi için ŞUÖB içi ve dışındaki özellikle işgücü ihtiyacının fazla olduğu Pekin, Tianjin, Shandong, Zhejiang, Guangdong, Liaoning gibi Çin'in doğusundaki kıyı eyalet veya metropollerde bulunan sanayi merkezlerine transfer edilen genç köylü işçileri kast eder (Celil, 2010: 308).

---

<sup>1</sup> Yeni Çin Haber Ajansı/Xinhuaşhe, Köylü işçi sayısı geçen sene 240 milyonu geçti/农民工数量去年超 2,4 亿, [http://news.xinhuanet.com/mrdx/2011-05/24/c\\_13890425.htm](http://news.xinhuanet.com/mrdx/2011-05/24/c_13890425.htm). erişim: 25.11.2014



**Şekil 1:** Kaşgar'dan transfer edilen Uygur köylü işçilerin gönderildikleri eyaletler, şehirler



Aslında Uygur köylü işçileri, Çin sosyolojisini yaklaşık 30 yıldır meşgul eden Nongmingong-农民工/köylü işçi grubunun bir parçasıdır. Fakat işbu gruptan bazı özelliklerinden dolayı keskin çizgilerle farklıdır. Bu özellikler ise aşağıdaki şekildedir:

Öncelikle, ortaya çıkış tarihi itibari ile çok yenidir. Yani 2003 yılında ŞUÖB içindeki sanayi veya büyük ölçekli tarım bölgelerine yapılan transferler ve 2005 yılından sonra ŞUÖB dışına yapılan devlet tarafından organize edilen transferler esnasında şekillenmiştir. İşbu araştırmanın hedef kitlesi ise 2005 sonrasında Çin'in sahil bölgesine yapılan transferlerdir. Bundan anlaşılacağı üzere Uygur köylü işçi kitlesinin ortaya çıkışı Çinli köylü işçilerden 20 sene sonra olmuştur. Çünkü 1984 yılında, devlet köylülerin ülke içindeki serbest dolaşımına izin vermiştir. Ayrıca, Çindeki sosyalist ekonomiden piyasa ekonomisine geçiş ve ülkenin Doğu kesimindeki ekonomik kalkınma programları ile birlikte işçi ihtiyacını karşılamak için mecburen vasıfsız köylülere ciddi ihtiyaç ortaya çıktı. İşte öyle bir süreçte Çinde genellikle etnik Han Çinli köylülerinin kırsaldan kentlere, sanayi merkezlerine akınları başladı. Çin sosyolojisi başta olmak üzere ilgili alanlarda işbu kitlelerin sorunlarını araştıran sayısız bilimsel çalışmalar yapıldı ve yapılmaya devam etmektedir. Uygur köylü işçilerin sayıca nispeten az oluşu ve bireysel seçimden ziyade yerel veya bölgesel

yönetimlerin tercihi doğrultusunda ortaya çıkmış olmasından ötürü Çin sosyolojisinin pek dikkatini çekememiştir.

İkinci olarak, devlet işleyişi, hükümet örgütlemesi Uygur köylü işçilerin ortaya çıkışındaki en önemli sebeptir. Yani Uygur köylü işçilerin buldukları kırsaldan transfer edilişi ŞUÖB yönetimi ve ilgili yerel yönetimlerin Memurî buyrukla gerçekleşmiştir. Memurî buyruk ile yapılan organizasyonun şöyle üstünlükleri olduğu gözlemlenmiştir: Emre karşı gelmenin caydırıcılığından dolayı seferber edilme kolaylığı, hükümetin belirli miktarda ayırdığı bütçe ile eğitim, propaganda yapılabilir olması ve medyanın<sup>2</sup> özendirici yayınları. Elbette bu tarz uygulamanın olumsuz tarafları da hemen göze çarpar. Bunlar ise hedef kitlenin aktif değil pasif ve edilgen tavır sergilemesi, iletişimdeki sıkıntılar, göz boyama yayınlar veya haberlerin fazla oluşu, hedef kitlenin bilgi edinme kaynaklarının sınırlı oluşu veya ilgi duymaması gibi. Bu durum araştırma sonuçlarıyla da tescillenmiştir. Çin'in iç sahil bölgelerine transfer edilen birinci grup köylü işçilerin mutlak çoğunluğunun kendiliğinden kayıt yaptırmamış olup, yerel yönetimlerin zorlayıcı ve baskıcı yöntemleri ile kafiye katıldıkları ortaya çıkmıştır. Elbette bu tarz bilgiler resmî makamların kayıtlarında gözükmemektedir.

Üçüncü olarak, amaçları açısından bakıldığında, transferi gerçekleştiren, organize eden bölgesel veya yerel yönetimlerin başlangıçta açık olarak belirttikleri amaç; Uygur kırsalının yoksulluktan kurtulmasına, gelirlerini arttırmasına yardım etmek; onların çağdaş yaşam ile bağdaşmayan zihniyet ve kültürlerinin dönüştürülmesi yönündedir. Resmî söyleme göre (Wu, 2009: 179)

*“Xinjiang Uygur Özerk Bölgesindeki yoksul bölgeler Güney Xinjiang'daki üç vilayet (Kaşgar, Hoten ve Artuş/Kızılsu) ve Doğu Xinjiang ile Kuzey Xinjiang'ın hayvancılıkla geçimini sağlayan bölgelerdir. Doğu Xinjiang ile Kuzey Xinjiang'ın hayvancılıkla uğraşan halkları gayri Çinli azınlıklar olup, bu bölgeler yüksek tepeler ve soğuk iklim olması dolayısıyla koşulları kötüdür. Güney Xinjiangdakilerin mutlak çoğunluğu Uygurlardan oluşmuş olup tamamı tarım ile uğraşırlar, yer az, nüfus yoğun, su kaynakları çok yetersiz, üretiminde verimlilik çok düşüktür”.*

---

<sup>2</sup> Bilindiği gibi Çin'de medya sadece Çin Komünist Partisi denetiminde olup tamamı devletindir. Dolayısıyla medyanın baştan sona hükümetin politik söylemlerini sorgulaması veya eleştiri getirmesi beklenmez.

Kaşgar örneğine bakılacak olursa, 2003 yılında, yani hükümet kırsaldaki artı işgücünü bölge dışına transfer etmeye başladığı yıllarda, Kaşgar vilayetinin GDP'si toplam 10,51 milyar yuan (Bingtuan<sup>3</sup> ve petrol gelirleri hariç), vilayetin yıllık yerli maliye geliri 500 milyon yuan; örneklemler anket araştırmasından elde edilen verilere göre Kaşgar şehrindeki ahalinin yıllık kişi başı geliri 6480 yuan (1 USD=6,3 Yuan), kırsallardaki ise kişi başına 1482 yuandır.<sup>4</sup> Oysa o dönemde ülke geneli kırsal kişi başı millî gelir ise 2622 yuandır. Bu durumda Kaşgarın kırsallarında yaşayanların geliri ülke ortalamasının yarısından az fazladır. Kaşgarın nüfusunun mutlak çoğunluğunun kırsallarda yaşadığı düşünüldüğünde, insanlar yoksulluktan dolayı çocuklarını okullara gönderememekte, nesiller sadece anne-babalarının mesleğine varislik edebilmektedir. Yönetimin söylemleri ise bu gerçeklerden hareketle mevcut durumu düzeltmek veya iyileştirmek, bunun için kırsallardaki ertü emek gücü olarak görülen genç nüfusun il dışına veya bölge dışına transfer edilmesinin akıllıca olacağıdır. Asıl sorun, yönetimin başlangıçta açık olarak beyan ettiği bu kaygıları veya gayesinin gerçekleşip gerçekleşmediğidir. Gerçekleştirilmek istenen amaçlar “açık” olan resmî söylemlerin haricinde “kapalı” olan ise genellikle bilimsel alanda veya diğer alanda ciddi şekilde tartışılmamış olup cevap bekleyen husustur.

Dördüncü olarak, transfer mekânı açısından bakıldığında, ŞUÖB içi ve dışı olmak üzere iki emek/işgücü piyasası vardır. Bu iki pazarın Uygur işçiler açısından bakıldığında anlamı çok önemli ve birbirinden farklıdır. ŞUÖB içi ise, mesafe olarak

---

<sup>3</sup> Çin Kurtuluş Ordusu (ÇKO) tarafından 1954 yılında Doğu Türkistan'da kurulan yarı askeri yarı sivil görünümü bir yapıdır. Şinciang Uygur Özerk Bölgesi Hükümeti'nden tamamen bağımsız olarak doğrudan merkezî hükümete karşı sorumlu olan Bingtuan, bu niteliği ile Çin Halk Cumhuriyeti'nde benzeri olmayan bir teşekküldür. 1954'ten bu yana kontrolünde bulundurduğu toprakları genişleterek büyüyen *Bingtuan*'ın yüz ölçümü 2013 yılı itibarı ile 70.600 kilometrekaredir. Bünyesinde 14 tümen, 176 alay vardır. Bürokratik yetkilerinin de artmasıyla günümüzde “devlet içinde devlet” olarak nitelendirilebilecek bir yapıya evrilmiştir. Resmi makamların verdiği istatistik verilere göre, 1954'teki nüfusu 175.000 olan *Bingtuan*'ın nüfusu, günümüzde yaklaşık 3 milyon kişiye ulaşmış ve onlara istihdam olanağı sağlamaktadır. Bu iş gücünün mutlak çoğunluğunu Han Çinlileri oluşturmaktadır. bkz. [www.china.org.cn/e-white/20030526/9.htm](http://www.china.org.cn/e-white/20030526/9.htm), erişim: 25.12.2016.

Mao döneminden 20. yüzyılın sonlarına kadar Sovyet işgali ve etnik ayaklanmalara karşı emniyet supabı işlevi gören *Bingtuan*, Çin'in ekonomik atılım yaptığı 1990'lı yıllardan itibaren bölgedeki Han Çinli nüfusun sosyo-ekonomik üstünlüğünün muhafaza edilmesine, yerli halkın kuşatılması ve isyanların hızlı bir şekilde acımasızca bastırılmasına hizmet eden bir teşekkül olmuştur. Detaylı bilgi için bakınız: Donald Mcmillen, “Xinjiang And the Production and Construction Corps: A Han Organization in a Non Han Region” *The Australian Journal of Chinese affairs*, 1981/6 P. 65-96; James D Seymour, “Xinjiang's Production and Construction Corps, and the Snification of Eastern Turkestan”, *Inner Asia*, 2000/2, P. 171-193.

<sup>4</sup> Kaşgar İli 2003 yılı millî iktisat ve sosyal kalkınma istatistik verileri/喀什地区 2003 年国民经济和社会发展统计公报。Çin İstatistik Bilgiler Ağı 中国统计信息网：2010 年 01 月 20 日。 <http://www.tjcn.org/tjgb/201001/3419.html>, erişim: 12.01.2011.

çıktıkları bölgelerine yakın, kültürel ve coğrafi olarak hemen hemen aynıdır. Bundan dolayı işçilerin sosyolojik ve psikolojik olarak uyum sağlamaları daha kolaydır. Fakat ŞUÖB dışı ise işçiler açısından sadece mesafe olarak değil, coğrafi, kültürel ve psikolojik olarak çok daha uzak, uyum sağlanması neredeyse imkânsızdır. Araştırmacı dâhil çoğu uzmanlar veya yerel aydınların anlayamadıkları ise ŞUÖB dışının seçilmesindeki temel parametrelerin hep açık ve şeffaf olmamasıdır. Somut bilgiler veya transfer öncesi objektif değerlendirmelerin yapıp yapılmadığıdır. Herşeyden önemlisi insan kültürel ve psikolojik ihtiyaçlarının karar verilirken dikkate alınıp alınmadığıdır.

Genel olarak baktığımızda, Uygur Köylü İşçiler yukarıda üzerinde durulan dört temel özellikleri, kendiliğinden köylerinden ayrılan ve kendi iradesi ile kentlere, uzaklardaki emek piyasalarına giderek rekabet ile iş bulabilen gruplardan ayrılır. Aslında, her bir özellik daha fazla soru işaretleri ile fikir verebilir durumdadır. Devlet-Hükümet organizasyonu ile gerçekleşen işbu işçi grubunun emek piyasasında kalıcı olup olamayacağı, işbu kavramın işbu süreçten devlet-hükümet elini çekince tarih olup olmayacağı ise belirsizliğini korumaktadır. Araştırmaya göre, işbu kavramın çerçevesi mevcut süreç itibari ile genelleşmiştir.

### 3. BÖLÜM

#### ŞUÖB'DE KÖYLÜ İŞÇİ PROJESİ

Uygur Özerk Bölgesi, Çin'in Kuzey Batısında bulunan ülkedeki en büyük ve en önemli özerk bölgedir. Bölgenin yüz ölçümü ülke toplam yüz ölçümünün 1/6 ni teşkil ederken, ülkedeki egemen milliyet olan Han Çinlilerinin oranının nispeten düşük olduğu, Çin'e göre kültürel ve fizikî farklılıkların en belirgin olduğu bölgedir. Ayrıca en fazla ülke ile sınırı bulunan aynı zamanda sınır aşırı milliyetlerin ve sınırdan bağımsız ülkesi olan milliyetlerin çok olduğu bir ülkedir. Aynı zamanda özerklik hakkı bulunan Uygur Türkleri ile kanbağı, din ve kültür bağı olan Türk cumhuriyetleri ve İslam ülkeleriyle komşu olması da ayrı politik, stratejik önem arz etmektedir. Diğer taraftan bölgenin Çin'deki en zengin doğalgaz, petrol, kömür ve maden yataklarına sahip olması Çin açısından daha fazla önem ve ehemmiyet arz etmektedir.

SSCB'nin dağılması sürecinden önemli dersler çıkartan Çin Komünist Partisi ve yöneticileri, Çin'in 3000 bin yıllık kesintisiz devlet geleneğindeki birikimleri ile bölgenin stratejik önemini daha iyi kavramıştır. Çin idaresi, ŞUÖB'ün ebedi Çin yurdu yapılması için mevcut anayasayı, yürürlükteki din ve milliyetler yasalarını gerektiğinde bir kenara iterek farklılıkların yok edilmesi için sıkıştırılmış veya yoğunlaştırılmış programları uygulamaya koymuştur. Bu doğrultuda eğitim ve kültür alanında çok sayıda yerel yönetmelikler çıkartarak bölge yerlilerinin hızla egemen Han Çinli toplumuna yaklaşması için gerekli uygulamaları hayata geçirirken, kırsallarda yaşayanların hala geleneksel sosyo-kültürel yapıyı devam ettirdiği keşfedilmiştir. Bu yapının dönüştürülmesi için özellikle 2003 yılından itibaren *“Kırsallardaki işgücü fazlasını, işgücü ihtiyacı fazla olan gelişmiş bölgelere transfer edilmesi”* projesini başlatılmıştır.

#### 3.1. ŞUÖB'ün İşgücü Transfer Politikasının Arka Planı

Çin'de uygulanan “Reform ve Dışa açılma” stratejisi ile doğudaki kıyı ve sahil bölgelerde öncelikli bölgesel kalkınma programları uygulanmıştır (Celil, 2001:271). Bu durum Çin'de dengesiz ve eşitsiz kalkınma durumunu ortaya çıkartmıştır. Özellikle Çin'in orta ve Batı bölgeleri göz ardı edilmiş veya kalkınmada öncelik

tanınmamıştır (Quan, 2011). Fakat Çin'in daha geniş coğrafyasını oluşturan orta ve batı kesimler kıyı bölgelerde uygulanan ekonomik kalkınma modellerinden farklı stratejilerin uygulanmasıyla sürekli olarak geride kalmıştır veya bilinçli olarak ihmal edilmiştir.

Özellikle, Çin nüfusunun %10'unu teşkil eden azınlıkların yaşadığı bölgeler, ülke toplam yüzölçümünün %65'e yakınına teşkil eder ve Çin literatüründe “*Azınlık Milliyetler Bölgeleri*” olarak adlandırılır (Qarluq, 2009: 66-67). Bundan dolayı ülkenin en batısında bulunan Uygur Özerk Bölgesinde örgütlü olan etnik Çinlilerin yoğun olarak yaşadığı Bingtuan bölgesi haricindeki geniş gayri Çinlilerin yaşadığı bölgelerin kalkındırılması son yıllara kadar önemsenmemiştir. ŞUÖB’de kentleşme oranı %37,2 olup nüfusun mutlak çoğunluğu özellikle gayri Çinli nüfus kırsallarda yaşamaktadır (Ma, 2008).

**Tablo 1. ŞUÖB’deki Milliyetlerin Emek Gücününün meslekî Yapıları (1990, 2000) (%)**

Milliyeti	Muhtelif Profesyonel teknik elemanlar		Kamu İşletmelerinde yönetici		Memurlar		Ticaret, Hizmet sektöründekiler *		Tarım, Hayvancılık, Ormancılık ve Balıkçılıkta çalışanlar		Üretici-ulaştırma işçileri		Diğer	
	1990	2000	1990	2000	1990	2000	1990	2000	1990	2000	1990	2000	1990	2000
Uygurlar	4.1	5.3	0.9	0.8	1.1	1.9	3.6	5.4	84.1	80.5	6.2	5.8	0.0	0.0
Kazaklar	8.8	9.6	1.8	1.9	1.8	3.1	2.9	3.3	80.3	77.2	4.4	4.8	0.0	0.0
Moğollar	14.0	14.8	2.9	2.9	3.2	6.2	3.8	6.1	67.7	61.5	8.1	8.4	0.2	0.2
Kırgızlar	6.7	8.0	1.6	1.5	1.7	1.7	1.9	2.6	85.4	84.3	2.7	1.9	0.0	0.0
Döngenler	5.3	5.5	1.8	2.1	2.0	3.6	8.7	15.4	66.9	60.7	15.1	12.7	0.1	0.1
Han Çinli	12.4	11.1	4.5	4.0	4.5	4.1	9.1	17.2	38.1	36.8	31.2	24.7	0.2	0.1

**Kaynak:** ŞUÖB Nüfus Sayım Ofisi, 1992: 532-535; 2002: 572-577

\* 1990’da “Ticaretle uğraşanlar”, “Hizmet sektöründekiler” ayrı ayrı ik meslekî kategori olarak hesaplanmış, fakat işbu tabloda birleştirilmiştir.

Yukardaki tablodan da anlaşılacağı üzere, ŞUÖB’deki Çinli olmayan ve azınlık statüsündeki milliyetlerin emek gücü hep tarımsal alandadır. Uygur Türkleri ŞUÖB’deki çoğunluk ve özerklik statüsü bulunan milliyet olup 2000 yılında yapılan nüfus sayımında bölge nüfusunun %45,9’unu, bölge emek gücünün ise %45,6’sini oluşturuyordu. Fakat Uygur emek gücünün yaklaşık %81 ise kırsalda yaşayan köy ve kasabalılardır. Bu durum nüfusunun mutlak çoğunluğu 1949 sonrası bölgeye göç eden Çinlilerde tam tersidir. Yani ŞUÖB toplam nüfusunun yaklaşık %40’ını teşkil eden Han Çinlilerinin emek gücünün sadece %36,8’i kırsalda yaşamaktadır. Oysa 2000 yılında ülke genelindeki Han Çinli emek gücünün %63,1’i kırsalda yaşayan insanlardan oluşuyordu (Devlet Nüfus Sayım Ofisi/国务院人口普查办公室, 2002:

823). Aslında bu durum ŞUÖB'deki sosyal tabakalaşma ile habitat durumundaki “milliyet” eksenini hakkında da bilgi vermektedir. Çünkü bu durum sektörel istihdam, bürokrasideki mevki-yetki paylaşımlarında da kendini daha belirgin şekilde hissettirir.

1990-2000 yılları arasında, milliyetler arası emek gücünün meslekî yapısında belirgin değişimlerin yaşandığı gözlemlenebilir. En belirgin değişim olarak Han Çinlileri ile Döngenlerin (Müslüman Çinli) emek gücünün ticaret ve hizmet sektöründe yığıldığı görülür. Diğer Türk soylu azınlıkların durumunda belirgin bir değişimin yaşanmadığı gözlemlenir.

### 3.1.1. ŞUÖB'deki Köylülerin Gelir Seviyeleri

ŞUÖB'ün yüz ölçümü olarak çok büyük, fakat nüfus olarak kalabalık olmaması çoğu zaman insanları yanıltır. Çünkü bölge arazisinin çoğu insanların yaşaması imkânsız çöller, kurak bölgeler ve dağlık alanlardır. Ayrıca, Asyanın denize en uzak bölgeleri olması dolayısıyla mevsimler kurak geçer ve yağış yok denecek kadar azdır. Bu durum, bölge kırsallarında nüfusun fazla, ekilebilir arazinin yetersiz olma durumunu ortaya çıkartır. Diğer taraftan sürekli genişleyen Bingtuan, en verimli ve sulak arazileri Uygur köylülerinin elinden almıştır. Eğitimin paralı olması, kırsaldaki çocukların sürekli eğitim almasını ve üniversitelerde meslek edinmesini engellemiştir. Ayrıca, uygulanan eğitim modellerindeki uygunsuzluklar ve Uygurlara ayrılmış olan kontenjanların çok düşük oluşu da bu durumu destekler. Bu tarz kısır döngü ve istihdam alanındaki diğer eşitsiz uygulamalar, örneğin Çinli işletme sahiplerinin Uygur kökenlileri işe almaması, Uygurlarda artık işgücü diye adlandırılan aslında işsizlik oranının hep yüksek olması durumunu ortaya çıkartır.

ŞUÖB'deki en büyük il olan Kaşgar vilayetinin 2006 yılındaki gayri safi yurt içi hasılası 1,64 milyar yuan, yerel maliyenin geliri 667 milyon yuan, kırsal kişi başına gelir 2072 yuan olup ulusal ortalamadan 1515 yuan ŞUÖB ortalamasından 670 yuan düşüktür (Tuerwenjiang 2014). Kaşgar köylülerinin gelirinin düşük olmasının esas nedeni ise sanayinin gelişmemiş olması, tarımın hala geleneksel tarzda devam ediyor olması, bölge içi nüfus hareketliliğindeki kısıtlamalar, hizmet sektörünün de hemen hemen gelişmemiş olması gibi faktörlerdir. Ayrıca, bölgedeki nüfus hareketlerinin etnik temellere göre yapılması durumu, işsiz gençlerin bölgeye hapsolmesi durumu da ortaya çıkartır. Bu durum ŞUÖB yönetiminin özellikle bölge sosyal yapısını

değiştirme politikası için önemli bir fırsat olarak değerlendirilmiştir. Diğer taraftan, 2000’li yıllardan sonra Çin’in doğu kesimlerindeki işletmeler artık ucuz işçi bulamamaya başlamış, bir çeşit “işçi kıtlığı 工人荒” yaygınlaşmıştır. Bu durum ŞUÖB yetkilileri için bulunmaz bir fırsata dönüştürdü. İşte böyle bir durumda bölge yönetimi Uygur kırsallarından işgücü transferi projesini gündeme almış ve zaman geçirmeden kararlılıkla icra etmeye başlamıştır. 2007 yılına kadar ŞUÖB’den Çin’in iç bölgelerine transfer edilen azınlık (mutlak çoğunluğu Uygur Türkleridir) işçi sayısı 200 bin kişiye ulaşmıştır<sup>5</sup>.

Kaşgar ili, Uygur Türk nüfusunun en yoğun olduğu tarımla uğraşan ildir. 2006 yılının sonunda İlin toplam nüfusu resmî olarak 3 milyon 570 bin kişi olup Uygur Türkleri il toplam nüfusunun %90’dan fazlasını teşkil etmiştir. Bütün ilin toplam kırsal nüfusu 566 bin aile, 2 milyon 580 bin kişi olup bunlardan 906 bin kişi ise işgücüdür. Köylerdeki artı işgücünün toplamı ise 575 bin kişidir. İstatistikî rakamlara baktığımızda ŞUÖB toplam nüfusunun 1/6’sı Kaşgar’da olup, Kaşgar’ın kırsal nüfusu ŞUÖB’ün ¼’ini teşkil etmektedir. Kaşgardaki yoksul nüfus 1 milyon 360 bin kişi olup ŞUÖB’deki toplam yoksul nüfusun 1/3’ni teşkil etmektedir. Kaşgar vilayetine bağlı 12 ilçeden 8’i ise Çin genelindeki en yoksul ilçelerdendir<sup>6</sup>.

### 3.2. İşgücü Transfer Projesi ile İlgili Resmî Politikalar

Hükümet işleyişinin mutlaka bir politik karar veya resmî belgeye dayanması gerekir. Köylü işçi sorunu Çin’de “Reform ve Dışa Açılma” süreci sonrasında ortaya çıkmış, bu köylü işçiler, Çin’deki devasa sanayileşmenin işgücü motoru olmuş kitledir. Merkezî hükümet ve yerel hükümetler Köylü işçilerle ilgili çok sayıda resmî politika belirlemiş ve uygulamışlardır. Fakat ŞUÖB tarafından çıkartılan veya belirlenen politikalar Çin’in diğer bölgelerindeki politikalardan farklı olmuştur. Çünkü diğer

<sup>5</sup> Şinciang 200 bin azınlık köylü işçileri Çin’in iç bölgelerinde çalışıyor/新疆 20 万少数民族农牧民内地务工, ÇKP resmi haber sitesi Halk Ağsayfası-Halkın Günlüğü 人民网—人民日报, 14 Temmuz 2007.

<sup>6</sup> İşgücü ekonomisini geliştirerek işgücü sektörünü büyütmek ve güçlendirmek köylü gelirini arttırmak, ŞUÖB kırsal artı işgücü transfer deneyim değişim ve ödüllendirme kongresi materyalleri, ÇKP Kaşgar il şubesi, Kaşgar ili valiliği 16 Nisan 2008, 自治区农业富余劳动力转移就业工作经验交流暨总结表彰大会经验交流材料之一《发展劳务经济 做大做强劳务产业 促进农民增收（中共喀什地委 喀什地区行政公署 2008 年 4 月 16 日）》. ŞUÖB resmi ağ sayfası: Tanridağ Ağı 天山网, 06 Haziran 2008. [http://www.tianshannet.com.cn /special/content/2008-06/06/content\\_2628822.htm](http://www.tianshannet.com.cn /special/content/2008-06/06/content_2628822.htm), erişim: 20 Eylül 2016.



Bölgelerdeki kırsal nüfus hareketleri genellikle bireysel veya kendiliğinden örgütlenmiş, ŞUÖB'deki ise tamamen hükümet organizasyonu ve projesi olmuştur.

### **3.2.1. Merkezî Hükümetin Köylü İşçilerle İlgili Yasal Politikaları**

1984 yılında merkezî hükümet 1 No'lu belgeyi çıkartmış, işbu resmî belgeye göre köylülerin kendi kendilerini finanse etmesi, gıda tahillerini kendileri temin etmesi, kentlere girip ticaret ve çalışma yapmasına müsaade edilmiştir. Bu tarihten itibaren köylülerin köylerinden çıkmasına, işgücü ihtiyacı olan yerlere gidip çalışmasına kanuni müsaade verilmiştir. Daha sonraki yıllarda kademeli olarak çeşitli yasalar çıkartılmıştır.

Aşağıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere merkezî hükümet, uyguladığı politikalarla devletin kırsal işgücünün transferi hakkında önceleri hareketliliğin meşruiyetini tanımayla başlamış daha sonra işbu hareketliliği kabullenmiş ve en sonunda daha düzenli hareketliliği teşvik etme sürecine girmiştir. Aynı zamanda çıkartılan ilgili yönetmelik veya uygulanan politikalar genellikle sürecin yönetimi ve denetimine yönelik olup Köylü işçilere yönelik hizmetler çok fazlasıyla cılız kalmıştır. 2000'li yıllardan sonra devletin bu kitleye yönelik politikalarında sürekli iyileştirme yönünde ilerlemeler kaydettiği gözlemlenmiştir.

**Tablo 2:** 1984-2000 yılları arasında merkezi hükümet tarafından çıkartılan çeşitli yasa veya siyasetler (Tang, Chen, 2006:123)

Dönemler	İçerik	Önemli politik belgeler
1984-1988	Nüfus hareketliliği müsaadesi	Kırsal hizmetleri ile ilgili tebliğat (1984.1.1)
		Kırsal nüfusun kentlerde yerleşmesi ile ilgili tebliğat (1984.10.13)
		Kırsal ekonomisini daha da canlandırmanın 10 çeşit politikası (1985.1.1)
		Kamu işletmelerinde işçi çalıştırmanın geçici kuralları (1986.7)
		Yoksul bölgelerin işgücünü geliştirmeyi hızlandırma hakkında tebliğat (1988.7.5)
1989-1991	Rastgele veya plansız hareketliliğin kontrol edilmesi	Köylü işçilerinin dışarı çıkmasının sıkı denetimi hakkında tebliğat (1989.3)
		Köylü işçilerinin rastgele dışarıya akmasının daha iyi kontrol etme hakkında tebliğat (1989.4.10)
		İşgücü istihdamının iyileştirme hakkında tebliğat (1990.4.27)
		Köylü işçilerinin rastgele guangdong eyaletine gitmesini caydırmak hakkında tebliğat (1991.2)
		Dışarıya akan Köylü işçilerini caydırmak veya ikna ile geri getirme işlerinin daha iyileştirilmesi Hakkında tebliğat (1991)
1992-2000	Hareketliliğin kurumsallaştırılması	“Tekrar İstihdam Projesi” ve “Kırsal İşgücünün Bölgeler arası Hareketliliğinin Düzenlenmesi”, “Kent-Kırsal İstihdamını Koordine Planı” birinci Dönem Tebliğatı (1993.11.3)
		Sosyalist piyasa ekonomisi sisteminin inşası hakkında birkaç karar (1993.11)
		Sosyalist piyasa ekonomisi sistemi inşa döneminde işgücü reformunun genel ana hatları (1993.12)
		İşgücü piyasasının gelişimi, istihdam hizmet sisteminin mükemmelleştirilmesi inşasının uygulama planları (1994.8)
		Kırsal işgücünün bölgeler arası hareketliliğinin yönetilmesi hakkında geçici yönetmelik (1994.11.17)
		Mobil nüfusun yönetilmesi hizmetlerinin daha düşünceler (1995)
		Küçük kasabaların nüfus yönetim sisteminin reform pilot uygulama taslağı hakkında (1997.6)
		Kırsal İşçilerinin düzenli hareketliliğini daha iyi örgütlenmesi hakkında öneriler (1997.11)
		Kamu işletmelerindeki çalışanların yaşamlarının güvencesi ve yeniden istihdamının iyileştirme hakkında tebliğat (1998.6.9)
		Afet bölgelerindeki Köylü işgücünün yerinde istihdamı ve örgütlü Köylü işçihareketliliği hakkında öneri tebliğatı (1998.9)
Tarım ve Köy hizmetleri hakkındaki büyük sorunları çözümü hakkında kararlar (1998.10)		

Aşağıdaki tablodan da görüleceği gibi, merkezi hükümetin ilgili bakanlıkları Köylü işçilerle ilgili çeşitli hukukî prosedür ve politikaları belirlemiştir. Köylü işçileri en yoğun olarak kabul etmiş olan Guangdong, Shanghai, Pekin gibi yerel yönetimler; merkezi hükümetin tabloda sıralanan çeşitli hukukî ve politik kararlarına uygun olarak, yerel koşulları da gözönünde bulundurmamak kaydıyla çeşitli yerel politikaları belirleyerek ilan etmiştir. Bu uygulamalar, kırsaldaki fazla işgücünün devasa kalkınma proje ve planlarının uygulanmakta olduğu doğudaki kıyı kentlere ve metropollere akın etmesine imkân sağlamıştır.

**Tablo 3:** 2000-2005Merkezi Hükümetin Kırsal İşgücü Transfer Hizmetleri ile İlgili Resmî Belgeler

2000- -2005 Yıllar	Aktif yönlendirme, koşulları iyileştirme, fırsatlar yaratma	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Devlet Kalkınma Planlama Komisyonu, Tarım Bakanlığı, Teknoloji Bakanlığı, Su İşleri Bakanlığı, Devlet Konseyi Kalkınma Araştırmaları Merkezi nin Köylü işgücünün geliştirilmesi ve istihdam pilot uygulaması hakkında tebliğat (ÇSG[2000]15No’lu belgesi)
		Devlet Konseyinin Kamu Güvenliği Bakanlığının küçük kasabaların nüfus yönetimi sistemini reforme etmeyi ilerletme hakkındaki önerilerinin tebliğatı ( Devlet konseyi [2001]6No’lu belge)
		Devlet Konseyinin Köylü işçilerinin kentlerdeki istihdamının yönetimi ve onlara yönelik hizmetler hakkındaki tebliğatı(devlet konseyi [2003]1 No’lu belgesi)
		Devlet Konseyinin Tarım Bakanlığı ve diğer kurumların 2003-2010yılları arasında ülke Köylü işçi eğitimi planının tebliğatı (Devlet Konseyi [2003]79No’lu belge)
		Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının Köylü işçilerinin iş yerinde yaralanma sigortasına katılması sorunu hakkındaki tebliğatı (ÇSG[2004]18No’lu belgesi)
		Devlet konseyinin Köylülerin kentlere girip çalışma koşullarını iyileştirme hakkındaki Tebliğatı ( Devlet Konseyi [2004]92No’lu belge )
		Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, İmar Bakanlığı, Çin İşçi Genel SendikasınınKırsal İşçi Sözleşmesinin Düzenlenmesi ve Yönetilmesi Hakkındaki Tebliğatı(ÇSG [2005]9No’lu belge)
		Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının meslekî eğitim çalışmalarının iyileştirme hakkındaki önerileri (ÇSG [2005]28No’lu belge)

### 3.2.2. ŞÜÖB’ün Kırsal İşgücü ile İlgili Politikaları

1980’li yıllardan itibaren Çin devleti ülke genelinde nüfusun bölgeler arasında hareketliliğine imkân tanıyan politikaları yürürlüğe sokmasıyla ticarete düşkün Uygur Türklerinin önemli bir bölümü Pekin, Shanghai, Guangzhou gibi Çin’in kalkınmakta olan kentlerinde ticaret ile meşgul olmaya başlamışlar idi (Qarluq, Mcmillen, 2011:4).

Bu tüccar kitlesi arasında, önemli sayıda köylü nüfusa da var idi. Fakat çoğu kırsal nüfus yoksul olmalarına rağmen kültürel farkın azami olduğu Çin’in iç bölgelerine gidip çalışmayı uygun bulmuyorlardı. İşbu durum, göç sosyolojisindeki İtme-Çekme kuramı ile açıklanabilir: Kırsalda yaşayan Uygur köylü işgücünün dışarıya giderek istihdam arayışında bulunmasını gerektiren veya zorlayan itici faktörlerin eksikliği, düşünce olarak buldukları bölgenin dışında, özellikle Çin’in iç

bölgelerine gitme hususunda herhangi bir coşkunun bulunmaması, doğdukları toprakları terk edememe durumları, huzuru, zenginliğe tercih etmeleri; diğer taraftan Çin'in iç bölgelerinin bu insanlar için yeterince çekiciliğinin bulunmamasıdır.

1980'li yılların sonlarından itibaren Çin'in iç bölgelerindeki Uygur tüccar ve öğrencilere yönelik aşağılama, etiketlemeler bir şekilde ağızdan ağıza, kulaktan kulağa yayıldı (Qarluq, Mcmillen, 2011: 4, 20, 22, 27). Bunlardan başka, geleneklere bağlı köylü gençlerin, Çin'deki yeme-içme alışkanlıklarından dinî inanç ve değerler sistemindeki farklar onları korkutan, ilgi duymamasına sebep olan somut nedenler idi. Bundan dolayı, Uygur kırsalındaki nüfus daha ziyade kendi bölgesi içinde hareketliliği bölgeler arası hareketliliğe, kendileri ile dil-kültür ve inanç bağları olan batısındaki Türk cumhuriyetlerine tercih etmişlerdir. Bu durum, ŞUÖB ÇKP'sinin istediği bir durum değildi. Özellikle, Wang Lequan yönetimi 2005 yılından itibaren parti ve yerel yönetim mekanizmasını harekete geçirerek Uygur kırsal işgücünü zorunlu bir şekilde Çin'in kıyı bölgelerine transfer projesini başlattı. Elbette bu proje başlangıçta ŞUÖB sınırları içinde bulunan Bingtuan çiftlikleri veya sanayi bölgesine yapıldı ise de sonra Çin'e transfer şeklinde gerçekleşmiştir.

2003 yılında ŞUÖB ÇKP yönetimi "Özerk Bölge Parti Komitesi, Özerk Bölge Halk Hükümetinin temel kalkınma projelerinde yerel Köylü işçilerini istihdam ettirme hususuyla ilgili sorunlara yönelik uygulamaları"ni ilan etmiştir. Bu resmî belge ile bölgedeki temel kalkınma projelerinin gerçekleştirildiği bölgelerde yaşayan yerel milliyet işgücünün istihdamının ilkeleri ve somut uygulama şartları belirlendi. Bunun içinde 2004 yılından itibaren ŞUÖB'ün çeşitli projelerinde çalıştırılacak işçiler arasında yerel köylü işçi sayısı toplam çalıştırılacak işçilerin %50 civarında olması, akabinde Ulaştırma Dairesi, Su İşleri daireleri ihalelerde ve ihaleyi kazanan şirketlerle yapılacak sözleşmelerde bu oranların zorunluluğu belirtildi.

2004 Yılında ŞUÖB hükümeti "Özerk Bölge Halk Hükümeti Kırsaldaki Zengin İşgücünün Transferi, İstihdam Eğitimi Çalışmaları Hakkında Uygulamalar" belgesini yayımlayarak köylerdeki işgücünün transferi için kolaylıklar sağlayacak politik çerçeveye sundu.

### 3.2.3. Kaşgar İlinin Köylü İşçilerle ilgili Yasal Politikaları

Kaşgar vilayeti, Uygur köylü işçi transfer projesinde en önemli vilayettir. Kaşgar vilayeti ÇKP yönetimi, yukarıda üzerinde durulan üst yönetimlerin çizdiği çerçeve temelinde daha yerel politikaları belirleyerek işbu projenin daha hızlı ve üst yönetimlerin özellikle bölge ÇKP yetkilisinin hoşuna gidecek şekilde icra edilmesi için özel birimler oluşturmuştur.

Bu bağlamda Kaşgar vilayeti ÇKP yönetimi Kaşgar kırsallarındaki artı işgücü transferi yönetici grubu ve ofisi tesis etmiştir. İşbu yönetici grubu ve ilgili ofisi Kaşgar Vilayeti Ekonomik ve Ticaret Komisyonunda Kır-kasaba İşletmesini kurmuştur. 2005 yılında Kaşgar Vilayeti Köylü İşçi Ofisi kurulmuştur. Bu tarihten itibaren bütün vilayetin Köylü İşçi projesi bu ofis tarafından tek elden örgütlenerek koordine edilmiş ve transfer ile ilgili bütün işlemler buradan yürütülmeye başlanmıştır. Kaşgar Vilayeti Köylü İşçi Ofisinin 2009 Yıllık Çalışma Raporunda Kır-Kasaba artı işgücü Transferinin nasıl yapıldığına dair bilgiler verilmiştir<sup>7</sup>. Buna göre uygulama şu şekilde olmuştur:

- 1) Yönetimi güçlendirmek, insangücü planlamasını iyi yaparak çalışma ekonomisini geliştirmek
- 2) Propaganda ile yönlendirmeyi güçlendirerek zihniyet ve değerleri dönüştürmek,
- 3) Teknik eğitimi güçlendirerek istihdam rekabetini arttırmak,
- 4) İstihdam kanallarını çoğaltarak iş bulma boşluklarını genişletmek,
- 5) Üstün istihdam kanalları açarak istihdam alanını genişletmek

---

<sup>7</sup> Raporun detayı için bk. Ek- Kaşgar Vilayeti Köylü İşçi Ofisinin 2009 Yıllık Çalışma Raporu/喀什地区农办 2009 年度农村劳动力转移工作总结.

### 3.3. ŞUÖB'ün İşgücü Transfer Modelleri

ŞUÖB yönetiminin Uygur Köylü İşçileri Çin'in iç bölgelerine transfer ederken benimsedikleri model veya yöntem ise “Bütün idarî ve memurî aygıtları seferber ederek gerçekleştirme” şeklinde olmuştur. Bu yöntemin uygulanma şekli veya içeriği ise aşağıdaki gibidir (Ma rong 2008):

#### 1. Sistematik ve Baskın Yönetim İnşa etmek,

ŞUÖB'e bağlı bütün yerel yönetimlerde (ÇKP ve Hükümet) “Kırsal İşgücü Transfer Yönetim Grubu” oluşturulmuştur. Örneğin Kaşgar'da il yetkilisinin grup başkanı olduğu ilin en önemli dört birim yetkililerinin (Parti yetkilisi, hükümet yetkilisi, meclis ve siyasi danışma komite başkanı) grup başkan yardımcılığında “Kaşgar İli İşgücü Transfer Yönetim Grubu” oluşturulmuştur. Konaşehir ilçesinde ise, İlçe ÇKP sekreteri grup başkanlığında “Kırsal İşgücü Transfer Yönetim Grubu” oluşturulmuştur. Aynı zamanda ilçede, kasabalarda ve köylerde üç basamaklı işgücü transferini yönetecek somut birimler oluşturulmuştur. İlçede birinci derecede “İşgücü Transfer Hizmet Merkezi”, köy ve kasabalarda “İşgücü Transfer Ofisi” oluşturulmuş ve köy-kasaba ÇKP sekreterleri ofis müdürlüğünü üstlenmiştir. Bununla birlikte köy-kasabalarda “İşgücü Gönderme Şirketi” kurulmuştur. Köylere bağlı önemli mahallelerde “Çalışma Güvenliği Hizmet Noktası” kurumuş olup bütün mahallelerde iki kadrolu işgücü bilgisi ileten görevli bulundurulmuş bu görevi mahalle yönetimindeki ÇKP yöneticisi ve muhtar üstlenmiştir.

Bu tarz uygulama ile yereldeki bütün idarî ve memurî birimler harekete geçirilmiştir. İşveren kurumlar ile bu resmî kurumlar ve yetkililer bizatihi görüşmüş, işçilerin imzalaması gerek çalışma kontratları yerel yönetimler ile işletmeler arasında imzalanmıştır.

#### 2. Yerel Yöneticiler, Öğretmenler İşgücü Transferinde Sorumluluk Yönetimi

İlçe yöneticisi öncü, her bir memur, hizmetçi, öğretmen bir aile köylü ile ilgilenerken ailesindeki 16-22 yaş arasındaki kız çocuğundan en az birini Çin'e gönderilmesi için ikna etme sistemi. Bu sistemin gerçekleşmesi için bir üst yönetim alt yönetime belirli kontenjan vererek belirlenen sürede en az belirlenen kontenjana uygun köylü işçi bulması gerekmektedir. Belirlenen kontenjanı dolduramayanlara çeşitli maddî ceza verilirken belirlenmiş kontenjandan fazla işçi toplayana maddî ve

manevî ödül verilmiştir. Bu süreçte ilgili yönetimlerde bulunan ÇKP Gençlik Kolları, Kadın Birliği, sendikalar, eğitim daireleri, emniyet, ticaret odaları, vergi daireleri işbu sürecin gerçekleşmesi için koordineli çalışmak zorunda olmuştur. Her dönemde ve yılsonunda işbu çalışmalara yönelik resmî değerlendirmeler yapılarak daha sistematik, organizeli, yönlendirmeyapılmış, ödül ve cezalar açık şekilde verilmiştir.

### 3. İşgücü transferinin propaganda ve tanıtımının yaygınlaştırılması

Çin’de bilindiği gibi tüm medya ve iletişim ağları devlete aittir. İşbu aygıtlar devletin başlattığı Köylü işçi transfer politikasının tanıtılması iyi taraflarının daha iyi propaganda edilmesi sürecinde çok etkili olmuştur. Özellikle, kızlarını göndermemek için direnen aileler ve toplumdaki olumsuz düşüncelerin bertaraf edilmesi için ilgili il veya ilçelerin medya yöneticileri, işçilerin çalıştığı fabrika ve kentlerde çekimler yapmış, güzel tarafını gösteren, işbu projeyi meşrulaştıran belgesel niteliğinde DVD’ler hazırlayarak köylülere dağıtmış ve bunlar mahallelerde sürekli izletilmiştir. Ayrıca, tam maaş alan seçilmiş (fabrikalarda) çalışan kızların maaşları mahalle sakinlerinin toplandığı meydanlarda köy kasaba yöneticileri tarafından aile reislerine verilmiştir.

### 4. Memurların Çocuk ve Akrabalarını Öncelikle Kayıt Yaptırma ve Evlere Gidip Seferber Etme

Köylülerdeki isteksizlik ve direnmeyi kırmak için yereldeki memurların öncülük etmesi, kendi kızlarının kayıt yaptırarak öteki köylüleri özendirilmesi istenmiştir. Hatta yetkililer ve mahallerde görev yapan memurların ev ev dolaşarak aile resilerinin kızlarını Çin’e göndermesi için ikna propagandası yapma görevi zorunlu kılınmıştır. Toplanan kabile Çin’e giderken mutlaka ilçeden bir yetkili kabile yöneticisi, bir Uygur aşçının beraberinde gönderilmesine özen gösterilmiştir. Ayrıca ilçede gönderme, uğurlama töreni düzenlenerek medyada yer alması sağlanmıştır.

### 5. İşgücü Gönderme Örgütlerini Geliştirme

Konaşehir ilçesi, 587 kişiden oluşan özellikle İşgücü Transfer Çalışması ile meşgul olacak bir ekip oluşturmuştur. İşbu ilçeden gönderilen köylü işçilerin yoğun olarak çalıştırıldıkları Tianjin, He bei ve Zhe jiang eyaletlerinde “İşgücü Gönderi Çalışma Noktası” tesis edilmiş, her noktada iki memur görevlendirilmiş olup onlar köylü işçiler ile işletmeler arasındaki ilişkiyi koordine etmekten sorumlu olmuştur.

Köylü işçilerin çalıştıkları her işletmede her 50 köylü işçiye Çince ve Uygurcaya vakıf bir rehber memur (köylülerin geldiği ilçede kadrolu), bir Uygur aşçı bulundurulmuştur<sup>8</sup>. İşbu memur ve aşçının maaşı ve konaklama dâhil ihtiyaçları işveren firmalar tarafından sağlanmıştır. İlçeden gönderilen memur ve yöneticiler işletmelerde çalışan işçilerin yönetiminden sorumluydular aynı zamanda sistem sözde köylü işçilerin hukukî çıkarlarının korunmasını sağlayacak şekilde düzenlenmiştir. Konaşehir ilçesi “Konaşehir İlçesi Köylü İşçilerin Maaşlarının Geciktirilmesini Önleme ve Durdurma Yönetmeliği”ni yürürlüğe koyarak köylü işçilerin maaşlarının ödenmemesi, sömürülmesini önlemeye çalışmıştır.

#### 6. İşgücü Göndermede Önem Verme Politikasını Güçlendirmek

Hükümet, köylülerin kız çocuklarını İşgücü Transfer Projesine dâhil etmesini sağlamak için bazı teşvik edici önem verme politikalarını uygulamıştır. Bunlar<sup>9</sup>:

İşgücü Transfer Projesine katılanların toprak-arsalarının korunması,

İşgücü Transfer Projesine katılanlara ücretsiz meslekî yetenek eğitimi, sınavı geçenlere sertifika verme

İşgücü Transfer Projesine katılanlara ücretsiz sağlık kontrolü ve geçici sağlık sigortası yaptırmak,

İşgücü Transfer Projesine katılanlara verilmesi gereken çeşitli belge, kimlik kartlarını ücretsiz dağıtmak, ulaşımını organize etmek,

İşgücü Transfer Projesine katılanların ailelerine öncelikli olarak yoksulluk destek fonu vermek, işgücü transfere katılanın birikmiş mecburî çalışma ve zorunlu görevlerini iptal etmek; ekip biçme yoğun olduğu zamanlarda yerel yönetimler, mahallelerdeki ÇKP üyelerini organize ederek yardımcı olmak, sulamada, ekip biçmede öncelik vermek; projeye katılanların ailesindeki yaşlılarının bakımına, varsa çocuklarının okul-eğitimine yardımcı olmak.

İşgücü Transfer Projesine katıldıktan sonra köyüne dönenler, eğer kendi işini kurmak isterlerse, yatırımcı teşviğinden yararlandırılması ve desteklenmesi, özellikle

<sup>8</sup> “Ağustos 2007 tarihine kadar Kona şehir ilçesi toplam 16 rehber memur, 7 polis, 7 doktor, 6 hukuk danışmanını köylü işçilerle birlikte Çin’in iç bölgelerine göndermiştir.” (疏附县委、县政府) .

<sup>9</sup> Konaşehir İlçesi İşgücü Transferi Önemverme Politikaları Hakkında Çeşitli Hükümler/疏附县劳务输出优惠政策若干规定, ÇKP Konaşehir İlçe Komitesi, Konaşehir İlçe Kaymakamlığı, 11 Mart 2004. 中共疏附县委员会,疏附县人民政府, 二〇〇四年三月十一日.



arsa talebinin karşılanması, sulama ve elektrik kullanımını gibi hususlarda özel önemin verilmesi.

ÇKP yöneticileri ve onun alt kademesi olan yerel yöneticiler Çinlilerin yoğun olduğu bölgelere kırsaldaki işgücünü transfer edebilmek için hükümet gücünü kullanmakla birlikte teşvik politikalarına da başvurduğu yukarıdaki çeşitli hükümlerden anlaşılmaktadır. Elde ettikleri verim ve sonucun örneğini ‘Kaşgar İlinin 2009 yıllık Kırsal İşgücü Transfer Çalışması Raporu’ndan daha detaylı görmek mümkündür<sup>10</sup>. 2005 yılında Kaşgar Konaşehir ilçesi Çin Çalışma Bakanlığı tarafından “İşgücü Transfer Örnek İlçesi” seçilerek ödüllendirilmiştir. Bu ödül ŞUÖB’deki diğer ilçelerin daha ileri seviyede bu projeyi uygulamalarına hatta uç uygulamalarla hak hukuk ihlallerine yol açmıştır.

#### **3.4. Köylü İşçi Transferi Yapan Bölge ile Kabul Eden Bölge Yönetimleri Arasındaki İlişkiler**

Köylü İşçi transfer eden bölge ile kabul eden bölge arasındaki ilişkiler yerel yönetimler ara ilişkidir. İşbu ilişkinin daha iyi anlaşılması için araştırmamızın örneklem bölgelerinden biri olan Kaşgar’ın konaşehir İlçesinde elde edilen verilere bakmak belki yeterli olacaktır. Araştırmacı örneklem sahasında araştırma yaparken, Köylü işçi kabul eden bölgenin ilgili yönetimleri veya birimlerinin Şinciang Uygur Özerk Bölgesinin Köylü işçi transfer projesine aktif katılım sağladıkları anlaşılmıştır. Özellikle, Çin’in bölgeler arası yerel yönetimlerde tecrübe paylaşımı veya karşılıklı öğrenme kaygısı ile yürürlüğe koymuş olduğu “挂职干部/GuazhıGanbu<sup>11</sup>” uygulamasının bu süreçte yararlandığı görülmüştür. Önceden ilişki kurulan bölgelerden “Guazhı Ganbu” istenmiş veya var olan “Guazhı Ganbu” ların geldikleri bölgelerin İşveren kurumları ile ilişkiler kurularak ihtiyaçlar tespit edilmiştir. Bu kadroların Uygur köylü işçilerin tarnsferinde çok önemli işlevler gördüğü bilinir.

<sup>10</sup> bk. Kaşgar İlinin 2009 yıllık Kırsal İşgücü Transfer Çalışması Raporu/喀什地区 2009 年度农村劳动力转移工作总结, Kaşgar İli Köylü İşçi Ofisi, 10 Kasım 2009/喀什地区农办, 2009 年 11 月 10 日.

<sup>11</sup> İşbu uygulama özellikle gelişmiş veya kalkınmış bölgelerin Çin’in batısındaki bölgelere veya nispeten geri kalmış bölgelere gönderilen yönetici niteliğindeki kadrolardır. Aynı zamanda geri kalmış bölgelerin yöneticileri veya yönetici adayları kalkınmış bölgelerde yönetici asistanları veya sondan birinci yardımcı statülerinde “Guazhı” kadro olarak belirli süre ile deneyim kazanırlar. Guazhı, “Askıdaki görev” manasında olup Çin bürokrasisinde yaygın bir uygulamadır.

Kaşgar Konaşehir İlçesi Çalışma Dairesi Başkan Yardımcısı bu konuda Őu Őekilde bilgi vermiŐtir (Ma, 2008): “Tianjin ve Konaşehir ilçesi karŐılıklı yoksulluğu destekleyen birimlerdir, Konaşehir ilçesinin bir Kaymakam yardımcısı Tianjin Őehrinden gelerek “Guazhı” görevinde bulunmuŐtu. Őimdi hep Tianjin’de yaŐıyor, Tianjin’deki iŐgücü ihtiyacı olan iŐletmeler ile bizim aramızda bağlantı kuruyor, yardımcı oluyor. Tianjin OSB’den bir yetkili bizim burada 3 sene “Guazhı” görevinde bulunmuŐ idi. Yani İlçe ÇKP başkan yardımcısı görevinde bulunmuŐtu. O Tianjin OSB’deki çeŐitli iŐletmelrin durumlarını çok iyi biliyor. Çođu zaman Tianjin’de duruyor olduğu için iŐçi arayan Őirketlere yardımcı oluyor. Bizim taraf iletiŐime gezerken Tianjin Belediyesi ÇKP personel dairesi gibi resmî kanallar tercih ediliyor. İletişim sağlandıktan sonra, ilgili bilgiler tarafımıza iletilir, İlçenin yetkileleri somutlaŐtırır; önce sečilmiŐ kır-kasaba yetkili ve uzmanları hedef bölgeye, iŐletmeye giderek ön incelemede bulunur, özellikle iŐçilerin çalışacağı iŐin niteliği, yaŐam koŐulları, ön eğitim talepleri gibi konularda bilgi edinir. İnceleme grubu döndükten sonra seferberlik baŐlar, köylüle yönelik propaganda ve eğitim yapılır. SečilmiŐ iŐçi grubu köy-ksaba yöneticilerinin öncülüğünde hedef bölgeye götürülür”.

### **3.5. ŞUÖB’den Çin’in İç Bölgelerine Yapılan Köylü İŞçi Transferleri**

2005 yılından itibaren ŞUÖB’ün güney bölgesindeki yerel yönetimler, kırsallardaki işgücü transferini köylülerin gelirini arttırmasında önemli, uzak vadeli, temel çalışma olarak ele almış, kır-kasabalardaki artı işgücü transferinin hızlandırılmasını köylülerin gelir kanallarının çoğaltılmasını ısrarla vurgulamıŐlardır. Bu zihniyet ile yerel yönetimler Şinciang içinde mevsimlik işçi transferi yapmaktan başka sözleşmeli olarak ŞUÖB dışındaki uzak sanayi bölgelerine işgücü transfer etmeye başlamıştır.

Nisan 2006 tarihinde Kaşgardan ilk katile köylü işçiler, Peyzavat ilçesi yönetimi tarafından organize edilmiş olan gruptur. Bu grupta 212 Uygur Türkü genç köylü kız bulunmakta idi. Onlar resmî söyleme göre kısa dönem yetenek ve dil kursu görmüş genç kızlar idi. Onlar Çin’in en doğusunda bulunan sanayi eyaleti Zhejiang eyaletinin Haiyan Şehrindeki tekstil fabrikasında çalışacaklardı. Yerel yönetimler tarafından zorunlu olarak organize edilen bu uygulama ŞUÖB üst kademedekilerce takdirle karŐılanmıŐ ve teşvik edilmiştir. ŞUÖB tarafından verilen bu teşvik sinyalleri hemen

Güneydeki il ve ilçeler tarafından taklit edilmiş hatta bazı ilçelerde ölçüyü kaçırarak hukuksuz uygulamalar gerçekleşmiştir. Üstelik bu dönemde Çin'in iç bölgelerindeki özellikle tekstil benzeri insan gücüne fazla ihtiyacın olduğu işletmelerde ortaya çıkan "İşçi Kıtlığı" ve ŞUÖB tarafından önerilen düşük ücretli Uygur köylü işçiler teklifi hemen kabul edilerek yerel yönetimler ile işletmeler arasında sözleşmeler imzalanmıştır.

Uygur köylü kızlarının Çin'in iç bölgesine götürerek çalıştırmak yerel bürokratlar arasında politik yükselme, ekonomik kazanç elde etme gibi avantaj sağlayan bir sektör halini almaya başlamıştır. Köylü kızların ailelerinin direnişi sert politik uygulamalar, fizikî ve ekonomik yaptırım uygulaması ile kırılmıştır.

Sadece Konaşehir ilçesi örneğinde 2005 yılında ilçeden transfer edilen kişi sayısı 56 bin kişi, 2006 yılında ise 71 bin kişi, 2007 yılının ilk yarısında transfer edilen kişi sayısı 43 bin kişiye ulaşmıştır. İşçilerin en düşük maaşları 700 yuan (tahmini 110 USD) en yüksek 1700 yuan (yaklaşık 300USD) olmuştur (Ma, 2008).

2008 yılından beri ŞUÖB yönetim "Tarımsal Alandaki Zengin İşgücü Transfer İstihdamını Güçlendirme Hakkında Öneriler" açıkladıktan sonra ilk defa ŞUÖB ÇKP yönetimi ve hükümet adına Tarımsal Alandaki Zengin İşgücü Transfer İstihdamı toplantısını yaptı. Bütün ŞUÖB sınırları içinde Köylü İşçilere Hizmet verecek "Bahar Rüzgârı Hareketi" başlatıldı. Ocak 2008 tarihinde ŞUÖB Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Tanrıdağının güneyindeki en büyük işgücü transferi yapan 8 ilçenin Çalışma ve Sosyal Güvenlik Dairesi Başkanlarından bir grubu Shangdong eyaletinin Yantai, Qingdao, Jinan şehirlerini ziyaret ederek işgücü transferi hususunda çok sayıda kontrat imzalamıştır. Aralık 2008 tarihinin sonuna kadar ŞUÖB Kırsalındaki ertü işgücünden toplam 162 bin 500 kişi Çin'in iç bölgelerine transfer edilmiştir. Aralık 2008 tarihine kadar ŞUÖB toplamda 1 milyon 870 bin köylü işçi transferi gerçekleştirmiş olup bunun içinde Pekin, Tianjin, Guangdong, Zhejiang, Fujian (Çin'in doğu bölgeleri) ve Ürümqi gibi yerlere transfer edilenlerin sayısı 900 bin kişiye ulaşmıştır.<sup>12</sup>

Devlet ve hükümet destekli Uygur Köylülerinin Çin'e transfer projesine yerliler çok isteksiz ve mesafeli tavir sergilemiştir. Bu durumu tersine çevirmek isteyen ÇKP yetkilileri ellerindeki hükümet aygıtlarının gücüne başvurarak İşçi transferine

<sup>12</sup> ŞUÖB resmi ağsayfası: Tanrıdağ ağsayfası 天山网, <http://www.tianshannet.com>, erişim: 11 Şubat 2014.

katılmayı zorunlu ve politik görev şeklinde icra ederek daha sonra ortaya çıkacak olan “5 Temmuz Kanlı Olayı”nın tohumunu bizatihi ekmiştir.

Kaşgar’ın Konaşehir ilçesinden Guangdong eyaletinin Shaoguan şehrine transfer edilerek bir oyuncak fabrikasında çalıştırılan Uygur işçiler ile Çinli işçiler arasında vuku olan 26 Haziran 2009 tarihindeki “Kanlı Çatışma” yaşanmış resmî belirlemeye göre 2 Uygur işçi öldürülmüş, 81 Uygur işçi ağır yaralanmıştır<sup>13</sup>. Eldeki gayri resmî söylemlere göre (?)kişi ölmüş ve yüzlerce işçi yaralanmıştır. Bu olaydan sonra ŞUÖB yetkililerinin hemen hemen kayıtsız kalması Uygurlar arasında ciddi huzursuzluk yaratmıştır. Bu durumu protesto etmek isteyen öğrencilerin kanlı şekilde bastırılması sonucunda sokağa dökülen insanlar güvenlik güçlerinin daha sert müdahalesi ile karşılaşarak etkisi yıllar sürecektir kanlı günler yaşanmıştır.

Bu kanlı olaylar Özerk bölge yönetiminin köylü işçi transfer uygulamasını durduramamış aksine sığağı sığağına yeni kabileler gönderilmeye devam edilmiştir. 5 Ağustos 2009 tarihinde Kaşgar’ın Peyzavat ilçesinden 189 kız işçi Çin’in Zhejiang eyaletine çalışmak üzere yerel yöneticilerin organizasyonunda yola çıkmıştır. Bu kabile “5 Temmuz Kanlı Olayı”ndan sonraki ŞUÖB’ün ilk, 2009 yılındaki Peyzavat ilçesinin 23. Kafilesi idi.

2009 yılı Ağustos ayına kadar Peyzavat ilçesi başta Pekin, Tianjin, Zhejiang olmak üzere Çin’in kıyı bölgesindeki 7 eyalet veya şehirde bulunan 21 işletmeye toplam 4300 köylü işçi göndermiştir. Bu ilçe 2006 yılından 2009 yılına kadar Çin’in iç bölgelerine toplamda 19 bin köylü işçi göndermiştir<sup>14</sup>.

<sup>13</sup> [http://news.xinhuanet.com/local/2009-06/28/content\\_11614608.htm](http://news.xinhuanet.com/local/2009-06/28/content_11614608.htm), 20 Kasım 2016.

<sup>14</sup> “Şinciang köylü işçilerinin güzel hayatı /新疆务工姑娘的绚丽人生”, 06 Kasım 2009. ŞUÖB resmi ağsayfası: tanrıdağ ağsayfası 天山网 <http://www.tianshannet.com>, erişim: 25 Eylül 2014

## 4. BÖLÜM

### ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Daha önce belirtildiği gibi, Uygur kırsalındaki işgücü transfer politikasına 2003 yılından itibaren başlanmış ve kademeli olarak hızlandırılmıştır. Uygur köylü işçileri üzerine en kapsamlı saha araştırmasını 2008-2010 yılları arasında Çin Minzu University of China'nın Sosyoloji Bölümü öğretim üyesi Abdureşit Jelil Qarluq yapmıştır. Araştırmacı, Qarluq'un yürüttüğü bahsi geçen araştırma projesi "*Kuzey Çin Kentlerinde Çalışan Uygur Köylü İşçilerin Yaşamlarının Araştırılması Projesi*" nde<sup>15</sup> araştırmacı ve anketör olarak görev almıştır. İşbu araştırmanın raporu konunun Çin nezdindeki hassasiyeti dolayısıyla yayımlanmamıştır. Tezimizi hazırlarken proje yöneticisi ile görüşülmüş ve Uygur köylü işçilerin genel durumları hakkındaki anket çalışmasında elde edilen verilerden bir bölümünün kullanılması hususunda izin alınmıştır<sup>16</sup>. Ayrıca, araştırmacının işbu proje kapsamında ve dışında Uygur köylü işçiler, yöneticiler ve Çinli işçilerle yapılan mülakatlar, gözlemler ile konu hakkındaki veriler zenginleştirilmiştir.

#### 4.1. Uygur Köylü İşçiler Hakkında Genel Bilgiler

Qarluq tarafından yürütülen "*Kuzey Çin Kentlerinde Çalışan Uygur Köylü İşçilerinin Yaşam Durumlarını Araştırma-Pekin, Tianjin, Baoding, Qingdao Kentlerinde Çalışan Uygur Genç Köylü İşçiler Örneğinde*" projesi Çin'in iç bölgelerine transfer edilerek zorunlu şekilde çalıştırılan Uygur köylü işçilerin genel durumları hakkında detaylı bilgiler vermektedir. İşbu proje toplam iki sene sürdürülmüş olup veriler Pekin, Tianjin, Qingdao, Weihai, Yantai, Jiaozhou, Dalian gibi Çin'in kuzey kentlerindeki 30 işletmede çalıştırılan Uygur köylü işçiler arasında

---

<sup>15</sup> Çin Merkezi Milliyetler Üniversitesi Sosyoloji Bölümü öğretim üyesi Doç. Dr. Abdureşit Jelil Qarluq tarafından yürütülen, Çin Milli Eğitim Bakanlığı İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırması 2007 Yılı Fonu ile desteklenen (Proje Numarası 07JA840023) "*Kuzey Çin Kentlerinde Çalışan Uygur Köylü İşçilerinin Yaşam Durumlarını Araştırma-Pekin, Tianjin, Baoding, Qingdao kentlerinde çalışan Uygur Genç Köylü İşçiler Örneğinde*" /教育部人文社会科学研究 2007 年度规划基金项目, 项目批准号: 07JA840023, 北方城市维吾尔族农民工生活状况调查研究----以京、津、保定、青岛等地维吾尔族青年农民工为例 projesi.

<sup>16</sup> Proje yürütücüsünün izniyle kullanılan veriler, işbu tezde tablolar şeklinde verilmekte olup, bu veriler toplam 11 tablodan oluşmaktadır.

yapılan anket çalışması ve derinlemesine mülakatlar sonucundan elde edilmiştir. Proje kapsamında toplam 600 adet anket (536 geçerli) uygulanarak birinci elden bilgi toplanmıştır. Aşağıda işbu projede elde edilen bazı bilgiler verilmektedir.

**Tablo 4: Köylü İşçilerin Cinsiyet Dağılımı (Qarluq, 2011a: 38)**

Cinsiyeti	Sıklık	Oranı (%)
Kız	453	84.5
Erkek	83	15.5
Toplam	536	100.0

Tabloda görüldüğü gibi, Çin'e transfer edilen köylü işçilerin mutlak çoğunluğu kızlardan oluşmaktadır. Araştırma yapılan 30 fabrikadan sadece bir fabrikada çalıştırılan Uygur köylü işçilerin tamamı erkek, bir diğerinde ise yarısı erkek, yarısı kızlardan oluşmaktadır.

**Tablo 5: Köylü İşçilerin Yaş Dağılımı (Qarluq, 2011a: 39)**

Yaşı	Sıklık	Oranı (%)
16'dan küçük	10	1.9
16-18	369	68.8
19-21	120	22.4
22-24	27	5.0
24 ve üstü	10	1.9
Toplam	536	100.0

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere, köylü işçilerin yaş durumu genellikle 16-20 yaş arasında olup araştırmaya katılan deneklerin neredeyse %91'ni bu yaş grubu oluşturmaktadır. Onların mutlak çoğunluğunun iş veya yaşam tecrübesi olmayan köylü kızlardır. Yapılan mülakat ve araştırmalarda ilgili yetkililer neden sadece kızların tercih edildiği sorusuna kaçamak cevap vermekle yetinmiş ya da “kolay kontrol edilir olması”, “karşı gelmeyen, laf dinleyen” özellikleri dillendirilmiştir.

**Tablo 6: Köylü İşçilerin Medeni Durumları (Qarluq, 2011a: 41)**

Medeni durumları	Sıklık	Oranı (%)
Bekâr	491	91.6
Evli	21	3.9
Boşanmış	23	4.3
Dul	1	0.2
Toplam	536	100.0

Köylü işçilerin medeni durumlarına baktığımızda, bekâr olanların oranı %91.6, evli olanların oranı %3.9 olup boşanmış olanların oranı ise %4.3 civarındadır. Çin yasalarına göre erkeklerin evlilik yaşı 22, kızların evlilik yaşı 20'dir. Bu yaştan sonra yapılan evlilikler hukukî sayılır. Bu yaştan önce evlenmek yasal olmadığı gibi evlenenler evlilik cüzdanı da alamaz, Müslümanlar ise evlilik cüzdanı alamıyorsa, dinî nikâhı da kıydıramazlar.

**Tablo 7: Köylü İşçilerin Eğitim Durumları (Qarluq, 2011a: 40)**

Eğitim durumları	Sıklık	Oranı (%)
Okur-yazar değil	1	0.2
İlkokul	33	6.2
Ortaokul	486	90.7
Lise	16	3.0
Toplam	536	100.0

Tablo'da görüldüğü gibi araştırmaya katılan deneklerin mutlak çoğunluğu (%91) ortaokul mezunu veya ortaokul seviyesindedir. İlkokul mezunu veya ilkokul seviyesinde olanların oranı %6,2, lise mezunu veya lise seviyesinde olanların oranı ise %3 olup okuryazar olmayan bir kişi bulunmaktadır. Çin'de dokuz yıllık zorunlu eğitim olduğu düşünülürse, bu sürecin tamamlanması için bir öğrencinin ortaokulu bitirmiş olması ve en az 16 yaşını doldurmuş olması gerekir. Çin'in iç bölgelerine transfer edilen 16 yaş veya daha küçük olanların oranı bu durumun sorgulanmasını gerektirir. Bu husus ileride tartışılacaktır.

**Tablo 8: Köylü İşçilerin Dışarıda Çalışma Sıklığı (Qarluq, 2011a: 52)**

Dışarıda çalışma sıklığı	Sıklık	Oranı (%)
İlk defa	407	75.9
İkinci defa	123	22.9
Üçüncü defa	6	1.1
Toplam	536	100.0

Tablo'dan anlaşılacağı üzere, araştırmaya katılan deneklerin yaklaşık  $\frac{3}{4}$  (%76) ilk defa köylerinden ayrılarak çalışmak veya çalıştırılmak üzere Çin'e gelmişlerdir. Yaklaşık %23'lük katılımcı ikinci defa çalışmak için köylerinden ayrılarak Çin'e geldiklerini belirtmişlerdir. Üçüncü defa köylerinden ayrılarak çalışma amacı ile çıkanların sayısı sadece 6 kişi olup toplamdaki oranı ise %1.1 dir.

Verilerden köylü işçilerin mutlak çoğunluğunun vasıfsız, deneysiz oldukları anlaşılmaktadır. Araştırma esnasında çoğu köylü işçilerin kontrat bitiminde hemen dönmek istedikleri bir daha buralara mecbur kalmadıkça gelmek istemedikleri tespit edilmiştir. Çin'e önce zorla çalışmaya götürülüp bir yıllık süresini doldurduktan sonra köyüne dönen ve daha sonra kendi isteği ile ikinci defa çalışmak için kayıt yaptıran bir köylü işçinin annesi ile yaptığımız derinlemesine mülakatta bize şu bilgileri vermiştir (*Mülakat yapılan şahıs: Uygur köylü işçinin annesi, kadın, 53 yaş, Mülakat yapılan yer: Kaşgar şehrinde bir akrabimizin evi, Mülakat yapılan tarih: 13 Ocak 2011*):

“...kızımızın ise bir yıllık Çin'deki çalışma hayatında tam çağdaş, modern, kendi kararını kendisi verebilen özgür bireye dönüştüğünü, artık kendi iradesi

ile Çin'e çalışmak için ikinci defa gitmeye karar verdiğini köy meydanında ilan ettiler. Başka kızlara da oraların iyi taraflarını anlatmasını istemiş, o da anlatmış nefesinin yettiği kadar.”.

Araştırma esnasında mülakat yapmış olduğumuz yerel yönetimden gönderilmiş olan bir yönetici (Mülakat yapılan şahıs: Konaşehir İşgücü transfer ofisi sorumlusu, Kadın, 38 yaş; Mülakat yapılan yer: Tianjin Lanqi Plastik-Kauçuk LTD şirketi/兰奇塑胶有限公司 302 No'lu oda; Mülakat yapılan tarih: 02 Ekim 2008) şu şekilde açıklama yapmıştır:

“Daha önce çalışan kızlara, onların en iyi anlarını, gezdikleri yerleri DVD yaparak ellerine verdik. Köylere döndüklerinde akrabalarına, dostlarına bunları göstermişler. Daha önce ortada dolaşan söylentilere kanan ve eski düşüncelerle kızlarını Çin'e göndermek istemeyenlerin düşüncelerinde değişim olmuştur. Ayrıca, genç kızlar bunları gördükçe daha hevesli hale gelmişlerdir.”

Hükümetin başarılı uygulamaları sonucunda, Uygur köylü işçilerdeki topyekün pasif direnme durumunun giderek kırıldığı, aktif katılımının çeşitli nedenler ile artık sağlanmaya başlandığı yukarıdaki mülakat örneklerinden görülmüştür.

**Tablo 9:** Köylü İşçilerin Çince Seviyeleri (Qarluq, 2011a: 52)

Çince seviyeleri	Sıklık	Oran (%)
Hiç bilmiyorum	204	38.1
Çat-pat biliyorum	294	54.9
İletişim kurabiliyorum	32	6.0
Akıcı konuşabiliyorum	6	1.1
Toplam	536	100.0

ŞUÖB, Çin'in 9 yıllık zorunlu eğitim politikasını uygular. Fakat Uygur kırsallarına gönderilen öğretmenler 2010 yılına kadar genellikle eğitim seviyesi düşük, eğitim fakülteleri veya ilgili branşlardan mezun olmayan kimselerden oluşur. Onların görevi köylü çocukların eğitim ve kültürel seviyesinin yükseltilmesinden ziyade politik ve ideolojik olarak kontrol etmektir. Bundan dolayı ŞUÖB'de dokuz yıllık zorunlu eğitim politikası yasada belirtilen içeriklere uygun olarak icra edilmez. Çince dersleri ilkokuldan itibaren konulmuş olmasına rağmen, iyi Çince bilen veya Çinli hocalar tarafından verilmemiş veya öğretilmemiştir. Bundan dolayı yukarıdaki tabloda görüldüğü kadarı ile köylü işçilerin mutlak çoğunluğunun ortaokulu bitirmiş olmasına rağmen Çince bilmeyenler azımsanmayaak düzeyde fazladır (%38). Çat-pat Çince bildiklerini söyleyenlerin oranı ise %55 civarındadır ve mutlak çoğunluğu



bunlar teşkil etmektedir. İletişim kurabilecek seviyede olanların oranı ise sadece %6 civarındadır. Akıcı konuşabilenlerin oranı sadece %1.1 olup çok düşüktür.

**Tablo 10:** Köylü İşçilerin Çalışacakları Yer ve İş hakkında Bilgisi (Qarluq, 2011a: 50)

Gelmeden önce çalışacakları yer ve iş türü hakkında	Sıklık	Oran (%)
Bilgin vardı	152	28.4
Bilgin yoktu	384	71.6
Toplam	536	100.0

Daha önce belirtildiği gibi Uygur köylü işçi projesi devlet ve hükümet politikası olarak tepeden inme yaklaşım ile uygulanmıştır. Bundan dolayı köylülerin istekleri, eğilimleri pek dikkate alınmamıştır. Yerel yetkililer bir üst kademede yetkililerin verdiği kontenjanı tamamlamak derdinde olduklarından gönderilecek işçilerin bilgilendirilmesi dâhil ön hazırlık yapmasına da mahal bırakmadan Çin'e yollamışlardır. Araştırmada elde edilen veriler bu durumu teyit eder niteliktedir. Yani Tablo 7'de gözüktüğü gibi köylü işçilerden sadece %28'i çalıştığı yere gelmeden önce nerede ve nasıl bir işte çalışacağı hakkında bilgi sahibi olduğunu söylemiştir. Fakat ¾'lük bir kesim (%71.6) ise gideceği yer ve çalışacağı iş hakkında her hangi bir şekilde bilgilendirilmediklerini belirtmişlerdir.

Bu husus ile ilgili olarak mülakat yaptığımız ŞUÖB yerel yöneticileri ile işveren bir patronun görüşü tamamen farklıydı. Yani yerel yöneticiler işçilere ilçelerinde eğitim verdiklerini savunurken, işverenler ise işçilerin herhangi bir eğitim sürecinden geçirilmemiş köylüler olduğunu iddia etmiştir. Örneğin Kaşgar konaşehir ilçesinin Tian Jin şehrindeki köylü işçi yöneticisi mülakatta şu bilgileri vermiştir (*Mülakat yapılan şahıs: Konaşehir İşgücü transfer ofisi sorumlusu, Kadın, 38 yaş; Mülakat yapılan yer: Tianjin Lanqi Plastik-Kauçuk LTD şirketi/兰奇塑胶有限公司 302 No'lu oda; Mülakat yapılan tarih: 02 Ekim 2008*):

*“Bizim işçi toplama politikamız 9 yıllık zorunlu eğitimini tamamlamış olan gençler arasındandır. Sağlık kontrolünden geçemeyenler kabul edilmezler. Toplanan işçiler 1-3 ay arasında eğitimden geçirilirler. Eğitime katılmayanlar, işletmelerin temsilcileri tarafından uygun bulunmayanlar Çin'e gidecek kafileye dâhil edilmezler. Eğitim özel belirlenmiş Eğitim Merkezlerinde yapılır. Hukuk bilgisi, basit Çince gibi konulardır.”*

Bir diğer Tian Jin şehrindeki işletme patronu bu husus ile ilgili olarak şu bilgiyi bizimle paylaşmıştır (*Mülakat yapılan şahıs: Tianjin Xinghao hazır giyim fabrikası*

Müdüresi, kadın, 42 yaş; Mülakat yapılan yer: Tianjin Xinghao hazır giyim fabrikası yönetici ofisi; Mülakat yapılan tarih: 31 Eylül 2008 ):

“Onlar ilk defa bir fabrikaya geldiklerinden dolayı ne yapacağını bilmiyorlar ve öğretilenleri öğreniyorlar fakat yemekten sonar unutuveriyorlardı. Onlara öğretmek ve çalıştırmak çok yorucuydu. Fakat biz gene de bırakmadık öğretmek çalıştırmak için çabaladık. Onlar kültürsüz idiler, göçebe olsalar gerek. Onlardan 150 kız üç ay sonar işe yaramaya başladılar. Fakat çoğu isteksiz idiler, daha önce hiç çalışma deneyimleri olmamış. Onlara iş öncesi veya buraya getirilmeden önce eğitimler verilmemişti. Onların buraya getirilmesi için fabrika olarak az para harcamadık.”

Diğer taraftan hadiseye sosyolojik açıdan yaklaştığımızda, köylerinden yeni ayrılmış olan bu genç işçilerde fabrika veya fabrikada çalışma ile ilgili düşünce, fikir hemen hemen yoktur. Bundan dolayı onlarda uyulması gereken kurallar ve bunlara uyma zorunluluğu onlar için kabullenilmesi zor olan durumlar idi. Çünkü, onlar işbu kafileye pasif olarak katılmıştı. Nitekim bunu yaşayan ve ikinci defa kafileye katılanlar ancak bunları idrak edebiliyor idi.

**Tablo 11:** Köylü İşçilerin Fabrikalarda Yaptığı İşler (Qarluq, 2011a: 52)

İş türü	Sıklık	Oran (%)
Konfeksiyor (Kesme-biçme, dikme)	106	19.8
Ayakkabı dikme (Yapıştırma, ütüleme)	89	16.6
Deri Çanta işleme (Renklendirme, siprey boya)	74	13.8
Ev mobilyası yapma	45	8.4
Gıda işleme	34	6.3
Yan işler	32	6.0
El sanatları işleme	30	5.6
Kavçuk eldiven işleme	30	5.6
Ambalajlama	30	5.6
Kalite kontrol	20	3.7
Ahşap işleme	12	2.2
Diğer (güvenlikçi, tercüman)	12	2.2
Aşçı	11	2.1
Cevapsız	11	2.1
Toplam	536	100.0

Uygur köylü işçilerin çalıştığı fabrikaların büyük çoğunluğu yoğun el işi talep eden endüstriler olup, mutlak çoğunluğu fizikî işgücü talep eden sektörlerden oluşur, teknik özelliği ağır basan, bilgiye dayalı işler değildir. Uygur köylü işçiler bundan dolayı genellikle tekstil, hazır giyim, ayakkabı, çanta üreten firmalara gönderilir.

Tablo 8’de Uygur köylü işçilerin çalıştıkları veya yaptıkları iş türlerinin dağılımı bulunmaktadır. Buna göre hazır giyim (%19.8), ayakkabı (%16.6), çanta

(%13.8) üreten fabrikalarda ilgili işleri yapanlar çoğunluğu oluşturmaktadır. Diğer iş kollarında çalışanların detaylı dağılımı tabloda verilmiştir.

**Tablo12:** Köylü İşçilerin Fabrikalardaki Çalışma Süreleri (Qarluq, 2011a: 53)

Günlük ortalama çalışma süresi	Sıklık	Oran (%)
8 Saat	72	13.4
8-10 Saat	83	15.5
10-12 Saat	206	38.4
12 ve daha fazla	175	32.6
Toplam	536	100.0

Çin’de köylü işçi kitlesinin en büyük sorunlarından biri işçilerin devletin belirlediği çalışma saatlerinden daha fazla çalıştırılması ve gerekli ücretin ödenmemesidir. Uygur köylü işçiler, Çin’deki köylü işçi kategorisindeki en zayıf ve hak arayaşı en zayıf olan kitledir. Ayrıca dil bilmemesi ve kontratının genellikle tek taraflı oluşu veya sadece yerel yönetimler ile işletmeler arasında imzalanmış olması onları sömürülmeye açık savunmasız kitle durumuna getirir.

Tablo 9’da Uygur köylü işçilerinin günlük çalışma saatlerinin detaylı dağılımı mevcuttur. İşçilerin sadece %13’lük bölümünün devletin belirlediği çalışma saati olan 8 saat çalıştığı, fakat mutlak çoğunluğunun (%54) günde 8-12 saat arası çalıştığı bilinmektedir. Her gün 12 saatten fazla çalışanların oranı %32.6 olup neredeyse araştırmaya katılan işçilerin 1/3 oranındadır. Saha araştırması esnasında araştırmacıların en çok dikkatini çeken ise işçilerin çok yorgun ve ruhsuz olmalarıdır. Yoğun ve uzun çalışma saatleri bazı işçilerin fabrikadan kaçmasına neden olmuştur. Kimlikleri rehber öğretmen, yerel yöneticiler tarafından toplanmış olmasından ötürü kaçan işçilerin çoğu ya suç örgütlerinin ellerine düşmüştür ya da ortalıktan kaybolmuştur.

Bu husus ile ilgili olarak araştırmamıza katılan bir Çinli köylü işçi mülakatta şunları dillendirmiştir (*Mülakat yapılan şahıs: Çinli köylü işçi kadın, 23 yaş; Mülakat yapılan yer: Sikai hazır giyim fabrikası/ 司凯服装厂 yatakhane çevresi; Mülakat yapılan tarih: 3 Mayıs 2008*):

“Uygur işçiler kafile geliyorlar genellikle bir yıl kalıyor sonra gidiyorlar, yenisi geliyor. Sabah saat 08:00’de işbaşı, 11.40’ta öğle ara ve yemek molası yaklaşık 40 dakika yemek sonrası hemen işbaşı yapılıyor. Akşam saat 18:00 mesai bitiyor. Fakat kimileri 19.00’dan sonra da çalışırlar, mesai fazlası

*çalışma aynı şekilde “parça başı iş” sistemine göre ücretlendirilir. Ekstra ödeme yoktur, çok iş yapan çok maaş alır.”*

**Tablo 13:** Köylü İşçilerin Fabrikalardaki Haftalık Çalışma Gün Sayısı (Qarluq, 2011a: 54)

Bir hafta içindeki çalışma gün sayısı	Sıklık	Oran (%)
4 Gün	16	3.0
5 Gün	8	1.5
6 Gün	351	65.5
7 Gün	161	30.0
Toplam	536	100.0

Araştırmamızda elde edilen veriler işçilerin mutlak çoğunluğunun haftada sadece bir gün dinlendiği yönündedir. Anketimize katılan deneklerin verdiği yanıtlara bakıldığında, deneklerin mutlak çoğunluğu (%66) haftada altı gün, yaklaşık 1/3 (%30) ise yedigün çalıştığını belirtmiştir. Haftada iki gün dinlenebilen işçinin toplamdaki oranı sadece %1.5'tir.

**Tablo 14:** Köylü İşçilerin Çalıştıkları Fabrikalarda Kazandığı Aylıkları (Qarluq, 2011a: 58)

Aylık ortalama maaş (Yuan) 1 Usd≈6.85 Yuan (2010)	Sıklık	Oranı
300-399	4	0.7
400-499	29	5.4
500-599	33	6.2
600-799	128	23.9
800-999	142	26.5
1000-1499	126	23.5
1500-1999	8	1.5
2000 ve üstü	4	0.7
Cevapsız	62	11.6
Topalm	536	100.0

Uygur köylü işçilerin maaşları ile ilgili yapılan araştırmada; maaşlarının, emsal Çinli işçilerden çok düşük olduğu ortaya çıkmıştır. Tablo 11’de aylık maaşları detaylı olarak verilmiştir. Buna göre, 600-799 (≈100USD) yuan arası maaş alanların oranı %24; 800-999(≈140USD) yuan arasında maaş alanların ise %26.5; 1000-1499(≈200USD) yuan arasında maaş alanların oranı ise %23.5 olup toplama baktığımızda bu üç grupta yoğunlaşma görülmektedir. Genel olarak bakıldığında Uygur köylü işçilerin maaşlarının çok düşük olduğu anlaşılmaktadır.

## 4.2. Sahada Nitel Çalışma ile Elde Edilen Bulgular

Araştırmacı, Qarluq tarafından yürütülen projede görev aldıktan sonra Uygur köylü işçi konusuna özel ilgisini devam ettirmiştir. Pekin ve Tianjin kentlerindeki işletmelerde çalıştırılan Uygur köylü işçiler ile kurulan ilişkiler araştırmacı Çin'den ayrıldığı tarihlere kadar (Şubat 2013) çeşitli şekillerde devam etmiştir. Ayrıca, tatil ve yıllık izinlerini geçirmek için memleketi olan Kaşgar şehrine döndüğünde dahi bu ilgi devam etmiştir. Kaşgar'da işçi aileleri ile görüşme olanağı sağlanmış, işçi projesinin etkilerini canlı olarak sahada gözlemlemiştir. Araştırmacı konu ile ilgili olarak resmî ve gayri resmî olarak 20'e yakın çeşitli düzeylerde mülakat yapmış ve kayıt almıştır.

Aşağıda sahada yapılmış olan mülakatlardan önemli görülen 6 adet mülakat metni sıralanmıştır. Seçilen mülakatların niteliği ise şöyledir:

- Mülakat-1: İşgücü transferini gerçekleştiren Kaşgar ili resmî yetkililerinden biri ile yapılan mülakat;
- Mülakat-2: İşçi kabul eden, işveren Çinli işletme yetkilileri ile yapılan bir mülakat
- Mülakat-3: Transfer edilen Uygur köylü kız işçi ile yapılan mülakat
- Mülakat-4: Transfer edilen Uygur köylü erkek işçi ile yapılan mülakat
- Mülakat-5: Uygur köylü işçilerle birlikte çalışan Çinli işçilerle yapılan bir adet mülakat
- Mülakat-6: Uygur köylü işçilerinin aileleri ile yapıla bir adet mülakat

Mülakatlar yapıldığı ortam ve mülakat yapılan şahsın istekleri doğrultusunda kimi zaman ses kayıt cihazı kullanılmış, kimi zaman ise kullanılmamış ve not defterine kayıtlar alınmış ya da mülakat sonrasında kayda geçirilerek not edilmiştir. Mülakatlar hedef şahsın durumuna göre Çince veya Uygur Türkçesinde yapılmıştır. Mülakatların önemli bir bölümü Türkiye Türkçesiyle çalışmanın ekler bölümünde verilmiştir.

### 4.3. Uygur Köylü İşçi Transfer Projesinin Ortaya Çıkarttığı Değişmeler

Köyler yerleşik toplumlar açısından en kapalı olan ve kültürel yapının nispeten sağlam korunduğu mekânlardır. Çünkü kırsallar yabancı tesirlerden uzak, etkileşim ve iletişimin yoğun olmadığı, birincil ilişkilerin baskın ve yoğun olarak yaşatıldığı yerlerdir. Bundan dolayı geleneksel değerler ve dinî inançlar sosyo kontrol işlevini görmektedir. Bu durum ilgili toplumlardaki sapkın davranışları asgariye indirmekte, toplumsal yapının sağlam işleyişine katkı sağlamaktadır. Uygur Türkleri gibi güçlü yerleşik sosyal ve kültürel yapısı olan toplumlarda köyler, millî kültürün koruyucu kalkanıdır. Aynı zamanda yozlaşan şehir kültürünün kendine gelmesi veya ihyası için bitmek tükenmek bilmeyen birer kaynaktır.

1994 yılından sonra Çin devleti Uygur Türk toplumunu kesin olarak değiştirmek ve dönüştürmek için düğmeye basmıştır. İlk olarak dinî eğitimin denetime alınması, özel din öğretim kurumlarının yasaklanması, dinî yayınların toplatılması, dinî ibadetlerin sınırlandırılması veya topyekün yasaklanması; dindar kesimin takibe alınması şeklinde devam etmiştir. İkinci olarak önceleri eğitim ve kültürel alandan millî hislere hitap edecek içerikli yayınların yasaklanması, yayınlarda en radikal sansürün uygulanması ve nihayetinde 2003 yılından itibaren sözde “çift dilli” özde tek dilli eğitim sistemine geçilerek Uygur Türkçesinin idarî ve eğitim alanından dışlanması izlemiştir. 10 yıllık istikrarlı ve sert müdahale Uygur sosyo-kültür yapısında, özellikle şehirli kesim ile okula gidenlerde radikal değişimleri ortaya çıkartmıştır. Fakat Uygur Türk toplumunun mutlak çoğunluğunu teşkil eden kırsal kesimde ise fazla etki yaratamamıştır. Bu durum yönetici ve stratejistleri rahatsız etmiştir. Dışlanan ve tarımın en önemli kaynağı olan su kaynaklarının Bingtuan tarafından işgal edilmesi ile iyice yoksullaşan kırsal nüfusun en önemli özellikleri ise yürürlükteki politikalar icabı yoksulluk olmuştur. Yoksullukla mücadele Çin komünist partisinin, kırsallardaki sorunları çözme stratejisinde önemli ajandadır.

Uygur kırsallarındaki sosyo-kültürel değişimi Çin lehine bir türlü gerçekleştirememekte olan stratejistler ŞUÖB ÇKP yönetimine, yoksullukla mücadele adı altında Uygur kırsallarındaki yoğun işgücü fazlasını ucuz işgücü ihtiyacı olan Çin'in doğu kesimindeki işletmelere transfer edilmesi önerisini vermiştir. Bu önerinin açık tarafı yoksullukla mücadele, kapalı tarafı ise kapalı kırsal toplumun sosyo-

kültürel yapısını dışarıdan müdahale ile değiştirmek olmuştur. Özellikle, ergenlik çağına gelmiş kızların transfer edilmesi, proje ve strateji açısından önem kazanmıştır.

Uygur kırsallarındaki işgücü fazlası işte böyle bir politik ve stratejik arka planda uygulamaya konmuştur. Yukarıda bahsi geçen yapıdaki kırsallarda yaşayan genç nüfusun hükümet yetkililerince alınarak yaşadıkları toplumdaki tamamen farklı iklim ve insanlar arasına göç ettirilmesi sosyal ve kültürel şok yaşanmasına neden olmuştur. Uygur kırsallarından başlangıçta tamamen zorla toplanarak buldukları köylerden en az 6000 kilometre doğuda bulunan Çinli işletmelere götürülen köylü gençleri, planlı ve sistematik uygulamalar sonucunda sosyal yaşantısında, zihniyetinde ve değerler sisteminde ciddi değişimler yaşamıştır. Bu değişimlerin çoğu 16-22 yaş arasındaki gençlerin daha sonraki yaşam serüveninin ana omurgasına dönüşmüş ve Çin'de atılan temeller üzerinden devam etmiştir. Bu süreç aslında işçilerin köylerinden ayrılırken başlanmış olup işletmelerde çalışırken, rehber öğretmenleri tarafından yönlendirilirken, zorunlu eğlence partilerine katılırken ve Çinlilerle arkadaşlık yaparlarken zirve yapmaya başlamıştır.

Araştırmanın üçüncü bölümü ile EK-1'deki mülakat verileri incelendiğinde Uygur köylü işçi projesinin uygulanmasıyla birlikte başta Uygur köylü işçi kitlesinin bizatihi kendilerinde olmak üzere kırsal kesimde ciddi değişimlerin yaşanılmaya başladığı kolayca görülebilir. İşbu verilerden hareketle Uygur köylü işçi grubunda ortaya çıkan değişimleri genelleştirerek üç açıdan incelemek mümkündür. Bunlar yaşam tarzı ve alışkanlıklarındaki değişimler, zihniyet ve düşünce tarzındaki değişimler, Çince seviyesi ve Çin kültürü birikimindeki değişimler.

#### **4.3.1. Yaşam Tarzındaki Değişimler**

Yaşam tarzı, insanın çocukluğundan itibaren doğup büyüdüğü ailesinden aldığı eğitim ve bulunduğu, yetiştiği kültürel ortam ile başlayan etkileşimin, ergenlik ve yetişkinliğe doğru, tüm yaşadıklarını, duygular ve içgüdüleriyle harmanlayarak oluşturduğu davranışların bütünüdür. Bu aslında kolay kolay değişmez. Fakat işbu hayat tarzı henüz oluşma ve sabitleşme evresindeyken harici tesirlere, müdahalelere maruz kalırsa bozuk veya melez bir yaşam tarzına dönüşebilir.

Uygur köylü işçilerin yaşam tarzları nispeten kapalı olan köy ortamında bir taraftan genellikle aile ve mahallesinde baskın olan Uygur Türk İslam kültürünün etkisi ile şekillenirken diğer taraftan 9 yıllık zorunlu eğitim ile okullarda resmî ideolojinin değerleri ile bezenmeye veya değişik biçimde şekillenmektedir. Böyle bir süreç devam edereken gençlerin hükümetin aldığı politik ve stratejik karar ile köylerinden alınarak tamamen yabancı bir bölge ve kültür arasına transfer edilmesi işbu gençlik grubunun yaşam tarzında zorunlu değişimleri ortaya çıkartmıştır.

Uygur köylü işçi lerindeki değişimin hemen göze çarpan kısmı dış görüntüsü itibariyle giyim kuşamıdır. Çünkü Uygur kırsallarında ister erkek veya kız olsun tamamen Uygur Türk-İslam değerlerine uygun giyiniyor olmasıdır. Köylü işçiler ilk olarak çalıştıkları yerlere geldiklerinde bu tarz giyim kuşamıyla gelmişlerdir. Bu durumu en iyi gözlemleyenler fabrikadaki Çinli işçilerdir. Mülakat yapılan bazı Çinli işçiler şu şekilde bilgi vermişlerdir (*Mülakat yapılan şahıs: Çinli köylü işçi kadın, 23 yaş; Mülakat yapılan yer: Sikai hazır giyim fabrikası/司凯服装厂 yatakhane çevresi; Mülakat yapılan tarih: 3 Mayıs 2008*) :

*“İlk geldiğimde çok şaşırılmış idim, bizden çok farklı giyiniyor, kuşanıyorlardı. Şimdi bakıyorum çok aşırı değişme var. Çünkü ilk gelenlerin kafaları kapalı ve örtülüydü, uzun gömlek giyiyor hatta uzun gömlek içine uzun pantolon giyiyorlardı. Fakat bir ay geçmeden onlar bizim gibi giyinmeye, yani kot pantolon, tişört giymeye başladı. Sonra öğrendiğimize göre onların rehber öğretmeni nasıl giyinmesi konusunda yönlendiriyormuş. Şimdi çok fazla dikkat çekmiyorlar”.*

Diğer taraftan, çalışma yerinin şartlarından dolayı ona uygun elbiselerin tercih edilmesi hem fabrika yöneticileri tarafından hem yerelden gelen rehber öğretmenler tarafından tenbihlenmiş veya katı kurallar belirlenerek ona uygun giyim kuşam giyilmesi zorunlu kılınmıştır. Özellikle, bazı rehber öğretmenlerin kızlara yönelik yönlendirme, teşvik edici uygulamaları, 16-20 yaş arasındaki kızlarda ciddi karşılık bulmuştur.

Elbette onlar köylerinde veya kasabalarında iken bölgedeki bütün medya araç gereçleri ve politik propaganda aygıtları, onların moda algısı, güzellik anlayışını belirli çerçeveye sokma veya kendi istekleri doğrultusunda şekillendirme amacı güdüyordu. Örneğin, 1990 sonrası Uygur özerk bölgesindeki ister Uygur



Türkçesindeki TV kanalları olsun ister Çince yayın yapan kanallar olsun hepsi, izleyicilerine egemen-Çinli-toplumun değer yargılarını, kültürünü, güzellik anlayışını yerleştirmeyi güdüyorlardı. Bundan dolayı okumuş aydın kesimde farkında olarak veya olmayarak Çin toplumuna yanaşmak, bütünleşmeye doğru eğilimler sergilemek yaygınlaşmıştı. Hatta bazıları, kendi halkının da bir an evvel geleneksel değerlerinden arınarak “çağdaş”laşmasını istiyordu. Uygur köylü işçi kafilesine rehber öğretmen olarak seçilen memurlar genellikle bu kategorideki kimselerden seçiliyordu. Rehber öğretmenler veya yerelden gönderilen yöneticiler çalışacakları fabrikaya varduktan sonra, köylü kızların çalışacakları fabrikadaki Çinli işçileri örnek alarak değişmesi gerektiğini açık açık belirtmiş veya buna mecbur kılmışlardır. Mülakat yaptığımız bir yerel yönetici şöyle demiştir (*Mülakat yapılan şahıs: Konaşehir İşgücü transfer ofisi sorumlusu, Kadın, 38 yaş; Mülakat yapılan yer: Tianjin Lanqi Plastik-Kauçuk LTD şirketi/兰奇塑胶有限公司 302 No'lu oda; Mülakat yapılan tarih: 02 Ekim 2008*):

*“Şöyle denilebilir; bizim işgücü transferimizin amacı ve ağırlık noktamız bu köylü işçilerin kültürel düzeylerini yükseltmektir. Onlar buraya geldikten sonra ister yönetimden dolayı ister çevresi ile olan etkileşiminden dolayı olsun köylü işçilerin zihniyetinde ciddi değişimler yaşanıldı. Onlar buraya geldikten sonra başörtülerini çıkarttılar, uzun etek yerine etekler giyseler de artık içine pantolon giymiyorlar. Biz yöneticiler olarak onların iş vaktinde iş elbiselerini giymelerini, iş dışında çağa uygun, dikkat çekmeyecek şekilde giyinmelerini istiyoruz. Kendi milliyetine özgü yaşamlar hukuka ve siyasete uygun olursa sorun yoktur. Burada bir sene çalışıp dönen kızlardan 5-6 si burada edindiği yaşam tarzını köyünde ısrarla devam ettiriyor. 1-2 kız ise eski haline dönmüşler.”*

Uygur köylü işçi kızlar başlangıçta direndiyselerde, başka seçeneklerinin olmadığına, değişmeye mecbur olduğuna kanaat getirdiklerinde hızla değişmeye başlamışlardır. Öncelikle saçlarını kestirme, geleneksel kıyafetlerinin yerine Çin tarzı “çağdaş” giyinmeye başlamıştır. Bu durumda onların bir yıllık zorunlu çalışma sürecinde hızla egemen topluma yanaşmaya başlamışlardır. Çin’de çalışıp dönen bir Uygur köylü işçinin annesi bu konuda şu bilgileri vermiştir (*Mülakat yapılan şahıs: Uygur köylü işçinin annesi, kadın, 53 yaş; Mülakat yapılan yer: Kaşgar şehrinde bir akrabamızın evi; Mülakat yapılan tarih: 13 Ocak 2011*):

*“Benim kızım tamamen değişmişti. Onun giyim kuşamları tamamen Çinli tarzındaydı. Bizim köylere dondurma satmaya, ya da hurda toplamaya*

*gelen Çinliler gibiydi. Benim diktiğim, diktirdiğim uzun gömlek, pantolon, başörtüsü, yazmalarımı çöplere atmış, onun yerine dar kot pantolon, dar tişört giymişti, başları açıktı, o uzun örmeli saçlarını kestirmiş. Çok utandım ve ilk gün sandığımda sakladığım bizim örfimize, adetlerimize uygun giysilerini çıkarttım. Kızım ne dedi biliyor musun? “Ana, bu köylü giysilerini artık giyemem, ben bir Çin görmüş, şehir görmüş kızım, ben medeniyet öğrendim. Bizim rehber öğretmenimiz, öyle giysilerin gerici, yobazların ve köylülerin giysileri olduğunu söyledi. Beni zorlama, arkadaşlar benimle dalga geçerler” diye ters konuştu. Sanki benim kızım ölmüş onun tipinde ve adında başka biri peyda olmuştu karşımda.”*

#### **4.3.2. Yeme-İçme Alışkanlıklarında Değişmeler**

Uygur köylü işçilerle yapılan mülakatlarda ilk önceleri yeme içme alışkanlıklarında pek fazla değişmelerin olmadığını sadece monoton olmasının sıkıcı olduğunu belirtmişlerdir. Onların çoğu fabrikada yiyip içtiklerinin “Qingzhen” yani Müslümanca olduğuna inandıkları veya öyle olduğunu kabul ettiklerinden dolayıdır.

Fakat mülakat derinledikçe kendileri de aslında değişmeyi farkında olmadan kabullendiklerini belirtmişlerdir. Yani kahvaltısının tamamen Çinleştğini, öğlen ve akşam yemeklerinde de aslında Çin tarzı olduğunu fark etmişlerdir. Çünkü onlar tamamen Türkçe olan nan/ekmek, etli pilav-Türkistan pilavi, leğmen, çöçüre gibi yemekleri hiç yiyemediklerini belirtmişlerdir. En çok yedikleri ise etsiz Çin kavurması ve buharda pişirilmiş hamur (Çince: mantou) veya Çin pirinç pilavıdır. Çin’de çalışıp dönen bir Uygur köylü işçinin annesi bu konuda şu bilgileri vermiştir (Mülakat yapılan şahıs: Uygur köylü işçinin annesi, kadın, 53 yaş; Mülakat yapılan yer: Kaşgar şehrinde bir akrabamızın evi; Mülakat yapılan tarih: 13 Ocak 2011):

*“Benim yemeklerimi beğenmiyordu. İki de bir Çinli yemeklerinden, Çin tarzı kavurmalarından bahsedip duruyordu. Onu ne ben yapabiliydim, ne de kendisi. Bazen yemek için şehre kadar gittiği oluyordu. Oraya gidip Tunganların<sup>17</sup> aşhanesinden bir şeyler yermiş.”*

<sup>17</sup> Kendilerini Hui (回族) milliyeti olarak adlandırılan bu gruba Uygurlar dâhil Türkistan Türkleri Tungan/Tung’gan/Dungan şeklinde adlandırmaktadırlar. Onların tarihî kökenleri Cengizhan ordularıyla birlikte Çin’e gelen ve Moğollarla birlikte Yuan sülalesini kuran Müslümanların Çin’e yerleşerek

Uygur işçiler bu tarz yemek durumunun düzeltilmesini, iyileştirilmesini istediye de işletme sahipleri maliyet ve diğer hususlardan ötürü yerine getirmemişlerdir. İşçiler sadece “*Bu künler mu ötüp kiter/Bu günler de geçip gider*” tesellisi ile sürelerinin dolmasını beklemek mecburiyetinde kalmışlardır (bakınız EK-2: Araştırma Sahasından Görsel Örnekler). Ya da mülakat yapmış olduğumuz bir Çinli işçinin belirttiği gibi “*Elbette bunlara iyi yemek denmez, ama bizler evden çalışmaya geldik, bunlara katlanmak zorundayız karnımız doydu mu yeterli o kadar büyük beklentiye kapılmamalı*” şeklindeki telkin ve açıklamalara alışmaya başlamışlardır.

Uygur köylü işçilerin aslında en çok şikâyet ettiği hususların başında yemeklerinin Çin mutfağından ayrı bir mutfakta Uygur Müslüman işçiler tarafından hazırlanmamasıdır. Örnek Mülakatlar bölümündeki Mülakat-1’de Konaşehir İşgücü Transfer Ofisi Tianjin yetkilisinin de belirttiği gibi birçok işletmede ayrı Uygur mutfağı ve yemekhanesi yok. Bundan dolayı Uygur aşçılar Çinli aşçılarla aynı mutfağı paylaşmak durumunda kalmışlardır. Bu durum, Uygur Müslüman inancı ve kültüründen bihaber Çinli aşçıların farkında olarak veya olmayarak Uygur aşçıların mutfak araç gereçlerini kullanmasına, kendi mutfağında kullanacakları domuz ve benzeri Müslümanların haram bildiği yiyecekleri karıştırması olaylarının yaşanmasına sebebiyet vermiştir. Bu tür olaylar aşçılar arasında kavgalara, işçilerin psikolojik olarak bunalıma girmesine neden olmuştur.

Gözlemlerimiz ve özel sohbetlerimizde Uygur köylü işçilerden bazıları sırf aynı mutfakta yapılan yemekler ve Çin yemeklerinin kötü kokuları ile domuz eti

---

asimile olması bilhassa Ming Sülalesi döneminde güdülen aşırı şovenst Çinileştirme politikası sonucunda tamamen Çin dili ve kültürünü benimseyerek varlığını günümüze kadar sürdürme gelmiş olan Çin’e özgü Müslüman kültürel (etnik) gruptur. Onlar Hanzu (Çinli) dili, yazısı ve Hanzu ad-soyadını aynen kullanmaktadırlar, İslami isimler; sadece dinî inancı nispeten koyu olanların hafızalarında saklıdır, günlük iletişim ve resmî belgelerde yer almamaktadır. Yemek kültürü sadece domuz eti veya haram olarak kabul edilenler dışında Çinlilerle aynıdır. Son olarak 1860’lı yıllarda yönetime karşı başkaldırının mağlubiyetle sonuçlanmasıyla, İslami medrese eğitimi ve düşünce tarzından sıyrılarak Konfüçyüs düşünce ve eğitim sisteminin temelli benimsenmesi sonucu, onlarda İslami felsefe ve düşünce asla egemen konumda olmamış, aydınlarının deyişiyle “İslami İnanç Çinileşmiştir” veya “Konfüçyüs düşünce ile yorumlanmıştır”. Doğu Türkistan’da Mançu istilası ile yerleşmeye başlamış, milliyetçi Çin döneminde kitleler halinde gelerek yerleşmişlerdir. Bölgedeki toplam nüfusları 800 bin civarındadır. Ana dilleri Çince, İslami kimliklerinden dolayı Çin’de ayrı bir milliyet olarak kabul edilmiştir. Çin’in kuzeybatısında yoğun olarak yaşamakla birlikte Çin’in bütün eyaletlerinde var olan bir halktır. Doğu Türkistan’daki etnik ilişkiler veya etnik tansiyonda hep Çinlilerden yana olmuştur. bk. Abdureşit Jelil Qarluq, “Çin Halk Cumhuriyeti’ndeki Milliyetlerin Dağılımı ve Etno-Demografik Özellikleri”, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 2009 Güz (11), 63-91. Ankara; Filiz Kılıç, “Kırgızistan’daki Dunganlar: Tarihleri, Göçleri, Yaşamları, Dil Durumları”, *Türkbilig*, 2013/26: 1-26.

kokusundan dolayı haftalarca mutfağa gidemediklerini, hastalanıp düştüklerini anlatmışlardır. Daha sonraları çaresiz şekilde işbu yemekleri yemek zorunda kaldıklarını, bu durumun aslında var olan haram-helal hassasiyetini körelttiğini hatta unutturmaya başladığını belirtmişlerdir. EK'ler bölümündeki sahadan derlenen görsel belgelerden de anlaşılacağız üzere Uygur köylü işçilerin çalıştığı fabrika çevresindeki bakkallar Uygur köylü işçilerin Çince yazısını okuyamamasını fırsat bilerek helal olmayan ürünlere Uygur Türkçesi ve yazısı ile “Musulmançe” yazısı yazarak sattığı, işçilerin de bu ürünleri helal sayarak tükettiklerine bizzat şahit olunmuştur. Bir köylü işçi bu hususta şöyle demektedir:

*“İlk geldiğimde, domuz eti veya domuz gördüğümde direk kusmuştum ve günlerce o yemekhaneye gidememiştim. Şimdi ise domuzlar yanımdan geçse de bende bir tepki oluşmuyor. Aynı masada yemek yerken Çinli işçilerin domuz eti yediklerini görüyorum”.*

Diğer tarafta köylü işçiler sınırlı seviyede Çince konuşabilmekte fakat çoğu Çin yazısını bilmemektedir. Bu durum onların dışarıda yiyecek içecek alırken ürünlerin helal olup olmadığına karar verme sürecinde çok etkili olmaktadır. Mülakat yaptığımız bir köylü işçi bu hususta şunları dile getirmiştir (*Mülakat yapılan şahıs: Uygur köylü işçi, kız, 17 yaş; Mülakat yapılan yer: Tianjin Xinghao hazır giyim fabrikası; Mülakat yapılan tarih: 31 Eylül 2008*):

*“Yiyeceklerin İslami olup olmadığını ayırt edemiyorum. Çünkü burada her şey Çince ve ben de Çin yazısını bilmiyorum. Rehber öğretmenimiz dışarı çıktığımızda marketlerden İslami ürün olarak tavsiye ettiklerinden aklımda kalanları veya ona benzeyenleri alıp tüketiyorum. ”*

Bu durum zorunlu kültür değişmesinin psikolojik boyutları hakkında bize fikir vermekle birlikte, sistematik tekrarlar zamanla insanların alışkanlıklarını değiştirerek yeni alışkanlıklar edinmesi durumunu ortaya çıkartabildiğinin en somut örnekleridir.

#### **4.3.3. Zihniyet ve Düşüncelerde Değişimler**

Zihniyet sözcüğü Türkçede şu şekilde tanımlanmıştır (TDK, 1988: 1674): *“Bir toplum veya topluluktaki bireylerde görüş ve inanış etmenlerinin etkisi ile beliren düşünme yolu, düşünüş biçimi”*. Buradan da anlaşılacağı üzere, zihniyetin dayandığı bir

inanç ve değerler sistemi vardır. Sosyologlar bir toplumsal yapıda oluşan zihniyeti, o toplumun değerlerinin ürettiği bir sistem olarak belirtirler. Bundan dolayı bir sosyal yapıda oluşan zihniyet kavramı ile o sosyal yapının kültür hayatı arasında, bir birlerini etkileyen türde belirgin bir ilişki bulunmaktadır. (Şimşek, 2013: 75)

Bundan dolayı zihniyet dolayısıyla düşünüş biçimi bireyin davranışlarını doğrudan etkilemektedir. Uygur köylü işçilerin genellikle 16-22 yaş arasında olduğu düşünüldüğünde Wanglequan yönetimi esnasında ilk ve ortaokulda okudukları anlaşılır. Wang Lequan yönetimi döneminde (1994-2010) Uygurların din öğreniminin kamusal alanda tamamen yasaklandığı, denetlendiği, sadece evlerde (çok sınırlı olarak) gizlice yapılabildiği düşünüldüğünde, Uygur köylü işçilerinin formel olarak dinsiz veya sadece kültürel aktarım esnasında benimsedikleri çok sıradan bilgiler hariç derinlemesine din bilgisine sahibi olamadıkları ortaya çıkacaktır. Bu durumda işbu kitlenin zihniyet dünyasındaki dinî değerlerin davranışlarında ısrarcı olma ihtimali pekâlâ düşüktür. Zihniyet dünyasında egemen olan değerler genellikle aileden edindiği ve kırsal toplumda yaygın olan örfî değerlerdir.

Uygur köylü işçilerin önemli bir kısmı işletmelere gelmeden önce sabah namazı kılarken işletmedeki şartlar ve yönetimin ısrarları neticesinde kılamadıkları, daha sonra yavaş yavaş unutmaya safhasına geldikleri anlaşılmıştır. Bu durumu mülakat yaptığımız köylü işçiler de bizatihi dile getirmişlerdir (*Mülakat yapılan şahıs: Uygur köylü işçi, kız, 17 yaş; Mülakat yapılan yer: Tianjin Xinghao hazır giyim fabrikası; Mülakat yapılan tarih: 31 Eylül 2008*):

*“İlk geldiğimde saçlarımı yapmayı bilmiyorum ve başörtüsü takıyordum. İlk üç ay içinde namazlarımın devam ettim. Daha sonraları iş düzeni ve yönetimin kısıtlaması ile bırakmak durumunda kaldım. Çinli arkadaşlarım Uygur tarzı giysileri giymemi istemiyorlar. Ben de onları kızdırmamak, garip garip bakışı azaltmak için artık onlar gibi giyinmeye karar verdim”*

Diğer taraftan işçilerin çalıştıkları bölgedeki polis istihbarat birimleri fabrika yetkilileri ve işçilerle birlikte gelen rehber öğretmen, yönetici yetkililerle yakın işbirliği yaparak işçilerin dinî ibadetleri dâhil İslamiyetle ilgili söz ve davranışlarını yakından takip ettikleri gerekli görüldüğünde alınıp tahkikat yapıldığı işçiler tarafından dile getirilmiştir. Fabrikalarda yapılan araştırmalarda yerel yönetimlerden gelen sorumlu yetkililer araştırmacıların anket ve mülakat sorularını inceledikten sonra, “dini ibadet”

durumları ilgili herhangi bir soruyu sormaya müsaade etmeyeceklerini, eğer sorulduğunda araştırmaya son verilerek gerekli soruşturmaları başlatacaklarını belirtmişlerdir (Qarluq, 2011b: 66).

Değerler sistemindeki gevşeme aslında köylü işçilerin memleketindeki eğitim süreçlerinde başlamıştır. Sadece orada yaşayan sosyal ve kültürel yapı nispi olarak kontrol etme denetleme örfi olarak aktarma işlevini vermekte idi. Bu durum işçilerin işbu ortamdan kopması ile tamamen değişmeye başlamıştır. Ayrıca, geldikleri yerdeki koşullar, çevre ve rehber öğretmen, yerel yöneticilerin yönlendirmesi sonucunda bahsi geçen “gevşeme” süreci hız kazanarak düşünce sisteminde dolayısıyla davranışlarında değişimler ortaya çıkmaya başlamıştır.

En önemlisi, köylü işçilerin bir yıllık tecrübesi sonrasında değişen zihniyet ve düşünceleri eş seçimi ve evlilik anlayışında yavaş yavaş kendini göstermeye başlamıştır. Transfer edilen işçilerin mutlak çoğunluğunun kızlardan oluşması, bir senelik Çin’de çalışma sonrasında dış görüntüsü ve estetik anlayışında ortaya çıkan değişimler onların köydeki yaşama tekrar uyum sağlamasında sorun yaşatırken diğer taraftan eş seçimi hususunda eskisi gibi aile reislerinin baskınlığını kabul etmeme veya karşı gelme durumu ortaya çıkmıştır.

#### 4.3.4. Çin Dili ve Çin Kültürü Seviyelerinde Değişim

İki farklı kültürün etkileşiminde dilin işlevi çok büyüktür. Dil iletişim aracı olmakla birlikte aynı zamanda kültürün de taşıyıcısıdır. Etkileşim eşitsiz ortamda gerçekleşiyorsa, sonucun baskın olan kültürün lehine gerçekleşmesi muhtemeldir. Uygur köylü işçilerin Çin’e getirilerek çalıştırılmasının bir devlet projesi olduğu yukarıdaki verilerden anlaşılmaktadır. Onların geldikleri yerlerin kırsal kesim olması, eğitim müfredatları dâhil, içeriklerinin değişim sürecinde<sup>18</sup> olduğu dikkate alındığında Çincelerinin henüz dertlerini anlatabilecek veya akıcı iletişim kurabilecek seviyede olmadıkları anlaşılacaktır. Sadece şu söylenebilir, köylü işçilerin Çinceleri orta okuldan itibaren yükselmekte idi. Çin kültürü hakkındaki bilgileri ise formel eğitimde

---

<sup>18</sup> ŞUÖB’deki eğitim sistemi 2003 yılından itibaren hızla tek dilli ve tek kültürlü sisteme dönüştürüldüğü bilinmekte olup daha öncesinde ise sağlam bir Uygur Türkçesi ile eğitim veren sisteminden bahsetmek mümkün idi. Teferruatlı bilgi için bk. A. M Dwyer, *The Xinjiang Conflict: Uyghur Identity, Language Policy, and Political Discourse*, Washington: East-West Center: 2005.

verilenler haricinde TV kanallarında sürekli pompalanan ve bilinç altına yerleşen bilgilerdir.

Köylü işçiler ile yapılan mülakat ve gözlemlerden ortaya çıkan sonuçlar şu şekildedir. En içine kapanık olan işçi, asgari olarak iş yerindeki Çinli ustayla iletişim kurmak mecburiyetinde, asgari seviyede de olsa konuşmak, markete veya çevreye dolaşmaya çıktıklarında ise yine konuşmak mecburiyetindedir. Bu mecburî konuşma ve etkileşim bir taraftan onlarda “konuşabilme” özgüvenini ortaya çıkartırken, diğer taraftan Çincesi gelişmekte, Çin kültür birikimi artmaktadır. Daha aktif ve sosyal olanlarda durum daha farklıdır. Onların Çinceleri tamamen gelişmeye başlamış hatta usta veya küçük düzeyde yönetici görevini üstlenerek rehber öğretmen veya yöneticilere yardımcı olmaktadır. Çincesi iyi olanların çevreyle iletişim kurdukları hatta farklı seviyelerde olduğu mülakat yapılan işçiler tarafından dile getirilmiştir (*Mülakat yapılan şahıs: Uygur köylü işçi, erkek, 25 yaş; Mülakat yapılan yer: Tianjin Jin zhang ayakkabı fabrikası yatakhane bölgesi/金章鞋厂宿舍区; Mülakat yapılan tarih: 01 Ekim 2008*). Örneğin:

*“Fabrikada bazı Uygur kızlar, özellikle Çince konuşabilenler Çinli erkeklerle flört etmişler, hatta Çinli erkeklerin evlerinde kalmışlar. Daha sonra bu kızlar rehber öğretmenler ile birlikte döndüler. O Çinli erkekler hala fabrikada çalışmaya devam ediyorlar. Bizim buradaki davranışlarımız gene bizim arkadaşlarımız tarafından anında kedi memleketlerimize iletiliyor. Köylerdeki erkekler hakkımızda kötü düşünüyorlarmış.”*

Uygur köylü işçiler ile aynı fabrikada çalışan Çinli işçiler, onların iyi derecede Çince bilmediklerinden dolayı çok iyi iletişim kuramadıklarını belirtmişlerdir. Örneğin mülakat yaptığımız bir Çin işçi Uygur köylü işçiler ile ilgili olarak şunları dile getirmişlerdir (*Mülakat yapılan şahıs: Çinli köylü işçi kadın, 23 yaş; Mülakat yapılan yer: Sikai hazır giyim fabrikası/司凯服装厂 yatakhane çevresi; Mülakat yapılan tarih: 3 Mayıs 2008*) :

*“Uygur köylü işçilerin ne zaman geldiklerini bilmiyorum. Onların tamamı kız işçiler ve yaşları çok küçükmüş. Ben başladığımda onlar çalışıyorlardı, onların çalıştırılma sistemi bizden tamamen farklı. Şu an toplam ne kadar Uygur var bilemiyorum ama benim vardiyamda daima işçilerin yarısı Uygur yarısı Çinlidir. Uygur işçilerin iş dışı faaliyet alanı ayrı, yani onların*

*yatakhanesi ve yemekhanesi bizimkilerden ayrıdır. Onların ayrı dilleri var biz bilmiyoruz, çat pat Çince konuşanlar var. Çok iyi Çince konuşanlar yoklar, onların işe başlarken kontrat imzalayıp imzalamadığını bilmiyorum fakat hükümet tarafından getirildiğini, mecburî çalıştırıldıklarını öğrendik.”*

Mülakat yaptığımız işçi ailesinden bir anneden öğrendiklerimiz ise, işçilerin çin dilinden ziyade Çin kültürüne olan ilgi ve alakasının bu süreçte şiddetle arttığı, artık kültürlenme sürecine girdiği anlaşılmaktadır. Bazı uç örneklerde ise köylü işçilerde Çin kültürü ve toplumuna karşı aşırı “hayranlık” uyanmaya başladığı görülmüştür. Örneğin (Mülakat yapılan şahıs: Uygur köylü işçinin annesi, kadın, 53 yaş, Mülakat yapılan yer: Kaşgar şehrinde bir akrabimizin evi, Mülakat yapılan tarih: 13 Ocak 2011):

*“...Bu arada köyümüzden giden kızlardan bazıları köydeki arkadaşlarına Ayşemkız'ın artık Çinli erkeklerle arkadaşlığı olduğu söylentisini yaymışlar. Bu bizim için yapılabilecek hakaretin en adisi idi. Duyduğum günden beri dışarı çıkamaz, komşularla sohbet edemez oldum. Kızı aradım, yalvardım kızım dön diye. O şu aralar dönemeyeceğini kontrat bitiminde döneceğini söyledi. Ablası oralarda birileri ile gönül bağının olup olmadığını sormuş, “Yok, normal arkadaşız, Çincemi geliştiriyorum, onlardan ileri medeniyet öğreniyorum abla” demiş.”*



## SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Çin Halk Cumhuriyetinde uygulanan politikaların özellikle azınlık bölgelerinde uygulanan, uygulanmakta olan hatta uygulanacak politikaların açık ve gizli olmak üzere iki yönü vardır (Dwyer, 2005:18). Bu gelenek aslında, Çin'in binlerce yıllık farklılıkları yönetme geleneğinin modern: çağdaki görüntüsünden ibarettir. Küresel siyaset ve uygulamarda yaygın olan Batılı söylem veya kavramlar kullanılsa da içi tamamen “Çin tarzı” ile doldurulmaktadır. Bunun en bariz ve bilinen örnekleri ise “Çin tarzı sosyalist sistem”, “Çin tarzı sosyalist piyasa ekonomisi” gibi. Uygulanan politikaların mutlak çoğunluğunda ise devlet çıkarının herşeyin üstünde tutulmasıdır. Politikalar uygulanma esnasında aynı bölgede farklı gruplar arasında farklılık gösterebilirken, zaman zaman bölgesel ÇKP liderlerine sınırsız yetkilerin verilmesi ile hedef kitlenin meşru yasalar önündeki haklarının çiğnenmesine merkezî hükümet yetkilileri göz yumabilmektedir.

1980 sonrasında başlatılan bölgesel kalkınma stratejisine paralel olarak uygulanan politikalar Çin'de hızla sanayileşmenin gelişimine imkân tanımıştır. 1990'lı yıllara gelindiğine Çin giderek Dünyanın fabrikasına dönüşmeye başlamıştır. 1992 yılında plan ekonomisinden kademeli olarak “Çin tarzı sosyalist piyasa ekonomisi”ne geçiş süreci başlatılmıştır (Celil, 2001: 268). Bu durum, Çin'in doğu kesimlerindeki sanayileşmeyi hızlandırırken diğer taraftan da ülke içindeki nüfus hareketliliğini olabildiğince yoğunlaştırmıştır. Kırsaldaki nüfus kentlere, sanayi merkezlerine akın etmiştir. Öte yandan Çin komünist partisinin üçayağının biri olan geleneksel işçi sınıfını temelden sarsmış ve Çin'de yeni bir işçi sınıfı-- “Köylü İşçi Sınıfı”-- belirgin bir şekilde ortaya çıkmıştır. Plan ekonomisi dönemine ait devlet işletmelerinde çalışan işçiler, piyasa ekonomisi sürecinde eski statüsünü kaybetmiş ve çığ gibi çoğalan işletmelerin işgücü ihtiyacını karşılayamamıştır. Ayrıca, ücret ve diğer konularda işletme sahiplerine asla cazip gelemeyen bu kitle yerine köylerden akın akın gelen vasıfsız ama eğitilebilir, ucuz işçiler tercih edilmeye başlanmıştır. İşte böyle bir süreçte Çin sosyal bilimler literatürünü uzun bir zamandan beri meşgul etmekte olan “Köylü İşçi” sınıfı ortaya çıkmıştır. 2000'li yıllara gelindiğinde Çin'deki işgücü piyasasındaki mavi yakalı işçi kitlesinin esas omurgasını bu kitle oluşturmakta

idi. Sayıları 300 milyonu geçen<sup>19</sup> bu kitle Çin toplumunun sosyal ve kültürel yapısında büyük değişmelerin ortaya çıkmasına neden olurken aynı zamanda sayısız sosyal sorunların da türemesine neden olmuştur. Bu sorunların başında kırsal ailesinin parçalanması, köylerde bırakılan yüzbinlerce çocuk, kent yoksulları, suç oranları, uyuşturucu kullanımı ve diğer sorunlar.

Azınlık bölgeleri Çin'deki sosyo-ekonomik kalkınmada gözardı edilen fakat kalkındırılan bölgelere hammadde temin eden aynı zamanda işbu bölgelerde üretilmiş genellikle düşük kalite ürünlerin bolca pazarlandığı yerler olarak kalmıştır. 2000'li yıllardan sonra daha önce ihmal edilmiş veya bekletilmiş olan azınlıkların yaşadığı Çin'in toplam yüzölçümüm %65'ni teşkil eden Batı bölgesini kalkındırma stratejisini uygulamaya koymuştur (Zhang, 2001: 233). İşbu stratejinin uygulamaya konması ile birlikte önceden kalkınmış Doğunun sermayedarlarının Batı bölgelere yatırım yapmaları için büyük önem verme politikaları ve teşvikler uygulanmıştır. Bu yatırımcılara yatırım yapacakları bölgelerdeki işsizliklerin azaltılması, yoksulluğun giderilmesi için yerli işçi çalıştırma zorunlulukları getirildi ise de yatırımcılar yerlilerin vasıfsız olmaları, dil, din gibi farklılıklardan dolayı tercih etmemiştir. Bundan dolayı Azınlık Bölgelerinin yöneticileri daha farklı stratejiler arayışına girmişlerdir. Bu süreçteki en büyük kaygı görünüşte azınlıkların kalkınması şeklinde söylendi ise de asıl kaygı sosyal ve ekonomik farklardan ziyade kültürel ve zihniyet dünyasındaki farkları nasıl ortadan kaldırılacağı, Çin kültürü ile bütünleştirilme sürecinin nasıl hızlı şekilde tamamlanacağı üzerine olmuştur.

İşbu stratejinin gerçekleştirilme sürecinde hedef bölgeler içinde en stratejik olanı ise Uygur Özerk Bölgesiydi. Uygulanacak politikalar, bölgenin stratejik özellikleri ve politik hassasiyetlerinden dolayı bölgedeki ÇKP yetkililerinin doğrudan müdahil olması, planlaması, bütün kademelerde bizatihi takip etmesiyle gerçekleşmektedir. Bölgede çok kuvvetli iletişim ve etkileşim ağı kurabilen ÇKP yönetimi, SSCB'nin dağılması sonrası ortaya çıkan yeni konjüktürel ortamda icra edilen veya edilmesi beklenen politik uygulamalarda bölgenin yerel aydınları veya yöneticilerinin düşüncelerini önemseme ihtiyacını hissetmemiştir. İşbu politik uygulamalara yöneltilen yapıcı eleştiriler dâhil bütün itirazları "karşı çıkmak",

---

<sup>19</sup> Çin Haber Ağı, 中国网, 300 milyon köylü işçi şehirlere gelip büyük iş yapıyor/3 亿农民工 进城闯天下, [http://www.china.com.cn/news/txt/2009-02/05/content\\_17230337.htm](http://www.china.com.cn/news/txt/2009-02/05/content_17230337.htm), erişim: 07.01.2017.

“bölücülük yapmak”, “irticai eylemler” şeklinde etiketleyerek veya doğrudan “ayrılıkçılık” ile suçlayarak susturmaktadır.

1994 yılından sonra uygulamaya konan çeşitli politik uygulamalar Çin anayasası, dini-inanç yasası ve özerk bölgeler yasasına aykırı olduğu bilindiği halde, sadece “Şinciang Özel Bölgedir”, “Devlet Çıkarı Herşeyden Üstündür” söylemi ile 1994 sonrasında Uygurların dinî inanç sistemine yönelik en sert uygulamaları; 2003 yılından itibaren eğitim-öğretim ve kültür politikalarını tek dilli, tek kültürlü formata dönüştürerek yukarıda sıralanan ilgili yürürlükteki yasaları tamamen ihlal etmek suretiyle sert ve acımasız uygulamasına devam etmiştir. Bu süreçte uygulanan sayısız “sert darbe indirme”<sup>20</sup> uygulamaları bölgedeki sosyo-politik ve ekonomik eşitsizliği arttırırken, kültürel olarak “yoksullaşma” süreci ile psikolojik olarak “sindirilme”, “tükenmişlik”i ortaya çıkartmıştır. Uygur nüfusunun mutlak çoğunluğunun kırsallarda yaşaması, ÇKP yetkililerinin esas gayesi olan Uygur Türk toplumunun hızla Çinli toplumu ile bütünleştirme stratejisinin gerçekleşmesi önünde bir nevi kalkan işlevi görüyordu. Kırsalların nispeten kapalı ve kendi kendine yeten yapısı, Çinli kültürünün yayılmasına engel olurken, kentliler ve okumuşların bıraktığı veya terk etti(rildiği) değerler, kültürler buralarda yaşatıyor ve nesillere aktarıyordu. Nispeten sağlam sosyo-kültürel bünye yeni nesillere okullarda ve resmî mekânlarda yutturulan yabancı etmenleri ailede, gayriresmi ortamlarda bir şekilde bertaraf ediyordu. Dolayısıyla kentlerde tahrip edilen sosyo-kültürel yapı kırsalda nispeten sağlam şekilde devam ediyordu.

Çevresindeki milliyet ve toplumlar üzerinde en uzun ve sürdürülebilir araştırma geleneğine sahip olan Çinliler, tarihten beri Türkler veya Türk boyları üzerinde de en çok ve sürdürülebilir araştırmalarını yapmış ve yapmaya devam etmektedir. Çinliler, elde ettikleri bilgileri işbu toplum ve milliyetleri yönetmede temel veri olarak kullanmayı bilmiştir. ŞUÖB döneminde Uygur Türk toplumunu çeşitli yönleriyle inceleyen, araştıran bölgedeki Çinli ve Çin dilli (Çinli olmayan) öncü aydınlar Uygurların “yönetilmesi” ve “milliyetlerin birliğinin sağlanması” için bölgesel ÇKP yönetimine sürekli öneriler ve “Bilimsel Raporlar” sunmuştur. Bu öneriler ve raporlar bağlamında ÇKP yönetimi Uygur kırsallarına yönelik kapsamlı bir projeyi

---

<sup>20</sup> Çincesi “Yanlı Daji-严厉打击” bölgesel yönetimin periodik olarak Uygurlara uyguladığı sindirme, tutuklama, cezalandırma uygulamasının adıdır. Bu uygulama bazen “100 günlük sert darbe indirme” operasyonu şeklinde devam eder. Bu süre zarfında bölge bir nevi OHAL’e bürünür, topyekün tutuklama hatta idamlar yaşanabilmektedir.

başlatmıştır. İşbu projenin açık olarak söylenen yönü itibari ile bölgedeki yoksulluğu bitirmek, köylüleri zenginleştirmek şeklinde olmuştur. Bu çerçevede Uygur kırsallarındaki artı işgücünün önceleri ŞUÖB içindeki mevsimlik işçi ihtiyacı olan Bingtuan çiftliklerine, daha sonra ise Çin'in iç bölgelerine transfer etmeye başlamıştır.

Araştırmamız konu olan Uygur köylü işçiler işte böyle bir politik ve stratejik ortamda idarecilerin organizesi ve zorunlu kılması akabinde ortaya çıkmıştır. İşbu grubun ortaya çıkışı doğal bir sosyal değişme sürecinde olmamış tamamen dışarıdan müdahale ile oluşturulmuştur. Yukarıdaki ilgili bölümlerde üzerinde detaylı durulduğu üzere Uygur köylü işçileri Çin genelindeki Köylü İşçi sınıfı kategorisine tabi olmakla birlikte, niceliği ve niteliği açısından onlardan kesin hatlarla farklıdır. En önemli özelliği ise, çalışma düşüncesi yok iken çalışmaya zorlanması ve bulunduğu bölgeden binlerce kilometre uzağa zorla götürülmesi; isteksizlik, pasif uyum ve işçide bulunması gereken iş kontratı imzalama, ücret konusunda pazarlık yapma, istediği zaman işten ayrılabilme gibi hususlarda bilgi ve yetki sahibi olmamasıdır.

Araştırmada ortaya çıkan sonuçlar işçilerin mutlak çoğunluğunun 16-22 yaş arası ergenlik çağındaki bekâr kızlardan oluşuyor olması, çalışmaya zorla katılması, sürekli çalışıp kendini geliştirme veya para kazanıp ailesinin yoksulluktan kurtulmasına katkı sağlama gibi düşüncelerin henüz oluşmamış olması; getirildikleri yerlerin iklimi, çalışma şartları bedenen ve ruhen uyum sağlamasının zor oluşu, barınma, yeme içme gibi durumların onlara söylendiğinden çok farklı oluşu ve çaresizlik içinde uyum sağlamaya mecbur bırakılmaları; rehber öğretmen ve yerelden gelen yöneticilerin sürekli olarak onların davranışlarını, düşünce ve zihniyetlerini denetlemesi veya yönlendirmeye tabi tutmaları durumu; nihayetinde, işçilerde istekli veya isteksiz bir şekilde değişimin ortaya çıkışı; Uygurlardaki şöhretperestlik psikolojisinin dürtüsünde çalışma sürecindeki yaşadıklarının tersini anlatarak prestij edinmeye çalışan köylü işçilerin farkında olmadan yaşlıları arasında dışarıya gidip çalışma isteği ve dürtülerini uyandırması, pasif katılımın aktif katılıma dönüşmesine sağladıkları katkı, aslında köylü işçi projesinden beklenen kapalı ve gizli amaçlar olduğu ortaya çıkmıştır.

İşbu araştırmanın sonucu, devlet tarafından planlanarak ilgili hükümet-devlet güçlerinin desteğinde gerçekleştirilen bu tarz projelerin ısrarla tekrarlar neticesinde hedef kitlede beklenen değişimin veya sonucun elde edilebileceğini ortaya koymuştur. Hedef kitlenin sosyo-kültürel yaşantısında, insan ilişkilerinde, aile içi ilişkilerinde, eş

seçme, evlilik anlayışında ve etnik ilişkilerinde ortaya çıkan değişmelerin aslında bir çeşit mecburî kültür değişmesi sonucunda gerçekleştiği söylenebilir. Diğer taraftan dikte rejimleri tarafından tek taraflı uygulanan bu tarz ısrarcı politik uygulamaların sonuçlarının daha kalıcı olabileceği işbu örnekte olduğu gibi Çin pratiğinde yaygındır. İşbu araştırma örneklemini aslında Çin'deki 1,4 milyar nüfusun neden azami homojenlik içinde yaşadıklarını, Çin'in farklılıkları yönetmedeki zengin deneyimlerinin anlaşılması açısından önemlidir.

ÇKP iktidarı döneminde özellikle soğuk savaş döneminden sonraki süreçte Uygur Türk toplumu tarihinin hiçbir döneminde olmadığı kadar radikal değiş(tir)me sürecini yaşamaktadır. Mevcut sosyo-kültürel yapının kendi kendini yenileme, diriltme, güçlendirme işlevi gitgide resmî ideoloji tarafından kaba şekilde işlevsizleştirilmekte, kendi sorunlarını çözmesine hiçbir imkân tanınmamaktadır. Bu durum, mükemmel sosyo-kültürel bünyeye sahip olan bir toplumun dahi istenildiğinde, istenilen şekil ve formata sokulabileceğinin canlı bir örneğidir. Bu bağlamda, Uygur köylü işçi projesi, Uygur Türk sosyo-kültür yapısının en mühim bekçisi ve nesiller ara iletimini sağlayan kırsaldaki kültürel ve sosyal yapıyı tahrip etmeye yönelik bir hükümet projesidir. Siyasidir ve Çinli topluma mesafeli olan kırsalın çözülerek kentli kitle gibi veya onlardan daha hızlı bir şekilde Çinli toplumu içine itilmesi ve bu potada eritilmesi amacını gütmektedir.

## KAYNAKÇA

- Aksoy, Mustafa (2000). *Sosyal Bilimler ve Sosyoloji*, Alfa Yayıncılık, İstanbul.
- Altay, Ekrem (1976). *Yeni Sosyoloji*, Ticaret ve Turizm Yüksek Öğretmen Okulu Yayınları, Ankara.
- Bates, D. G. (2009). *21. Yüzyılda Kültürel Antropoloji*. Çev: S. Aydın vd., İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Bostancı, N. (2003). "Toplum ve Kültür." *Sosyolojiye Giriş*. İ. Sezal (Der.), Ankara: Martı Yayınevi.
- Celil, A.Reşit (2001). Çin Halk Cumhuriyeti'nde Sosyo-Ekonomik Kalkınma Girişimleri ve Reformlar, *Kök Araştırmaları, Kök Sosyal ve Stratejik Araştırmaları*, Cilt III, Sayı I 2001, Ankara,
- Çin Haber Ağı, 中国网, "300 Milyon Köylü İşçi Şehirlere Gelip Büyük İş Yapıyor"/3 亿农民工进城闯天下, [http://www.china.com.cn/news/txt/2009-02/05/content\\_17230337.htm](http://www.china.com.cn/news/txt/2009-02/05/content_17230337.htm), 07.01.2017.
- Doğan, İsmail (1998). *Sosyoloji*, İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Divitçioğlu, Sencer (1966). *Asya Tipi Üretim Tarzı ve Az Gelişmiş Ülkeler*, Elif Y., İstanbul.
- Dwyer, A. M. (2005). *The Xinjiang Conflict: Uyghur Identity, Language Policy, and Political Discourse*, Washington: East-West Center.
- Fichter, Joseph (1993). *Sosyoloji Nedir?*, çev. Nilgün Çelebi. Atilla Kitabevi, Ankara 1996,
- Günay, Ünver (). *Din Sosyolojisi* Dersten, Kayseri.
- Hann, Chris (1999). "Peasants in an era of freedom: property and market economy in Southern Xinjiang." *Inner Asia*, 1.2 (1999): 195-219.
- Hankız Turaq, Sayyare İmam 哈尼克孜·吐拉克, 赛牙热·依马木 (2011). Çin'in İç Kentlerindeki Uygur Köylü İşçilerin Yaşam Kalitesi ve İyileştirme Çareleri--- Wu Han Bölgesi Örneğinde/内地城市维吾尔族农民工生活质量及改善策 基于武汉地区的调查, 湖南农业大学学报(社会科学版), *Journal of Hunan Agricultural University*, 2011/04.

- Hankız Turaq (哈尼克孜·吐拉克), *Uygur Köylü İşçilerin Çin Kentlerinde Hayatta Kalma ve Uyum Araştırması-Hu Bei Eyaleti Wu Han Şehrinde Çalışan Uygur Köylü İşçiler Örneğinde* 维吾尔族农民工内地城市生存与适应研究 ——以湖北省武汉市维吾尔族农民工为例, Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi.
- Hopper, Ben, and Michael Webber. "Migration, Modernisation and Ethnic Estrangement: Uyghur migration to Urumqi, Xinjiang Uyghur Autonomous Region, PRC (2009)." *Inner Asia* 11.2 (2009): 173-203.
- Howell, Anthony, and C. Cindy Fan (2011). "Migration and inequality in xinjiang: a survey of Han and Uyghur migrants in Urumqi." *Eurasian Geography and Economics* 52,1 (2011): 119-139.
- James D Seymour (2000). "Xinjiang's Production and Construction Corps, and the Snification of Eastern Turkestan", *Inner Aisa*, 2000/2, P. 171-193.
- Joniak-Lüthi, Agnieszka (2013). "Han Migration to Xinjiang Uyghur Autonomous Region: Between State Schemes and Migrants' Strategies." *Zeitschrift für Ethnologie* (2013): 155-174.
- Jiang Zhihui; Maai Yan (2014) 蒋志辉, 马爱艳, Çin'in İç bölgelerinde çalışan Şinciang Uygurlarının memleketlerine dönerek kendi işlerini kurma verimliliği analizi/ 新疆维吾尔族内地务工人员回乡创业的成效分析, *新疆农垦经济*, *Xinjiang State Farms Economy*, 2014年08期
- Kılıç, Filiz (2013), "Kırgızistan'daki Dunganlar: Tarihleri, Göçleri, Yaşamları, Dil Durumları", *Türkbilig*, 2013/26: 1-26.
- Ma Aiyan 马爱艳 (2014).Çin'den dönen Uygur Köylü İşçilerin Kendi İşini Kurmada Karşılaştıkları Sorunlar/内地返乡新疆维吾尔族农民工创业面临的主要问题探讨, *塔里木大学学报*, *Journal of Tarim University*, 2014年04期
- Ma Rong 马戎 (2007). "Güney Şinciang Uygur Köylü İşçileri Kıyı Kentlere Yürüyor" *Şinciang Kaşgar Konaşşehir İlçesi İşgücü Transfer Araştırması*/南疆维吾尔族农民工走向沿海城市——新疆喀什地区疏附县劳务输出调查, *中国人口科学*, *Chinese Journal of Population Science*, 2007/5.
- 马 Ma Rong 戎, (2008). "Şahsın Küçük Bir Adımı, Bir Milliyeti Büyük Adım Attırabilir mi?"个人一小步, 能否带动民族一大步? », *Çin Milliyetler Gazetesi* 中国民族报, 2008.7.11, 第7版。
- McMillen, Donald (1981). "Xinjiang And the Production and Construction Corps: A Han Organization in a Non Han Region" *The Australian Journal of Chinese Affairs*, 1981/6 P. 65-96.
- Li Guangming; Deng Jie; Sun Mingxia 李光明(2016). 邓杰; 孙明霞; "Ülkemiz Azınlık Köylülerinin Kentlere Uyum Sorunu Araştırması-Uygur Köylü İşçiler

Örneğinde”/我国少数民族城市融入问题研究——以维吾尔族为例, 中国人力资源开发, *Human Resources Development of China*, 2016/11.

Li mingguang, Ma xuehong, Pan mingming 李光明 (2013). 马雪鸿; 潘明明, “Uygur Kırsallarındaki artı İşgücünün Dışarıda Çalışma Dürtüleri ve Engelleri Üzerine Amprik Çalışma---Xinjiang Saha Çalışması Örneğinde”/维吾尔族农村富余劳动力外出务工动因及障碍实证研究——基于新疆的调研分析, *西北民族大学学报/Journal of Northwest University for Nationalities*, 2013/03

Liuyao Wen; Yang Yujuan, Jiang Zhihui 刘耀文; 杨雨娟 (2014). 蒋志辉; ”Şinciang Azınlık Milliyetleri Köylü İşçilerinin Memleketlerine Dönüp Kendi İşlerini Kurma araştırması ve Çare Analizi-Uygur, Kazak Örneğind”e 新疆少数民族农民工回乡创业调查与对策分析——以维吾尔族、哈萨克族为例, *新疆农垦经济*, *Xinjiang State Farms Economy*, 2014/01.

Nirun, Nihat (1981). *Sistematik Sosyoloji Açısından Ziya Gökalp*, Sebil Yayınları, İstanbul.

Okumuş, Ejder (2003). *Toplumsal Değişme ve Din*, İnsan Yayınları, Birinci Baskı, İstanbul.

Qarluq, Abdureşit Jelil (2010). 阿布都热西提·基力力, “Pekin ve Tianjin Şehirlerinde Çalıştırılan Uygur Köylü İşçilerin İş Ortamı ve Yaşam Şartları İle Yaşantısındaki Değişimleri Üzerine İnceleme”, 浅析在京、津等城市务工的维吾尔族农民工工作、生活状况以及生活习惯变迁问题, *Milliyetler Araştırması Külliyyatı/民族研究文集 Minzu Yanjiu Wenji*、刘连香主编, 2010 年民族大学出版社 Minzu University of China Yayınevi, Sayfa: 306-323, Pekin.

\_\_\_\_\_ (2011a). “Kuzey Çin Kentlerinde Çalışan Uygur Köylü İşçilerinin Yaşam Durumlarını Araştırma—Pekin, Tianjin, Baoding, Qingdao kentlerinde çalışan Uygur genç köylü işçiler örneğinde”/教育部人文社会科学研究 2007 年度规划基金项目, 项目批准号: 07JA840023, 北方城市维吾尔族农民工生活状况调查研究----以京、津、保定、青岛等地维吾尔族青年农民工为例. Araştırma Projesi yayımlanmamış sonuç raporu.

\_\_\_\_\_ (2011b) “Pekin ve Tianjin Kentlerinde Çalıştırılan Uygur Köylü İşçilerin Uyum Sorunu Üzerine İnceleme”, *Journal of Beifang University of Nationalities*, 2011/2, Sayfa: 63-69, Yinchuan (Çince).

Qarluq, Abdureşit Jelil-McMillan Donald Hugh (2011). “Towards a ‘Harmonious Society’? A Brief Case Study of the post-Liberation Settlement in Beijing of Uygur Intellectuals and Their Relations with the Majority Society”. *Asian Ethnicity*(1), 1-31.

Sinanoğlu, Ahmet Faruk (2008). “Toplumsal Değişim ve Din”, *Hikmet Yurdu Yıl:1, S.2 (Temmuz-Aralık / 2008) ss.17-24.*



- Emre KONGAR (1971). “Toplumsal Değişme” *AMME İDARESİ Dergisi* Sayı:4 / 1 Mart 1971.
- Şimşek, Osman (2013). *Türk Girişimciliğinin Sosyolojisi*, Otorite Yayınları, ikinci baskı, Ankara.
- Tang Wu, Chen Rongzhuo 唐鸣, 陈荣卓 (2006). “Şehirlerde Köylü İşçi Yerel Yasalar: Sorunların Analizi ve Pratik Sorgulamaları---1984-2000 Altı Eyalet Şehir Yerel Yasaları Örneğinde”/城市农民工地方立法: 问题分析与实践反思——以1984至2000年6省市地方立法为对象”, *Sosyalizm Araştırmaları/社会主义研究*, 2006/3.
- Tezcan, Mahmut (1984). *Sosyal ve Kültürel Değişme*, A.Ü. Basımevi, Ankara 1984
- Tolan, Barlas (1983). *Toplum Bilimlerine Giriş*, Ankara: Savaş Yayınevi.
- Turhan, Mümtaz (1994). *Kültür Değişmeleri—Sosyal Psikoloji Bakımından Bir Tetkik*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayını, İstanbul,
- Türk Dil Kurumu (1988). *Türkçe Sözlük*, Cilt II, Ankara.
- Ülker, Gürkan (1969). *Sosyal Değişmeler*, Abadan’a Armağan, AÜSBF yayınları, Ankara, s.32.
- Vago, Steven (2005). *Social Change*, Peking University Press, Pekin.
- Wu Fuhuan 吴福环 (Ed) (2009). *1949-2009 Şinciang Azınlık Milliyetler Kalkınma Raporu1949-2009/新疆少数民族发展报告*, 乌鲁木齐: Şinciang Halk Yayınevi/新疆人民出版社, Ürümçi.
- “Kaşgar İli 2003 Yılı Millî İktisat ve Sosyal Kalkınma İstatistik Verileri”/喀什地区2003年国民经济和社会发展统计公报. *Çin İstatistik Bilgiler Ağı*中国统计信息网: 2010年01月20日. <http://www.tjcn.org/tjgb/201001/3419.html>, 2011-01-12.
- Wang Yiing 王一兵, Zhang donghui 张东辉 (2009). Yeni “Çalışma Sözleşme Yasası”nın uygulanmasının işgücü teminine etkisi araştırması/新《劳动合同法》的实施对劳动力供给的影响研究, *Modern Maliye 当代财经*, 2009/1.
- Zhang Gupeng, Ren Long 姜学民、张古鹏、任龙 (2008). “Şehirde Köylü İşçilerin Yaşam Durumunun İrdelenmesi-Qingdao Örneği”/城市农民工生存状况探析——以青岛市为例”, *NanJing Nüfus Yönetimi Fakültesi Dergisi 南京人口管理学报*, 2008/1, Cilt: 24.
- 中共喀什地委喀什地区行政公署. 发展劳务经济做大做强劳务产业促进农民增收 [EB/OL]. <http://www.tianshannet.com.cn/special/content/2008-06-06>

- “Şinciang 200 Bin Azınlık Köylü İşçileri Çin’in İç Bölgelerinde Çalışıyor”/新疆 20 万少数民族农牧民内地务工, ÇKP resmî haber sitesi Halk Ağsıyfası-Halkın Günlüğü 人民网—人民日报, 14 Temmuz 2007.
- ŞUÖB İstatistik Dairesi 新疆维吾尔自治区统计局编, (2007). *Şinciang İstatistik Yıllığı 2007*/新疆统计年鉴 2007, Çin İstatistik Yayınevi 中国统计出版社, Pekin.
- Tuerwenjiang 吐尔文江, “Kaşgar İli Kırsal İşgücü Transfer Durumu/喀什地区农村劳动力转移情况”, *Şinciang Felsefe Sosyal Bilimler ağı* 新疆哲学社会科学网, <http://www.xjass.com>, 10 Haziran 2014.
- Nur Bekri 努尔·白克力 (2009). “Şinciang Hersene 100 binlerce Köylü İşçi Transfer ediyor”/新疆每年有十万农民工向外转移, *Çin Haberler Ağı* 中国新闻网, 19 Temmuz 2009.
- Gong Tong 巩同 (2004). “Azınlık Köylü İşçilerinin Maaşlarının Geciktirilmesi Sorununa Önem Verilmeli/重视拖欠少数民族农民工工资问题”, *Halk Danışma Gazetesi*/人民政协报, 29 Temmuz 2004.
- Wu, Shimin 吴世民. (1985). *Milliyetler Teorisi ve Milliyetler Politikası*/民族理论和民族政策, Milliyetler Yayınevi/民族出版社, Pekin.
- Xingjian Hong 邢剑鸿; Çin’in iç bölgelerindeki Uygur köylü işçilerin kentlere uyumu üzerine düşünceler--Peyzavat ilçesi saha çalışması örneğinde/内地维吾尔族农民工城市适应的思考——以伽师县社会调查为例, **Heilongjiang Tezkiresi**/黑龙江史志, 2012/20.
- Zhang Haiyang 张海洋, (2001). Çin’in Batıyı kalkındırması ve Azınlık milliyet kültürlerinin korunması/中国的西部开发与少数民族文化保护, *Batıyı kalkındırma ve eğitimin geliştirilmesi Doktorantlar forumu*/西部开发与教育发展博士论坛, Milliyetler Yayınevi/民族出版社, Pekin.
- Liu Xingquan 刘兴全, (2001). *Çin’in Batıyı Kalkındırma Tarihi* 中国西部开发史话, Milliyetler Yayınevi/民族出版社, 2001, Pekin.
- Zhang, T. ve Huang, R. (1996). 张天路 - 黄荣清, *Çin Azınlıkları Nüfusu Araştırmalarının İncelenmesi*/中国少数民族人口调查研究, Pekin: 高等教育出版社/Gaodeng JiaoyuChubanshe [Yüksek Öğrenim Yayınevi].

## EKLER

### EK-1: SEÇİLMİŞ ÖRNEK MÜLAKATLAR

#### MÜLAKAT 1: Çin ve ŞUÖB’de Uygur Köylü İşçi Transferinde Örnek İlçe Seçilen Kaşgar Konaşehir İlçesi İşgücü Transfer Ofisinin Tianjin Yetkilisi ile Yapılan Mülakat

**Mülakat yapılan şahıs:** Konaşehir İşgücü transfer ofisi sorumlusu, Kadın, 38 yaş;

**Mülakat yapılan yer:** Tianjin Lanqi Plastik-Kauçuk LTD şirketi/兰奇塑胶有限公司  
302 No’lu oda; **Mülakat yapılan tarih:** 02 Ekim 2008 (ramazan bayramı)

Bizim konaşehir ilçemiz 300 binden fazla nüfusu olan büyük bir ilçedir. Daha önce ilçe yoksullukla mücadele biriminde idim. Bizim ilçemizdeki yoksul insan sayısı 30,080 kişidir. İlçe halkı geçimini genellikle tarım ve hayvancılık ile sağlar. Ekilebilir arazisi çok az kişi başına iki dönümden azdır. Sanayi hemen hemen yoktur. Bundan anlarsın, o kadar kalabalık nüfus, boş zamanlarını oyun oynayarak geçirirler. Kızlar ise erken yaşta evlendiriliyor.

2006 yılından itibaren ilçemizdeki kırsal işgücünü ŞUÖB dışına transfer etmeye başladık. Yoksullukla mücadele kapsamında yürütülen bir projedir. Resmî rakamlara göre işgücü transferinden elde edilen gelir ilçe toplam gelirinin 1/3 ini teşkil etmeye başlamıştır. Bütün ilçemizin kişi başına geliri sadece 2088 yuan.

Dışarıda çalışanlar iyi çalışırlarsa yılda 7000-8000 yuan kazanabiliyor. Onlar çok uzaklara çalışmak ve ekmek kazanmak için gidiyorlar. Şu an bu fabrikada 200 kız işçi var. Onlar çalıştıkça kazanıyor ve köyüne, ailesine gelir getiriyor ve yükünü hafifletiyorlar. Biz bu kızlara şunu söylüyoruz: *“köyünüzden ayrılıp çalışırsanız ailenizin yükünü azaltıyorsunuz, onların parasına ihtiyaç duymuyorsunuz aksine onlara para gönderebiliyorsunuz”*.

Köylü kızların genel kültürü düşük, onlara çok açık ve ince detaya kadar anlatmazsanız onlar anlamıyor. Bu sefer getirdiğim 59 kızlar gibidir. Onlar evlerinde

iki ay beklediler ve beklemekten delirdiler. Bana sürekli telefon açıyor, “paramız bitti, çabuk işe gidip kendi paramızı kazanmak istiyoruz abla”

Daha önce çalışan kızlara, onların en iyi anlarını, gezdikleri yerleri DVD yaparak ellerine verdik. Köylerine döndüklerinde akrabalarına, dostlarına bunları göstermişler. Daha önce ortada dolaşan söylentilere kanan ve eski düşüncelerle kızlarını Çin’e göndermek istemeyenlerin düşüncelerinde değişim olmuştur. Ayrıca, genç kızlar bunları gördükçe daha hevesli hale gelmişlerdir.

Bizim ilk organizasyonda toplam 30 köylü kız vardı. Tianjin’e gelmişlerdi. Bu kafilede kendiliğinden çıkagelen veya zorlamasız kafileye katılanların sayısı 7-8 kişi iken şimdi ise durum değişti. Son getirdiğim kafilede 12 kişi daha önce gelenlerden oluşmaktadır. Onlar yavaş yavaş hükümetin maksadını anlamışa benziyorlar ve köylerde kalmak istemiyorlar.

Bizim şöyle bir uygulamamız var: işçilerin ilk aylık maaşını kendi ellerine veriyoruz. Onlar hayatında ilk defa kendi emeği ile kazandıkları paranın tadına bakmasını istiyoruz. Bu şekilde onlara bir özgüven aşıyoruz, kendilerinin çalışarak para kazanabileceğini hissettiriyoruz. Daha sonra rehber öğretmen bu paraları geri toplayacak, sadece ihtiyacı olacak kadar miktarı bırakıp kalan kısmını toplu şekilde ilçe işgücü transfer ofisinin hesabına yatırıyor. Onlar da ilgili işçinin parasını ailesine teslim ediyor.

Başlangıçta Çin’e gidecek kızları bulmakta zorlandık. Bundan dolayı her mahallede bir kadrolu memur özel olarak bu iş ile ilgilendi ve ev ev dolaşarak bu projenin önemini anlatarak işçi toplamaya çalıştı. Toplanan bu işçiler ilçe merkezinde kısa süreli eğitimden geçirildi. 2006 yılında toplam 30 işçi kayıt yaptırmıştı. İkinci kafilede de o kadar vardı. Şu an bulunduğumuz Lanqi şirketi ilk işçilerimizi kabul eden şirketlerden biridir. En son gelen Uygur köylü işçinin numarası 1148. Yani iki yıl içinde bizim toplam 1148 işçimiz burada çalıştı veya çalışıyorlar. Bu kadar çok işçi burada çalıştı veya çalışıyorlar. İyi çalışanlar ve iyi uyum sağlayanlar daha sonra tekrar geldiler ve kardeşlerini veya yakınlarını beraber getirdiler.

Dün çalışma yapmış olduğunuz Jinshan Mobilya fabrikası bizim ilçemizden giden köylü işçilere en iyi imkân veren firmadır. Bizim ilçemizden Tianjin’e gönderilen işçiler Jinshan ve Lanqi fabrikalarından başka yine Tianqi, Laosen

ayakkabı, Jinzhang ayakkabı ve Tianrong tekstil fabrikaları vardır. Bunların içinde kimisi fabrikaların şartları gayet iyi kimisinin ise idare eder vaziyettedir.

Eğer detaylandırmak gerekirse, bu beş firma içinde Laosen ve Jinzhang ayakkabı firmalarının maaşları nispeten yüksek. Laosen firmasının ürünleri doğrudan yurtdışına ihraç ediliyor, biz giyemiyoruz, kalın ve sert. Tianqi firmasının yatakhaneleri çok güzel, Tianrong da fena değil. Bugün onlar işçileri Pekin'e gzmeye götürmüşler. Jinshan mobilyaya siz gitmişsiniz, işçiler memnundur. Bütün firmalarda asgari ücret uygulaması var. Bizim bu firmalardaki köylü işçilere yönelik yönetim ve denetimimiz tek çizgidedir. Sorun çıktığı anda hepsi doğrudan beni ararlar. Ben telefonda koordine etmeye çalışırım, çözülemez ise, fabrikaya gidiyorum. Örneğin, Laosen ayakkabı firması önceki aylarda işçiler ile maaş sorunu çıkmış, işçiler maaşın düşük olmasından dolayı ayrılmak istemiş, ben araya girdim ve sorunu çözdüm. *(az önce bu firmanın maaşının yüksek olduğunu söylüyor idi, şimdi ise tam tersi durumdan bahsediyor)*

Bunların içinde Tianrong tekstil fabrikasına ben gitmedim. Çünkü orada bizim resmî yetkililer yok, köylüler kendileri kafile oluşturarak gelmişler. Onların lideri, daha önce aşçı olarak gelen biridir. O memnun kalınca kendisi köylülerini organize ederek şirketle bağlantı kurarak gelmiştir. Şu an o arkadaş Uygur köylü işçilerin yönetiminden sorumlu memur statüsündeymiş. Bundan dolayı benim yönetimimde veya kontrolümde değiller. Onlar başlangıçta 7-8 kişi gelmiş, daha sonra bu sayının 20'ye yükseldiğini duydum, detayını bilmiyorum.

Konaşehir ilçesi Kaşgar şehrine 15 kilometre, köylüler şehre sık sık gidip gelirler. Bundan dolayı genel kültürleri o kadar düşük değildir. İlçemiz ilk başta köylerde işçi toplarken, çoğu aile kızlarını göndermekte tereddüt etmiştir. Çoğu aile reisleri ya kızlarımız yabancı ellerde kötü yollara saparsa... Kaygısı baskın idi. Bunların hepsi artık geçmişte kaldı. Çinli patronlar artık Şinciang'a giderek oradan istediği işçileri seçmektedir. Çünkü iç bölgelerdeki fabrikaların hepsinin ucuz işçiye ihtiyacı var. Bundan dolayı bazı Çinli işçiler, *“Uygurlar geldiğinden beri artık maaşlarımız yükselmiyor”* diye serzenişte buldukları, Uygurlara kötü gözle baktıkları oluyor.

Bizim işçi toplama politikamız 9 yıllık zorunlu eğitimini tamamlamış olan gençler arasındadır. Sağlık kontrolünden geçemeyenler kabul edilmezler. Toplanan

işçiler 1-3 ay arasında eğitimden geçirilirler. Eğitime katılmayanlar, işletmelerin temsilcileri tarafından uygun bulunmayanlar Çin'e gidecek kafiyele dâhil edilmezler. Eğitim özel belirlenmiş Eğitim Merkezlerinde yapılır. Hukuk bilgisi, basit Çince gibi konulardır.

Tianjin İşçi Sendikaları Başkanı daha önce Kaşgar'da "Guazhi" görevinde bulunmuştu. Daha sonra o bize yardımcı olarak İşgücü transferini gerçekleştirmektedir. Onun tavsiye ettiği işletmeler ile iletişime geçiliyor ve ilçemizden gönderilen yetkili işletmenin durumlarını yerinde inceliyorlar, değerlendirme sonucu olumlu ise köylü işçi transferi başlatılıyor.

Şimdi sizler de bakınız şu kızların giyim kuşamından konuşmalarına kadar devrim niteliğinde bir değişim yaşandı. Kot pantolonlar, spor ayakkabıları ve başlarını açmış, makyajını yapmışlar, Çincesi de daha iyi. Bunları kontrol etmeye gelen üst düzey yetkililer gördükten sonra çok mutlu olarak geri dönüyorlar.

Şöyle denilebilir; bizim işgücü transferimizin amacı ve ağırlık noktamız bu köylü işçilerin kültürel düzeylerini yükseltmektir. Onlar buraya geldikten sonra ister yönetimden dolayı ister çevresi ile olan etkileşiminden dolayı olsun köylü işçilerin zihniyetinde ciddi değişimler yaşandı. Onlar buraya geldikten sonra başörtülerini çıkarttılar, uzun etek yerine etekler giyseler de artık içine pantolon giymiyorlar. Biz yöneticiler olarak onların iş vaktinde iş elbiselerini giymelerini, iş dışında çağa uygun, dikkat çekmeyecek şekilde giyinmelerini istiyoruz. Kendi milliyetine özgü yaşamlar hukuka ve siyasete uygun olursa sorun yoktur. Burada bir sene çalışıp dönen kızlardan 5-6 si burada edindiği yaşam tarzını köyünde ısrarla devam ettiriyor. 1-2 kız ise eski haline dönmüşler.

Onlardan bazıları çok çalışkanlar, onlar çalışmanın ve öğrenmenin önemini anlamışlardır. İlk gelenlerden bazıları bana mesaj göndererek "ben çalışıp para kazanacağım ve kardeşlerime bakacağım, ben nihayet Şinciang'dan çıktım". İşçi transfer projesi onlara bu fırsatları vermiştir.

Bence, Uygurların gelenekse kültürü ve örf-adetlerinin bazıları değişmelidir. Elbette riayet edilmesi gerekenler hariç. Örneğin aile reislerinin çocukları Çin'e gittiklerinde "kötü işlere bulaşırsa" korkusu aslında yersizdir. Böyle düşüncede olanlara eğitim veriyoruz ve diyoruz ki, " göz önünü düşünme, uzağı gör, gelişmeye bak". Benim gördüklerimde çıkan kızların içinde kötü işlere bulaşanlar yok. Eğer

olsaydı bizim ilçemiz ülke genelinde “ulusal düzeyde işgücü transferinde örnek ilçe” olarak ödüllendirilmez idi. Şu an her ay bu fabrikada çalışan 200 işçinin kazandığı 70-80 bin yuan parayı ilçemize gönderiyoruz. Onlar da ailelere dağıtacaklar. Bunlar düşünüldüğünde iyi işler yapıyoruz.

Bizim işçiler ilk geldiklerinde Çinli işçiler tarafından aşağılanmış veya rencide edilmiştir, hatta “Çöplükler” denilerek hakaret edilmiştir. Daha sonra iletişim kurulduktan sonra ilişkiler yumuşadı.

Son kafiilde ilçe merkezi veya kasabalardan gelen işçiler maaşın düşüklüğünü bahane ederek dönmek istediler. Bunlara şöyle dedik: “iyi dönecekseniz geliş ve gidiş ulaşım parasını ödeyin, maaşlarınızı da iptal ediyoruz” dedik ve caydırıcı tedbirleri uyguladık. Bizim işçiler arasında köy kasaba memurlarının, hatta bazı yöneticilerinde çocukları var. Üniversite mezunu iş bekleyen gençler de varlar.

Bizim bu fabrikada işçilerimize haftada iki defa toplantı yapıyoruz. Onlara psikolojik danışmanlık yapılıyor. Nasıl yaşanılması, çalışılması, nasıl arkadaş edinilmesi, aile içi ilişkiler nasıl olması konusunda bilgilendiriyoruz. Son üç ayda buradan 130 işçi süresini tamamlayıp döndüler. Dönenlerden bazıları beni arayıp geri dönmek istediğini belirttiler. Onlara kendiniz gelebilerseniz olur dedim.

Başka ilçelerden farklı olarak bizim ilçe bu işi iyi yapıyor. Başka ilçelerin işgücü transfer ofisleri sorun çözmek için ilçe yetkilisine telefonda ulaşamıyormuş. Konaşehir ilçesi Shandong, Guangdong, Jiangxi, Jiangsu gibi sanayisi gelişmiş eyaletlerdeki çok sayıda işletmelere işçi göndermeye devam etmektedir. Sadece Shenzhen'daki bir fabrikada 1000 den fazla köylü işçimiz bulunmaktadır. Geçen sene 10 bin köylü işçi transfer etmeyi hedefledik, bu sene ise 15 bin kişi hedefimizdir. Çin'in iç bölgesine gitmemekte direnenleri Şinciang bölgesinin içindeki Bingtuan pamuk tarlalarına mevsimlik işçi olarak gönderiyoruz. Köylülerimiz parayı gördü, kendi köylerinin dışındaki dünya ile tanıştı.

Geri dönen köylüler artık eski köy hayatına geri dönemezler ve o sıkıcı hayata alışamazlar. Onların sürekli çalışması için Şinciang'daki bazı fabrikalara aracı oluyoruz, ya da Kaşgar'daki restoranlarda garson olarak çalışmasını öneriyoruz. Bu vesile ile köylülere “Köylerden çıkıp çalışmak kötü iş değildir” Mesajını veriyoruz. Köylerdeki kızlar evlendikten sonra sadece kocasının kazandıkları ile yetiniyordu. Şimdi ise kendileri de kazanmayı bildiler, bunu artık başardık diye bilirim. Bazı

boşanmış kadınlar da bu kabile içindeler. Onlardan biri şimdiye kadar 25 bin yuan biriktirmiş, kendisi kazandı ve kendisi harcıyor artık kimsenin kontrolü veya baskısında değil.

Biz çalışmaya gelen kızların burada erkeklerle flört etmesini kabul etmiyoruz. Açık yönetmeliğimiz var. Eğer bu davranışta olanlar bilinirse ağır tedbirler alınacaktır. En azından biz buralarda buna müsaade etmiyoruz. Her ay çocuklara az miktarda harçlık veriyoruz ve maaşının büyük bölümünü toplu olarak ilçeye gönderiyoruz. Bazı çocuklar çok ekonomik yaşar ve ay içinde ancak 20 yuan para harcarlar. Fabrikada eğlence mekânları var, burada çocuklar eğleniyor, dans edip şarkı söylüyorlar.

Maaş toplu olarak ilçe İşgücü transfer ofisinin hesabına yatırılıyor, yetkili de işçilerin aile reislerini sinema salonuna çağırarak kızlarının maaşını elden teslim ediyor. Bazı çocukların maaşı çok az olsa da dağıtılıyor. Çünkü kızları emeği ile kazanmıştır.

İlçe yetkilileri işçi transfer projesine çok fazla önem veriyorlar. Eğer bir aileden bir çocuk işgücü transfer projesine katıldı ise, işbu ailenin mecburî çalışma görevi af ediliyor, TV hediyesi gibi birçok ödüllere ödüllendiriliyor. Hatta zengin köyler 1000 yuan nakit para ile ödüllendiriliyor. Yoksul aileler hükümetin sosyal yardım programına alınarak asgari yardım fonundan yararlandırılıyor.

Uygur yemekhanesi ile Çinli yemekhanesi ayrı, fakat yemekler aynı mutfakta yapılıyor. Aynı mutfakta Uygur ve Çinli aşçılar farklı yemekleri pişirirler. Onların mutfakta kullandıkları tencere kazan ve bıçakları ayrı, karıştırılmamasına özen gösteriliyor. Hatta buzdolapları dahi ayrı, evet kokular karışabiliyor... ilk geldiğimizde fabrika ayrı mutfak yapmayı kabul etmişti, fakat şiketteki zorluklardan dolayı henüz ayrı mutfak yapamadılar. Gördüğümüz kadarı ile yer sıkıntısı var. Merkezi yerde olmasından olsa gerek. Arazisi geniş olsaydı belki yaparlardı.

Biz daha önce Baoding şehrinde malum fabrikaya işçi göndermiş idik, maaşı ve diğer şartları kötü olduğundan dolayı işçilerimizi Qingdao şehrine kaydirdik. İşçilerin nispet yapmasını, şu fabrikanın maaşı iyi bunun kötü tarzında konuşmalarını, huzursuzluk çıkarmalarını istemiyoruz. Onlar çalışmak için getirildi, maaşının olması önemlidir. Bazen rehber öğretmen ve yerelden gelen yetkililer onları Pekin'e veya sahillere gezmeye götürürler. Bunlar onlar için yeterlidir aslında.



## **MÜLAKAT 2: Tianjin’de İşveren Fabrika Yetkilisi ile yapılan Mülakat**

**Mülakat yapılan şahıs:** Tianjin Xinghao hazır giyim fabrikası Müdiri, kadın, 42 yaş;

**Mülakat yapılan yer:** Tianjin Xinghao hazır giyim fabrikası yönetici ofisi;

**Mülakat yapılan tarih:** 31 Eylül 2008

2007 yılında Tianjin Kadın Federasyonu aracılığı ile Kaşgar’dan 365 kız köylü işçi aldık. Onlar ilk geldiklerinde ilçelerinden dağıtılan kırmızı şapka ve spor takımı giyinmiş vaziyette olup dikkatimizi çekmiş iyi izlenim vermiş idi. Fakat hemen anladık ki onların buraya fabrikada düzenli çalışmaya geldikleri düşünceleri yoktu. Çünkü zorla getirilmişler, ellerine bir kuruş geçti mi harcarlar, biriktirmeyi bilmezlerdi.

Onların bana göre hafıza sorunları vardı. Onlar ilk defa fabrikaya geldiklerinden dolayı ne yapacağını bilmiyorlar ve öğretilen öğreniyorlar fakat yemekten sonar unutuveriyorlardı. Onlara öğretmek ve çalıştırmak çok yorucuydu. Fakat biz gene de bırakmadık öğretmek çalıştırmak için çabaladık. Onlar kültürsüz idiler, göçebe olsalar gerek. Onlardan 150 kız üç ay sonar işe yaramaya başladılar. Fakat çoğu isteksiz idiler, daha önce hiç çalışma deneyimleri olmamış. Onlara iş öncesi veya buraya getirilmeden önce eğitimler verilmemişti. Onların buraya getirilmesi için fabrika olarak az para harcamadık.

Onların artıları güzel şarkılar veya kendi türkülerini söylemeleriydi. Burada yağmur fazla yağar, onların memleketinde az yağarmış, büyük yağış olduğu zaman işi bırakır avluya koşarlardı. Düzensizlik hâkimdi ve dağınıktılar. Zaman zaman hırsızlık oluyordu. Ama çaldıklarını asla kabullenmezlerdi veya doğrudan iade eder sanki hiçbir şey olmamış gibi davranırlardı. Ama aralarında farklı bir işbirliği vardı. Biri işi yapmıyoruz dedi mi diğerleri de işi bırakırlar. Çinli köylü işçilerden çok farklılar. Çinliler düzenle istekle çalışırken, onlarda bu yoktu. Rehber öğretmen ve yerel yetkililer sürekli kontrol ve tehditler savurması gerekiyordu çalışması için.

Gelmeden önce sağlık kontrollerinin yapıldığı bildirildi. Fakat geldikten sonar sürekli hastalıklar kıvrananlar oldu. Hergün 20-30 Uygun köylü işçiler ölü gibi yatar ve yataklarından kalkamazlardı.

Fabrikada onlar kapalı mekânda bulunan yatakhane de kalıyorlar. Sıkı kontroller vardır, istediği zaman girip çıkamazlar. Yerelden gelen güvenlikçi ve yöneticilerinin gözü onların üzerindedir. Bulduğumuz OSB’de bu tarz farklı milliyetten işçi hemen hemen yoktur veya bizim gibi Şinciang ile bağlantısı olan birkaç fabrikada Uygur işçiler vardır. Uygur işçilerin geldiği ile veya ilçe yönetimi onları organize edip getirdiklerinden dolayı başlarında sürekli güvenlikçi, yönetici, rehber öğretmen ve aşçı bulunduruyorlar. Yerel yönetim ile aramızda anlaşmalar vardı mesela, bir işçi kontrat bitiminden önce dönerse hemen bir işçi gönderilmesi gibi. Fakat yerel yönetim asla sözünü tutmadı. Çok sayıda işçi kaçıp gitti, fakat yerine işçi göndermedi, sorumluluğu da üstlenmedi.

Uygur köylü işçiler Mart 2007 tarihinde geldiler ve aynı yıl ekim ayında ayrıldılar. Toplu geldiler, ayrılırken de hemen hemen toplu ayrıldılar çünkü önemli bir bölümü ikişer üçer gruplar halinde kaçmışlardı. Hatta bazı kızlar buralarda ticaretle meşgul olan kebaçılar tarafından kaçırıldı. Aslında onların burada kalıcı olması için fabrikamız da bazı fedakârlıklar yapmıştı. Örneğin onlar için yatakhaneler oluşturuldu, sıfır yorgan ve nevresim takımları alındı, odalar için perdeler alınmış ve temiz ortam yaratılmıştı. Bir odada 6-8 işçi kalıyorlardı. 600 metre karelik Uygur işçi yemekhanesi yaptırıldı, Şinciang’dan aşçı getirildi, ekmek/nan yapımı için de 3 adet tandır onların memleketinden sipariş ile getirilmişti. Fakat beklentilerimiz hemen hemen boşa çıkmıştır. Onların kalıcı olacağını düşünerek yapılan yatırımlar boşa gitti. Başlangıçta yerel yöneticilerin verdiği vaatler bir bir boşa çıktı. Onların rehber öğretmenleri ve buraya gönderilen yöneticiler iş düzeni, çalışma saatleri, kontrat içeriklerini kendi dillerinde çok net açıklamasına rağmen, başından istekli olmadığından onlar verimli çalışmaya, öğrenmeye meyilli olmadılar.

Fabrikamız 1990 yılında inşa edilmiş olup hazır giyim üzerine üretim yapıyor. Şu an 400 işçimiz çalışıyor. İşçilerin hemen hemen tamamı Çinli işçilerden oluşuyor. Uygur köylü işçi deneyimimiz oldu. Şu an o kafileden arta kalan, aslında unutulmuş bir kız işçi halen burada var. O kız tam budala, diğerleri kaçtığında kaçmamış. Gidenler ile birlikte gidememiş, çünkü kimliğini yöneticiler kaybetmiş. Bulup göndeririz dediler. Kendileri gidince yalnız kaldı. Patron gitsin dedi, fakat kendi memleketinin adresini dahi bilmiyor ve korkuyor. Burada kalarak çalışmaya devam ediyor. Tek başına Uygur işçi, Müslüman Çinli işçiler için ayrılmış pencereden yemek alıp yiyor. İlerleyen zaman dilimine Uygur işçi alabiliriz. Çünkü Uygur dostlarım var fakat

onlarla uzun zamandır iletişim kurmadım. 20 sene öncesinde Uygurların yurdunda bulunmuş idim. Fakat 20 sene sonra tekrar Uygurların çocuklarıyla buluştuğumda aslında ben Uygurları tanımıyor muşum. Yaşam tarzlarındaki farklılıklar aslında milletlerin kültürlerinden, inançlarından kaynaklanıyormuş. Diğer taraftan eğitimin yarattığı eşitsizlikler çok belirgin, bunları bizim burada çalışan Uygur işçilerden gördüm. Onların yaşadıkları yerlerde fabrikaların olmayışı, sanayinin geliştirilmemesinden dolayı onların zihniyet dünyasında sürekli çalışıp para kazanmak, daha yükseklere tırmanma istekleri uyandırılmamıştır. Biz onların boş zamanlarını değerlendirmesi ve modern yaşamın renklerinden istifade etmesi için eğlence imkânları sunduk, Kara OK, TV, Ses cihazları gibi. Çevresindeki Çinlilerle iletişim imkânı sunduk, başlangıçta dil engelinden dolayı pek iletişim kuramadılar daha sonraları ise Çinceyi de öğrenmeye başladılar, arkadaş edindiler, birlikte dans ettiler.

Burada çalışıp dönenlerden bazıları evlenmişler, buraya dönmek ve çalışmak isteyenler var, biz de gel o zaman kabul ederiz dedik. Fakat ailesi onların tekrar gelip çalışmasını istemiyor izin vermiyormuş.

Bizim ürettiğimiz ürünler genellikle dış piyasalara gönderilir. İşçilerin maaşları nakit para şeklinde ellerine verilir. Elbette bu durumda çocuklar maaşı alınca kendilerini kontrol edemiyorlar ve hemen harcamak için can atıyorlar. Başlangıçta düşünemedik maaşları yerel yetkililere vermeyi ve onların paralarını biriktirerek yılsonunda ellerine veya ailesine vermesi daha uygundu. Başka fabrikalar bu şekilde yapıyormuş. Örneğin Qingdao'da Uygur köylü işçi çalıştıran bir firma her bir işçiye özel görev veriyormuş, yaptığı işe göre maaş, böyle olunca maaşı çok düşük alan, daha çok çalışmak durumunda olduğunu anlamış. Fabrika kapısına çok yaman bir köpeği bağlamış kimse çıkamıyor ve kaçmak isteyen de kaçamıyormuş. Bizim başarısızlığımız çok gevşek kontrol ve yönetiminden kaynaklanmıştır.

### MÜLAKAT 3: Uygur Köylü İşçi İle Yapılan Mülakat

**Mülakat yapılan şahıs:** Uygur köylü işçi, kız, 17 yaş;

**Mülakat yapılan yer:** Tianjin Xinghao hazır giyim fabrikası;

**Mülakat yapılan tarih:** 31 Eylül 2008)

Adım Burabiyem, 17 yaşındayım. Nisan 2007 yılında ilçemizden 400 kızla birlikte bu fabrikaya geldik. Onların çoğu buradan kaçıp gitti veya toplu şekilde ilçemize döndüler. Ben de kaçmak istedim, fakat yakalandım ve burada kaldım. Şu an dönmek istiyorum fakat kimliğim yok, fotokopisi dahi kayboldu, bundan dolayı bilen alamıyorum. Son gelen kafiye de kendiliğinden buralardan kaçtı gitti. Beş aşçımız vardı, onlar da kaçtı gitti. Bu durumdan endişe eden yetkililer kalanları topluca ilçemize götürdüler. Fabrikada kalan 20-30 işçi vardı, fabrika kaçanların ailesinden kişi başına 2500 yuan (tahmini 400USD) tazminat ödettirdi.

Bizim ailemizde dört kardeş idik, bir abim, bir ablam, bir kardeşim vardı. Bizim aileden mutlaka bir kız çalışma kafilesine katılması zorunlu kılınmıştı. Ayrıca, çalışmaya gidenlerin ailesinin mecburî çalışma saatlerinin azaltılacağı, bazı ayrıcalıkların sağlanacağı söylenince ben gitmeyi kabul ettim. Aslında başka seçeneğimiz de yoktu. Çünkü ablam evlenmişti, yönetim evli olanları değil bekâr olan kızların gitmesini istiyordu. Eğer kabul etmezsek ceza olarak 2000-3000 yuan ödememiz ve başka yaptırımlara maruz kalacağımız söylendi.

Şimdi ben tek başıma burada kaldım. Ekim ayına girdik, ağustos ayının maaşını henüz vermediler. Patrona memleketime gitmek istediğimi defalarca söyledi. Biletini alıp göndeririz diyorlar ama hala bu gerçekleşmedi. Bana ortalama 800 yuan aylık veriyorlar. Aynı şartlarda olan Çinli arkadaşlarım en az 900 yuan alıyor. Ben maaşımı genellikle günlük ihtiyaçlarıma kullanıyorum. Ay sonuna geldiğinde elimde para kalmıyor. Burası pahalı, marketçiler benim yabancı olduğumu bildiğinden bende çok fazla para istiyorlar. Bundan dolayı evime para gönderemiyorum ya da biriktiremiyorum.

Buraya gelmeden önce bizim köyde 20 gün Çin’ce eğitimi vermiş idi. Buraya geldikten sonra ilk birinci ay çırak olarak iş öğrenmeye çalıştık. Maaş verilmedi. Fakat ikinci aydan sonra maaş verilmeye başlandı, sabit maaş yok, yaptığımız işe göre

ücret veriliyordu. Yanlış yapılırsa maaştan kesiliyordu. Bundan dolayı ay sonunda maaş alamayan veya borçlu çıkanlar da oluyordu. Bize üç yıllık kontrat imzalatmışlardı. Kontratta üç aylık eğitim verileceği yazıldıysa da sadece bir ay eğitim verildi. Rehber öğretmen kaçmamızı, kurallara uymamızı tembihlerdi.

Ben ilkokul beşinci sınıfa kadar okuyabilmişim. Bünyem zayıf ve çok hasta oluyordum.

Ben fabrikanın şartlarından genel olarak memnunum, patronun bana karşı tutumu iyi. Seneye Uygun köylü işçi getireceğini söyledi.

Burası kışın çok soğuk oluyor, yorganlarım çok ince, hep üşütüyorum.

Bizim evimizde sabit telefon yok, genellikle abimi arar onunla konuşurum. Genelde 2-3 günde bir aileme telefon açıyorum. Fabrika civarındaki ücretli telefonlardan arıyorum. Neler yaptığımı, sağlığımı sorarım. Benden ne zaman döneceğimi sorarlar. Bilet bulamadığı söyler geçiştiriyorum.

İlk geldiğimizde giyim kuşamlarımız bizim oranın idi. Yani başımız örtülü, uzun gömlek ve pantolon, ceketlerimiz yerel idi. Geldikten sonra rehber öğretmenlerimiz önce başörtümüzü yasakladı, daha sonra giysilerimizin Çinliler gibi olmasını zorunlu kıldı. Saçlarımızı da kestik, Çinliler gibi olmaya başladık. Önce direnenler çeşitli kısıtlama ve cezalar karşısında pes etmek durumunda kaldılar.

Benim Çincem pekiyi değildir. Patronlarla konuşacağım zaman önce oda arkadaşlarıma derdimi anlatırım onlar da bana yardımcı oluyor ve patron ile konuşuyorlar.

İlk geldiğimizde bir kız bilinmeyen nedenlerle deliye döndü. Ruh hastası dediler, hastaneye götürdüler. Psikolojik bunalıma girdiği durumun ciddi olduğu söylenince onu hemen memlekete götürdüler. Duyduğuma göre, o hala iyileşememiş.

Şu an ben yemeklerimi Çinlilerle aynı yerden yiyorum. Çünkü Müslümanlar olmadığından Müslüman lokantası da yok. Sabahları Çin katlaması, çay içiyorum. Öğlen ve akşam yemekhaneden yiyorum ya da kendim pirinç kavurması ya da pilavı yapıp yiyorum. Odamızda yemek yapabiliyoruz, yatakhane içinde duş imkânlarımız var.

Benim en büyük sıkıntım Yalnızlık. Benim dilimi konuşabilen, benimle dertleşecek ce kimsemin olmamasıdır. Kendi kendime söylenip duruyorum, bazen günlerce kimse ile konuşmuyorum veya kimse benimle ilgilenmiyor.



Köyümüzden gelenler gittiler ve beni unuttular galiba. Fabrika yetkileri haber vereceğiz dediler verdi mi vermedi mi bilemiyorum.

Şirketin büyük patronu ile görüşmem imkânsız. Şimdiye kadar onun telefonunu dahi bilmiyorum.

Odamdaki Çinli arkadaşlarım bana karşı iyiler. Daha önce izim kendi Uygurlarımız sürekli kavga ederlerken, Çinliler öyle değiller. En azından bana karşı cömertler. Onlara ait eşyaları kullanırsam dahi bana kızmazlar. Çinli oda arkadaşlarımın evlerine de gittim, misafir oldum. Onun ailesi bana karşı çok iyi davrandılar. Onlar Uygurların giyim kuşam, örf adetlerine çok ilgi duyuyormuş. Kendilerinden çok farklı olduğunu biliyorlarmış.

Buralarda çalışmak istemiyorum, dönersem bir daha gelmem. Köylülerime buralara sakın gelmeyin diyeceğim. Gelsen de buralara uyum sağlaman imkânsız.

Fabrikada geçmişte iki adet kazak kayboldu. Aslında bizim kızlar çalmamıştı. Onlar sadece kendileri dokudukları için giymek ve denemek istemişlerdi. Fabrika yöneticileri yanlış anladı ve hırsızlıkla suçlayıp cezalandırdılar.

Bizim rehber öğretmenimizde burada ayrılırken, kaçanları yakalayıp geri getireceğim diye gidince bir daha dönmedi.

Daha önce ben ağlamamış idim. İlk geldiğimizde bizim dışarıya çıkmamıza izin verilmiyordu. Bundan dolayı çevreyi bilmiyoruz. Sadece Tianjin’de olduğumuzu biliyor, hangi bölgesinde neresinde olduğunu bilmiyorum. Hatta çalıştığım fabrikanın adını da bilmiyorum. Tek başıma dışarı çıkarsam, kesin kaybolurum veya bu fabrikaya dönemem.

İlk geldiğimde saçlarımı yapmayı bilmiyor ve başörtüsü takıyordum. İlk üç ay içinde namazlarım devam ettim. Daha sonraları iş düzeni ve yönetimin kısıtlaması ile bırakmak durumunda kaldım. Çinli arkadaşlarım Uygur tarzı giysileri giymemi istemiyorlar.

Yiyeceklerin İslami olup olmadığını ayırt edemiyorum. Çünkü burada her şey Çince ve ben de Çin yazısını bilmiyorum. Rehber öğretmenimiz dışarı çıktığımızda marketlerden İslami ürün olarak tavsiye ettiklerinden aklımda kalanları veya ona benzeyenleri alıp tüketiyorum.

Memleketime dönebilirim, mutlaka tekrar başörtümü takacağım, uzun gömlek kısacası kendi köyümüzün kültürüne uygun giyinmeye çalışacağım. Benim çalıştığım yerde ustalar var, onlar bana karşı çok iyiler, yapamadığım durumlarda sadece şaka karışık “aptal” veya “budala” gibi şeyler söyler, ciddiyle azar vermezler.

İlk geldiğimizde buranın suyundan mı ikliminden mi bilinmez çoğu kızlar hastalanmışlardı. Özellikle 3. Katta kalanların hepsi hastalanmıştı. Bahsettiğim deliren kız da o katta idi.

Fabrikanın ilgilileri maaşımız bazen vermiyor. Vermediğinde şirket yönetimine gidiyoruz. Bazen çözülüyor bazen de çözülüyor, patron ilgilenmiyorsa mecbur çalışmaya devam ediyoruz. Ne verirse onu alıyoruz. Eğitim esnasında köy ve ilçe yönetimi bazı hukuksal şeyler de anlatmışlardı, ama işe yaramıyor. Patronun dediği dediktir. Bana kalırsa bu İşgücü transfer politikası kötüdür.

Her Şeyden 6nce, ben ailemi 6ok ama 6ok 6zliyorum. İkinci olarak bizi buraya para kazanabileceğimizi s6yleyerek getirdiler. Sonu6ta kazanamadık ve kaybettik. Son olarak 6aresiz piŐmanlıktır. 6ünkü bizi buraya zorla getirmiş olmasalardı, liselerde okuyor olurdum. Okullardan toplayıp getirilen kızlar 6oktu aramızda. Onlardan bazıları geldikten sonra buradaki hayatı k6le hayatı olarak g6rdüler ve risk alıp ka6tılar. Ka6anların bazıları doğrudan k6yüne d6nmüşler bazıları ise Pekin gibi kentlerdeki eğence mekânlarında k6tu yollara sapmışlar ve biz Uygurların yüz karası olmuşlardır.

Fabrikada bazı Uygur kızlar, 6zellikle 6ince konuşabilenler 6inli erkeklerle fl6rt ettiler, hatta 6inli erkeklerin evlerinde kalmışlar. Daha sonra bu kızlar rehber 6đretmenler ile birlikte d6ndüler. O 6inli erkekler hala fabrikada 6alışmaya devam ediyorlar. Bizim buradaki davranışlarımız gene bizim arkadaşlarımız tarafından anında kedi memleketlerimize iletiliyor. K6ylerdeki erkekler hakkımızda k6tu d6Őunyorlarmış. Bundan dolayı hakkımda neler s6yleniyor merak ediyorum fakat d6ndüğimde nelerle karŐılaŐacađımı da bilmiyorum.



#### **MÜLAKAT 4: Uygur Köylü İşçi İle Yapılan Mülakat**

**Mülakat yapılan şahıs:** Uygur köylü işçi, erkek, 25 yaş

**Mülakat yapılan yer:** Tianjin Jin zhang ayakkabı fabrikası yatakhane bölgesi/金章鞋厂宿舍区; **Mülakat yapılan tarih:** 01 Ekim 2008

Araştırma ekibi işbu fabrikada anket çalışması yaparken, bu işçi kendiliğinden mülakat yapmak istediğini çünkü araştırmacılardan gizlenen önemli durumların olduğunu, bunların ilgili yetkililerce bilinmesinde yarar olacağı kanaatinde olduğunu söyleyerek bize yaklaşmıştır.

Gerçi fabrikadaki bu geçlerin gündelik yaşamları kimse tarafından sorulmuyor veya ilgilenilmiyor, ama bana göre çok önemliydi aslında. Özellikle kız işçilerimizin yönetilmesi ve ilgilenilmesi gerekirdi.

Buraya geleli bir sene olmak üzere, ben genellikle gençlerin yoklama ve güvenliğinden sorumluyum.

Yeni geldiğimde, deneme dönemi maaşı aldım 500-600 arasında idi. İkinci ayında 700 yuan aldım. Üçüncü ayda ise sadece 200 yuan. Fabrikada maaşı geciktirme yaygındır. Daime “az kaldı”, “yarın” diyerek haftalarca geciktirerek verir ve az verirler (ağır bir uf çekiyor). O kadar zorluklarla çalışıyoruz, zar zor ay sonuna geliyoruz ve maaşı alamıyoruz. Bu işte Komünist partinin vatandaşına davranışıdır. Bu durum elbette işçilerin hoşnutsuzluğunu, memnuniyetsizliğini arttırdı. İş zamanında sınırlar gergin, fakat fabrika yönetimi ses çıkartmıyor. Bizim yerelden gelen yöneticiler de onlarla işbirliği içinde hep bizi basar. Zaten bizim yerelden gelen yönetici Çinlidir. Bu süreçte bazı arkadaşlar işe gitmedi (yeni gelenler hariç) ve birçok zamanı boş geçti.

Geçenlerde bizim aramızdan bir erkek işçi öldü. Vefat ettiği günün sabahı, herkes hazırlanıp kahvaltıya gitmek üzere iken o arkadaşın kıpırdamadığı görenler hayret içinde yanına giderler, bir bakmış nefes almıyor ve korkudan bağırıyor... Doktorlar geldi kontroller sonucunda kalp krizi geçirmiş dediler ve hastane morguna koydular. Hemen ailesindekiler geldiler ve ceset uçakla Kaşgar'a götürdüler. Oysa kafile yola çıkmadan önce sağlık kontrolleri yapılmış ve herhangi bir hastalığı yoktu.

Çünkü o sağlık kontrolleri şekil idi, ciddi kontrol değildi. Çünkü hemen yola çıkılması, toplanan gençlerin bir an evvel Çin'e gönderilmesi gerekiyor idi.

Burada çalışanlar arasında özellikle kızlarda sürekli hasta olmalar, isteyken bayılmalar, düşmeler yaşanıyor. Özellikle ergenlik çağındaki bu kızlarda adet dönemi var (Bunları biliyorum çünkü benim de nam, kız kardeşlerim var, utanılacak bir durum değildir). Kızlar bu dönemlerde erkek yöneticilere durumunu izah edemiyor sadece karnım ağrıyor diyorlar. Hastaneye götürüyorlar, doktor erkek, bizim kızlar erkek doktora da gerçeği söyleyemiyorlar. Doktor da fazla ilgilenmek istemez bizimkilerle hemen bir ağrı kesici veya mide ilacı verip gönderiyorlar. Yöneticiler ise hemen işbaşı yapması için baskı kuruyorlar zavallılar işe geliyor fakat kansızlık veya haksızlıktan bayılıp düşüyorlar. Bunları bizzat görüyoruz ve yüreğimiz sızlarken araya girdiğimizde bize çok sert çıkıyorlar... (çok acı çeken, çaresiz fakat nefret dolu gözleri ile bir ah çekti) onlar bizim kız kardeşlerimiz idi...

Burada flört eden kızlar çok, onlar aslında sadece can sıkıntısından bunu yapıyorlar, sonucunu düşünemiyorlar ve kimse ciddi değil. Onlar ilerde memleketlerine döndüklerinde, bir birini gördüklerinde belki sadece selamlaşp geçerler veya burada ilişkisi bitince konuşmuyorlar. Hatta bir birlerini beğenmiyor veya dalga geçiyorlar. Hatta ilişkilerini ileri seviyeye çıkartan, cinsel ilişkide bulunanlar dahi varlar. Hamile kalanlar hastaneye gidip kürtaj yaptırıldılar. Daha önce böyle durumlarda bizim yerel yöneticiler onları cezalandırarak kovdular. Buradan kovulduktan sonra, memleketine mi gitti yoksa başka yerlerde kötü yollara, suç şebekelerinin ellerine mi düştü kimse ilgilenmedi.

Kızlar burada kötü şeyler öğrendiler, ellerine para geçti mi mağaza veya marketlere koşarlar. Kazandıkları burada kalıyor. Çinliler gibi dar ve vücut hatlarını belli eden giysileri, kotları kısacası bizim kültürümüze aykırı elbiseleri giymeye, saçlarını Çinliler gibi keserek onlar gibi makyaj yapmaya başladılar. Onlar bunu güzellik ve moda diye düşünmeye başladılar. Onlara yeni gelen rehber öğretmen çok kötü alıştırdı. Çağdaşlık, medenilik diye bu tarz giyinmesi için teşvik etmiştir. Bunlar olmaması gereken davranış ve eğilimler idi. Ben gidip onlara söylersem, yönlendirsem olmuyor. Hatta denedim ve şikâyet edildim. Bu karşı gelmek olarak algılandı. Çünkü bizim üst düzey yöneticiler de böyle olmasını e Çinlilere daha yakın olmamızı istiyorlar. Hatta bazı yöneticiler kızlardan eğlenceye eğilimli olanlarla gayri

resmi ilişkileri var. Bazen odalarına alıyorlar, içki safralarına götürüyor. Hatta dışarıya eğlence mekânlarına götürdüğü de oluyor.

Bazı kızlar kaçmaya teşebbüs ettiler, fakat daha trene binmeden yakalandılar. Çünkü fabrika fark ettiği anda hemen güvenlik birimlerine bilgi veriyorlar ve yakalatıp geri getiriyorlar. Bizim aksimize Çinli işçiler o kadar özgürler, istediği zaman işe geliyor ve ayrılmak istediği zamanda da istifasını verip gidiyorlar.

Her gün akşam saat dokuzdan sonra kızların yatahanesinin önünde yoklama yapıyorum ve dışarı çıkmasına müsaade etmiyorum. Onların güvenliğini garanti etmem lazım. Ben daha önce Şanghai'da çalışmış idim.... Bu kızlar bir gün beni anlayacaklar, neden bekçilik yaptığımı anlayacaklar. Aslında ben buradan ayrılmam lazım, bu kızların güvenliği için olsa da daha fazla burada kalmayı düşünüyorum. Onların çoğu beni abileri gibi görüyor ve güveniyorlar, onların bazı sorularına cevap veriyor, destek oluyorum. Bunları yaparken benim için gayet rahat. (Mülakatımız devam ederken bayan rehber öğretmen sürekli olarak taciz ediyordu. En son yerel yönetici kaba şekilde onu çağırdı ve götürdü. Giderken kayıt yapmamızı, konuştuklarını sadece bilmemizi rica etti)

## MÜLAKAT 5: Uygur Köylü İşçilerle Birlikte Çalışan Çinli İşçiyle Mülakat

**Mülakat yapılan şahıs:** Çinli köylü işçi kadın, 23 yaş

**Mülakat yapılan yer:** Sikai hazır giyim fabrikası/司凯服装厂 yatakhane çevresi;

**Mülakat yapılan tarih:** 3 Mayıs 2008

Ben He Bei eyaletinden geldim, iş yerime çok uzak olmayan bir yerden, Çinliyim ve Ortaokul mezunuyum. Bu fabrikada 2008 yılında işe başladım. Arkadaşım referans oldu buraya gelirken. İşe başlamadan önce anlaştığımız şartlarda hazırlanan kontrata imza atarak işe başladım. Kontrat genellikle yıllık olur. Bizim deneme süremiz dört aydır, başlangıçta maaşımızın %20 lik bölümü kesilir ve işten ayrıldığımızda verilir. İşten ayrılmak için en az bir ay önce istifa dilekçesi vermemiz gerekir.

Uygur köylü işçilerin ne zaman geldiklerini bilmiyorum. Onların tamamı kız işçiler ve yaşları çok küçükmiş. Ben başladığımda onlar çalışıyorlardı, onların çalıştırılma sistemi bizden tamamen farklı. Şu an toplam ne kadar Uygur var bilemiyorum ama benim vardiyamda daima işçilerin yarısı Uygur yarısı Çinlidir. Uygur işçilerin iş dışı faaliyet alanı ayrı, yani onların yatakhanesi ve yemekhanesi bizimkilerden ayrıdır. Onların ayrı dilleri var biz bilmiyoruz, çat pat Çince konuşanlar var. Çok iyi Çince konuşanlar yoklar, onların işe başlarken kontrat imzalayıp imzalamadığını bilmiyorum fakat hükümet tarafından getirildiğini, mecburî çalıştırıldıklarını öğrendik.

İlk geldiğimde çok şaşırılmış idim, bizden çok farklı giyiniyor, kuşanıyorlardı. Şimdi bakıyorum çok aşırı değişme var. Çünkü ilk gelenlerin kafaları kapalı ve örtülüydü, uzun gömlek giyiyor hatta uzun gömlek içine uzun pantolon giyiyorlardı. Fakat bir ay geçmeden onlar bizim gibi giyinmeye, yani kot pantolon, tişört giymeye başladı. Sonra öğrendiğimize göre onların rehber öğretmeni nasıl giyinmesi konusunda yönlendiriyormuş. Şimdi çok fazla dikkat çekmiyorlar. Diğer bir değişim onların kilo verdikleridir.

Burada “parça başı iş” yani işçi mesul olduğu işte bitirdiği parça başına göre ücret alır. Bundan dolayı işçi ne kadar uyanık ve eli kolu çabuk ise o kadar fazla iş bitirir ve maaşı da ona göre fazla olur. Uygur işçilerin içinde böyle becerikli olanlar da var olmayanlar da. Onlar geldiklerinde de 3-4 aylık deneme süresi var, bu süreyi

başarı ile tamamlayanlara “parça başı iş” ücretlendirmesi uygulanıyor. Deneme süresinde asgari ve sabit bir maaş ödeniyor. Tam olarak miktarını bilemiyorum.

Uygur işçiler kabile geliyorlar genellikle bir yıl kalıyor sonra gidiyorlar, yenisi geliyor. Sabah saat 08:00’de işbaşı, 11.40’ta öğle ara ve yemek molası yaklaşık 40 dakika yemek sonrası hemen işbaşı yapılıyor. Akşam saat 18:00 mesai bitiyor. Fakat kimileri 19.00’den sonra da çalışıyorlar, mesai fazlası çalışma aynı şekilde “parça başı iş” sistemine göre ücretlendirilir. Ekstra ödeme yoktur, çok iş yapan çok maaş alır.

Bizim burada yemeklerin ücretini kendimiz öderiz, fakat yatak ücretsizdir. Yatakhane de kullandığımız elektrik parasını ödemek mecburiyetindeyiz. Kullandığımız su ise ücretsizdir. Uygur işçilerin durumu da bizimle aynı olması lazım, sadece onların kendi aşçıları var, yemekleri pilav, makarna benzeri. Bizlerden farklı bizim yemekleri yemezler.

Onlar ile iletişim kurmak çok zor, onlar istekli olsalar da dil bilmediğinden iletişimimiz imkânsız oluyor. Boş zamanlar çok fazla değil, boş zaman oldu mu herkes dinlenmek ister, çünkü çok yorucu işimiz var. Onların farklı dinleri olduğunu duydum, Müslüman mı, Hristiyan mı bilemiyorum. Bulduğumuz çevrede de hangi din olduğunu bilmiyorum. Onların dışarı çıkması ve uzağa gitmesi yasak zaten rehber öğretmeni olmadan dışarı çıkamıyorlar. En çok yakındaki marketlere alışveriş yapmak için giderler. En çok telefon etmek için çıkıyorlar. Onların hemen hemen hepsinde cep telefonları var. Marketteki sabit telefondan aramak daha ucuz olduğu için onlar burayı tercih ederler.



Onların nasıl bir millet olduğu hakkında daha önce bilgim yoktu, burada duyduklarım ve gördüklerimle onları tanıdım. Benim en çok dikkatimi çeken ise yeni gelenlerin, hatta baya uzun çalışanlardan bazılarının o kadar sıcak havada dahi başörtüsü takması, kalın giysiler giymesi ve sanki vücut hatlarını belli etmemeye çalışmasıdır. Bizim arkadaşlar veya yöneticiler onların böyle giyinmesinin can sıkıcı olduğunu çıkartmalarını söylememize rağmen onlar çıkartmamakta direniyorlar. Bundan dolayı rehber öğretmeni ve yerel yetkililer onlara kızıyor ve hatta ceza veriyormuş. Onlar bize zarar vermiyorlar, aramızda da çatışma yok, sessiz kendi işlerini yapıyorlar, çoğu aslında burada mutsuzlar. Bunu çok net gözlemleyebiliyoruz.

Ben onların dillerine ilgi duyuyorum, fakat çok zor öğrenileceğini düşünüyorum. Çünkü söylediklerini doğru telaffuz edemiyoruz. Onların boş zamanlarında fabrika avlusunda ya da yataklarında şarkı, türkü söylerler, bazen yöresel danslarını da oynarlar. Ben aslında odamızda Uygur işçilerin olmasını çok isterdim.

Onlarla bizim aramızdaki farkın çok büyük olduğunu gördüm, aynı odayı paylaşırsak daha iyi kaynaşabilirdik. Duyduğuma göre Şincang çok büyükmüş, onların hangi il veya ilçesinden geldiklerini de bilmiyorum. Aslında ben de onlara Çince öğretilmesi için fedakârlık yapmadım, çok az iletişimde olmak için çabaladım. Sadece onlar yanlış yaptıklarında düzeltmek için girişimde bulundum. Elbette henüz ilerde Şinciang'a gidip gezmeyi, eğlenmeyi düşünmedim.

Onların vardiya içinde yaptıkları işler bizimle hemen hemen aynı, sadece dil engeli en büyük engel anlaşıyor ve zaruri yet olduğunda onların rehber öğretmeni tercümanlık yaparak anlaşmamızı sağlıyor. Bundan dolayı dil sorunundan ötürü çatışma, yanlış anlaşılma hemen hemen ortaya çıkmadı. Onların rehber öğretmenleri veya yöneticileri iki dile hâkim olduğu için sorun büyümeden çözülüyor.

Elbette dışarıda karşılaştığımızda basit cümlelerle selamlaşıyoruz. Fakat bir birimizi adını soyadını hatırlamıyoruz. Uygurların adları çok uzun ve garip, daha önce hiç duymadığımız yabancı adlar. Bizim aklımızda kalan ise Uygur kadınlarının adının sonuna eklene Gül'dür ve biz genellikle "Guli/Gül" şeklinde hitap ederiz. Fabrikada çalışırken, gerekli görüldüğünde yaka kartındaki yazılışıyla güç olsa da söylemeye çalışırız. Fakat onlar Çince bilmediklerinden dolayı bizim yaka kartımızdaki adımızı okuyamıyorlar. Onların memleketinde çekilen bir sinemayı izlemiş idim. Şimdi adını unuttum. TV'ye baktığımda artın Şinciang ile ilgili bir şey izlediğimde bu kızlar aklıma geliyor veya daha ilgi ile izliyorum. Yerel yöneticiler bazen onların çalışma ve yaşamını konu edinen daha çok ambalajlı çekimler yaptılar. Her halde bunu Şinciang'da propaganda için kullansa gerek. Veya isteksiz kızların daha kendiliğinden işçi kafilesine katılmasını sağlamak için olsa gerek.

## MÜLAKAT 6: Uygur Köylü İşçinin Ailesi ile Yapılan Mülakat

**Mülakat yapılan şahıs:** Uygur köylü işçinin annesi, kadın, 53 yaş

**Mülakat yapılan yer:** Kaşgar şehrinde bir akrabamızın evi

**Mülakat yapılan tarih:** 13 Ocak 2011

**NOT:** *Tianjin’de araştırma yaparken bir işletme yatakhanesinde işçi kızların ailesi ile ilgili sohbetler yaparken bu fabrikada çalışan bir kızın ailesinin hikâyesi dikkatimi çekmişti. Onunla mülakat yapabilmek için Kaşgar’ın Konaşehir ilçesine bağlı köyüne birkaç defa ziyarete gittim. Fakat benimle mülakat yapmak istemedi. Sadece “Parti ve hükumete minnettarım, kızımı işçi yaptılar, çağdaş medeni birey olmasını sağladı” tarzında ezberi methiyeleri söyleyip beni evine dahi almamıştı. Daha sonra o köydeki yakınlarımın yardımı ve referansı ile bana karşı nispi güven oluştuktan sonra köyün dışında resmî yetkililerin görmeyeceği, duymayacağı bir yerde mülakat yapmayı kabul etti. Mülakat esnasında ses kaydı yapmamı, fotoğraf çekmemi istemedi. Sadece not alabilirsin dedi. Hikâyesi ve anlatım tarzı hafızama kazındı.*

Bizim ailede 6 nüfus vardı, dört çocuk, çocuklarımızın ikisi kız ikisi erkektir. Büyük kızım evli, ikincisi erkek henüz evlenmedi, işsiz, babasına yardım ederdi. Şimdilerde o baba mesleğine devam ediyor, yani çiftçi. Üçüncü çocuğum erkek ortaokulu bitirdikten sonra liseye devam edemedi. Çünkü lise biliyorsun paralı, bizim o kadar paramız yoktu. Okutsak da üniversiteye gidemiyor, üniversite veya yüksek okul kazansa da harçlarını ve masraflarını kaldıracak gücümüz yoktu. Komşulardan biri, borç alarak, varını satarak bir çocuğunu Ürümqide üç yıl okuttu. Mezun olalı 3 sene oldu, hala işsiz boş geziyor. Üstelik bu çocuklar şehir gördü mü, üniversite gördü mü köyünü, yurdunu, örf-âdetini beğenmez oluyorlar. Küçük çocuğum Ayşemkız, yavrucuğum henüz orta ikideyken Çin’e çalıştırmak için götürdüler...(çok acılı bir yüz ifadesi ile derin bir uh çekti)

2007 yılının Mart ayıydı, köy yetkilileri evimize geldiler: “ her evden bir kişi Çin’e fabrikada çalışmaya gidecek, şartları çok güzel, yatılı ve üç öğün yemeği de fabrikadan. Para kazanıp gelecek, zenginleşeceksiniz” dediler. Önce sevindik işsiz oğlumuz Ahmet için çok güzel fırsat diye, fakat erkek olmaz, kız lazım, senin kızın



Ayşem gidecek dedi. Babası rahmetli, “*Ne diyorsunuz hürmetli Şangzhang<sup>21</sup>, Ayşem henüz 16 yaşına yeni girdi, üstelik ortaokulda öğrenci, o nasıl gidecek? Bir de Çin’e gidecek diyorsunuz, anam görmemiş, babam görmemiş elin yurduna nasıl olur da kızımızı göndeririz? Müsaade edin oğlum Ahmet gitsin*” dedi.

Köy muhtarı, çok sert bir şekilde “*Hey Mamut! Sen hükumete karşı mı geliyorsun, sen bize iş mi öğretiyorsun? Haddini bil, partiye teşekkür et, senin kızına iş verecek, üstelik bu kızın okusa da bir yeri kazanamaz zaten, sonra yine senin gibi bir yoksul bir köylü ile evlendireceksin Aptal...*” dedi.

Rahmetlim, “*Hürmetli Şangzhang, bizim adetlerimizi bilirsiniz, kızlar para kazanmak için elin yurduna gitmez, erkek parayı kazanır, gerekirse gurbete gider*” dedi. Durumu uzaktan göztleyen Şuci<sup>22</sup>, beraberindeki polisler “*şunu götürün!*” demesi ile polisler eşimi arabaya tıka basa götürdüler. Feryadımızı, derdimizi dinleyen olmadı....

Eşim kızımızı göndermemekte ısrar ettiği, ilgililerin istediklerine “*Evet*” demediğinden dolayı ibret-i âlem kılmak için “*İrticaci*”, “*Gerici*”, “*Hükümet karşıtı*” gibi ithamlar ile çok ağır cezalara çarptırıldı. İşkence ve dayaktan bitap düştü. Oğlum Ahmet ise mecburî çalışma kampına götürüldü. Biricik kızım Ayşemkız ise okulundan alınarak doğrudan Çin’e, adını bile bilmediğim, daha önce hiç duymadığım bir yere götürüldü. Eşim bir türlü iyileşemedi ve kızım daha Çin’de iken vefat etti. Bizim durumumuzda olan ve “*karşı*” gelen aileler köylüler karşısında çok fena hırpalandı, cezalara maruz bırakıldı. Sonra kimse sesini çıkartamaz oldu ve kızlar topluca, kabileler halinde götürüldüler.

Ayşemkız’dan aylar sonra haber aldık, ilçe işgücü transfer ofisindekiler fotoğraflarını getirip verdiler. Hasretle baktık ve tanıyamadık... (*acılar içinde ağlıyordu*). Tam bir Çinli gibi giyinmişti, gömleksiz pantolon, tişört ve saçları kesilmişti. Bunlar eşimi daha fazla yaraladı “*Ben kızımı, namusumu koruyamadım*” diye hayıflanıyordu. Ahmet ise kendini içkiye verdi. Daha önce bizim köyde içki değil, sigara bulunmazdı, şimdilerde ise “*çağdaş yaşam, hurafe dinî inançlardan*

<sup>21</sup> Şiangzhang-乡长, muhtar manasında olup, köylerde genellikle Uygur kökenlilerden tayin edilen yetkilidir. Yetkileri köyün ÇKP sekreteri çizdiği sınırlar içinde ve ona danışmadan, onun direktifi olmadan hiç bi iş yapamaz.

<sup>22</sup> Şuci-书记, Çince söz olup, Çin komünist partisinin sekreterinin unvan adıdır. ŞUÖB’de bütün idari birimlerde ÇKP sekreterliği olur. Esas yetki ise Şuci’de olur. Şuci 1995 sonrasında ŞUÖB’de Şucilerin tamamı Çin kökenlilerden atanmaya başlandı.

arınma” diye bir devrim başlattılar, Ahmet gibi boş gezen gençler arasında özellikle ramazan aylarında ödüllü bira içme yarışları düzenliyorlar. “İçki içmek haramdır” diyebilenleri ya hapse tıktı ya da “5 Temmuz”<sup>23</sup> destekçileri diye etiket yapıştırarak bir daha gelemez yerlere<sup>24</sup> götürdüler.

Ayşemkız kaç ay sonradır bilmiyorum, bizi komşuların telefonundan aradı. Hastalandığını, ama merak etmemizi söyledi. Daha sonraları ara sıra İlçeden kızının maaşı diye birkaç defa bir miktar paraları getirdi verdiler. Söyledikleri gibi aylık değildi, sanki bahşiş gibi bi şeydi. Eşim rahmetli çok hastaydı, hastaneler çok para istediğinden dolayı tedavi ettiremedik. Allah’ın takdiri, kısmeti bu kadarmış dedik, kara toprağa gömdük... Ben dik durmalıyım, ama elimden de bir şeyler gelmiyordu, yıpranıyordum, yaşlanıyordum.

Aradan tam bir yıl geçtiğinde Ayşemkız kabile ile beraber döndü. Sonradan öğrendik, onunla beraber giden kızlardan bazıları fabrikadaki şartlara alışamamış ve fabrikadan kaçmışlar. Nereye gittiğini, nerede olduğunu kimse bilmiyormuş. Onların anne babalarının halini asla tahmin edemem. Kimisinin annesi ağlamaktan, düşünmekten delirmiş, kimisinin babası... İlçe yetkilileri, şikâyetçi olan aile reislerine “kızına iyi eğitim vermemişsin, kaçtı. Biz ne yapalım? Onun borçları var ödeyin” demişler.

Benim kızım tamamen değişmişti. Onun giyim kuşamları tamamen Çinli tarzındaydı. Bizim köylere dondurma satmaya, ya da hurda toplamaya gelen Çinliler gibiydi. Benim diktiğim, diktirdiğim uzun gömlek, pantolon, başörtüsü, yazmalarımı çöplere atmış, onun yerine dar kot pantolon, dar tişört giymişti, başları açıktı, o uzun örmeli saçlarını kestirmiş. Çok utandım ve ilk gün sandığımda sakladığım bizim

---

<sup>23</sup> 05 Temmuz 2009’da Ürümçi’de meydana gelen kanlı olaylar kast ediliyor. Bilindiği gibi, bu olayın fitilini 26 Haziran 2009’da Çin’in Shaoguan şehrine zorla çalıştırılmak için gönderilen Uygur köylü işçilerin Çinli işçiler tarafından basılması ve öldürülmesi olayı ateşlemiştir. Bu kanlı kavgaya, merkezi ve yerel hükümetin kayıtsız kalışı ŞUÖB’de ve Çin’in diğer bölgelerindeki Uygur Türkleri arasında ciddi huzursuzluklara yol açmıştır. Bu olayın Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanının ŞUÖB’yi ziyaret edeceği günlere denk gelmiş olması ise ayrı bir tesadüftür. Önceleri bu durumu protesto eden üniversiteli öğrenciler Ürümçi’de Özerk bölge hükümet meydanında ellerinde Çin devlet bayrakları ile toplanmış ve hükümet yetkililerinin Shaoguan’daki Uygur köylü işçilerine sahip çıkmasını, haklarını savunmasını talep etmiştir. Bu taleplere güvenlik güçlerinin yayılım ateş ile karşılık vermiş olması sonucu onlarca öğrenci orada can vermiş ve yüzlerce tutuklanmıştır. İşbu projeye karşı biriken ve bastırılmış hoşnutsuzluklar, bölgede yıllardır uygulanan ırkçı, ayrımcı politikalarından bıkmış halk, Ürümçi’deki öğrencilere yapılan bu uygulamadan sonra sokaklara dökülmüş, dünyayı şoke eden 05 Temmuz direnişi patlak vermiştir. Uygur Türkleri bu olayları “5 Temmuz Kırımı” olarak anmıştır.

<sup>24</sup> 05 Temmuz Kırımından sonra tutuklanan gençler genellikle kayıplara karışıyor, kimse onlardan haber alamıyordu. Hükümet yetkilileri de bilgi vermiyordu. Bu duruma uluslararası camia sert tepki verdi ise de Çin duymazdan, görmezden gelmiş yoluna devam etmiştir.

örfimize, adetlerimize uygun giysilerini çıkarttım. Kızım ne dedi biliyor musun? “*Ana, bu köylü giysilerini artık giyemem, ben bir Çin görmüş, şehir görmüş kızım, ben medeniyet öğrendim. Bizim rehber öğretmenimiz, öyle giysilerin gerici, yobazların ve köylülerin giysileri olduğunu söyledi. Beni zorlama, arkadaşlar benimle dalga geçerler*” diye ters konuştu. Sanki benim kızım ölmüş onun tipinde ve adında başka biri peyda olmuştu karşımda. Sınırlarımı kendime sakladım yavaş yavaş düzelir dedim. Ağabeyleri ve ablası konuştu olmadı. Aradan birkaç hafta geçti, köyde bu şekilde gezdi durdu. Çünkü köyümüzden giden kızların hemen hemen hepsi onun gibi olmuştu. Bu durumu düzeltmek için baskı yapan aile fertleri, köy yetkilileri tarafından uyarıldı veya para cezasına çarptırıldı.

Ev işlerine, mutfağa yardımcı olmuyordu. Cep telefonu vardı, sürekli onunla meşgul ve birileri ile konuşup duruyordu. Ben tekrar “*Kızım Ayşem, beni dinle yavrum, Müslüman kızı gibi hayâlı, namuslu kızlar gibi giyin*” dedim. Bu sefer bana öyle bir cevap verdi ki, şaşırdım kaldım: “*Çok istersen sen giy, ben giymiyorum, benim sabrımı zorlamayın, evden çıkar giderim. Zaten bu pis köyden bıktım...*”

Benim yemeklerimi beğenmiyordu. İki de bir Çinli yemeklerinden, Çin tarzı kavurmalardan bahsedip duruyordu. Onu ne ben yapabiliyordum, ne de kendisi. Bazen yemek için şehre kadar gittiği oluyordu. Oraya gidip Tunganların<sup>25</sup> aşhanesinden bir şeyler yemiş. Okula devam etmesini çok istedim. O istemiyordu, ben zorla götürdüm, ortaokul yetkilileri, artık kaydının silindiğini onun bir daha kayıt yaptıramayacağını söylediler. Evde bu şekilde iki ayını geçirdi. Huzur yoktu, anlaşıyorlardık. Bizi de pek dinlemiyordu. Parasının bittiğini, para vermeme istedi ben de henüz gelir elde

---

<sup>25</sup> Kendilerini Hui (回族) milliyeti olarak adlandırılan bu gruba Uygurlar dâhil Orta Asya Türkleri Tungan/Tung’gan/Dungan şeklinde adlandırmaktadırlar. Onların tarihî kökenleri Cengizhan ordularıyla birlikte Çin’e gelen ve Moğollarla birlikte Yuan sülalesini kuran Müslümanların Çin’e yerleşerek asimile olması bilhassa Ming Sülalesi döneminde güdülen aşırı sovenst Çinileştirme politikası sonucunda tamamen Çin dili ve kültürünü benimseyerek varlığını günümüze kadar sürdürme gelmiş olan Çin’e özgü Müslüman kültürel (etnik) gruptur. Onlar Hanzu (Çinli) dili, yazısı ve Hanzu ad-soyadını aynen kullanmaktadırlar, İslami isimler; sadece dinî inancı nispeten koyu olanların hafızalarında saklıdır, günlük iletişim ve resmî belgelerde yer almamaktadır. Yemek kültürü sadece domuz eti veya haram olarak kabul edilenler dışında Çinlilerle aynıdır. Son olarak 1860’lı yıllarda yönetime karşı başkaldırının mağlubiyetle sonuçlanmasıyla, İslami medrese eğitimi ve düşünce tarzından sıyrılarak Konfüçyüs düşünce ve eğitim sisteminin temelli benimsenmesi sonucu, onlarda İslami felsefe ve düşünce asla egemen konumda olmamış, aydınlarının deyimleriyle “İslami İnanç Çinileşmiştir” veya “Konfüçyüs düşünce ile yorumlanmıştır”. Doğu Türkistan’da Mançu istilası ile yerleşmeye başlamış, milliyetçi Çin döneminde kitleler halinde gelerek yerleşmişlerdir. Bölgedeki toplam nüfusları 800 bin civarındadır. Ana dilleri Çince, İslami kimliklerinden dolayı Çin’de ayrı bir milliyet olarak kabul edilmiştir. Çin’in kuzeybatısında yoğun olarak yaşamakla birlikte Çin’in bütün eyaletlerinde var olan bir halktır. Doğu Türkistan’daki etnik ilişkiler veya etnik tansiyonda hep Çinlilerden yana olmuştur. Bakımı: Qarluq, *agm*, s. 63-91; Kılıç, *agm*, s. 1-26.

edecek mahsulleri satamadığımızı söyledim, kızılıyordu. Ablası ve abileri bir miktar para verdi. Bir gün ilçe yetkilileri köyümüze yine işçi toplamaya gelmişler, bizimki de ilk etapta gidip kayıt yaptırmış... Engel olamadık. Çünkü köy yetkilileri bizim aile reislerinin hala gerici düşünenlerden olduğumuzu, kızımızın ise bir yıllık Çin'deki çalışma hayatında tam çağdaş, modern, kendi kararını kendisi verebilen özgür bireye dönüştüğünü, artık kendi iradesi ile Çin'e çalışmak için ikinci defa gitmeye karar verdiğini köy meydanında ilan ettiler. Başka kızlara da oraların iyi taraflarını anlatmasını istemiş, o da anlatmış nefesinin yettiği kadar.

Kızım tekrar gitti, ara sıra arar veya büyük kızım arar görüşüyorduk. Gitgide bizlerden kopup gittiğinin farkında idim. En son kızımı yumuşak sözler ile dönmelerini sağlayıp evlendirmeyi düşündüm. Fakat bu arada köyümüzde Çin'e çalışmaya götürülen kızlar hakkında çok fena söylenti yayılmıştı. Yani *"onlar artık yoldan çıkmışlar"*, *"Çin'de Çinli patronların eğlence objesi olmuşlar"*, *"Ahlaksızlaşmışlar"* gibi. Bununla birlikte bir müddet çalışıp dönenlerin çoğu bizim köydeki erkekleri beğenmiyor olmuşlardı. Onlara göre *"Köydeki erkekler para kazanmayı bilmiyor"*, *"Medeni değiller"*, *"Kızların dışarıda çalışmasına karşılar"*, *"Erken yaşta evlilik yanlıştır"* gibi. Çünkü bu kızların giyim kuşamından, konuşmalarına kadar birçok husus köye yabancıydı. Onlar köyde kalmak istemiyorlardı. Köy ve ilçedeki yetkililer, bu kızlara ilçede veya şehirlerde garsonluk, hizmetçilik gibi asgari ücretlerde çalışabilecekleri işlere referans oluyorlardı. Bizim de başımıza bunların gelmesini istemiyorduk.

Bu arada köyümüzden giden kızlardan bazıları köydeki arkadaşlarına Ayşemkız'ın artık Çinli erkeklerle arkadaşlığı olduğu söylentisini yaymışlar. Bu bizim için yapılabilecek hakaretin en adisi idi. Duyduğum günden beri dışarı çıkamaz, komşularla sohbet edemez oldum. Kızı aradım, yalvardım kızım dön diye. O şu aralar dönemeyeceğini kontrat bitiminde döneceğini söyledi. Ablası oralarda birileri ile gönül bağının olup olmadığını sormuş, *"Yok, normal arkadaşız, Çincemi geliştiriyorum, onlardan ileri medeniyet öğreniyorum abla"* demiş. Ben neyleyim kızım...(ağlamaya başladı).

Nihayet kızım tam bir sene sonra 2009 yılının yaz aylarının başında döndü. Artık tamamen değişmişti, büyümüştü, ergenlik yaşına gelmişti. Ama artık bizden değildi, benim yavrum, benim yürek param artık benden değilmiş gibiydi. Bir sene önceki Ayşemkızı arar olduk. Pek evde oturmuyordu, hep şehre gider olmuştu. Kızım

için iyi bir talip çıkmasını, kısmetinin bir an önce açılmasını bekledim. Bizim köyden kimse, yaklaşmadı. Daha sonra 5 Temmuz olayı oldu, belki biliyorsunuz, köyümüzden Ürümçi'ye çalışmak için veya küçük ticaret için giden erke çocukların kimisi öldürülmüş, kimisi tutuklanmış haber alınamıyordu. Köyde eskisi gibi genç erkeklerde kalmadı, olanların çoğu içkiye kendini vermiş ya da aylak aylak gezenler. Evlenenler çok geçmeden boşanıyorlar, biz yaşlılar şaşkınız kızım, çocuklar bozuldu, devran bozuldu.

Ayşemkız kendisi tanıştığı biri ile evlendi o da 4 ay geçmeden kavga dövüş ile boşandı. Daha sonra yine şehirli biri ile evlendi altı ay geçmeden boşandı ve bize “ *Bir daha Uygur ile evlenmem* ” diye bağırıp çağırırdı. Şu ara bize de pek uğramıyor, köy hayatından tiksinişmiş, şehirde arkadaşları ile ev kiralamış diye duydum. Ne işle meşgul olduğunu da bilmiyorum.

## EK-2: Araştırma Sahasından Görsel rnekler



Araştırmacı Anakız Karluk Uygur Köylü İşçilerle alışma yaparken



Araştırmacı Uygur köylü işçilerin yatakhanesinde



Araştırmacının sohbet toplantısı ve mülakat yaptığı köylü işçilerin bazı yöneticileri



Fabrikaya yeni gelenler, işe mi geziye mi geldiği hakkında tam fikir sahibi değiller



Fabrikaya yeni gelen Uygur köylü işçiler ve Çinli ustaları



Şartları iyi olan fabrikalarda eğlence de var, kızlar değişirken erkeksiliği artıyor gibi





Rehber öğretmen ve ilçelerden gönderilen yöneticiler fabrikada çalışırken dönüştürmenin katalizatörleridir.



Bir Fabrikanın Uygurlara ayırdığı mutfağı ve araştırmacılar geldiği için yapılan özel Türkistan Pilavi

İşçilerin yiyecekleri: Çin tarzı Huajuan ve sebze kavurması



Tungan'ların acılı yiyeceklerini de tüketiyorlar.



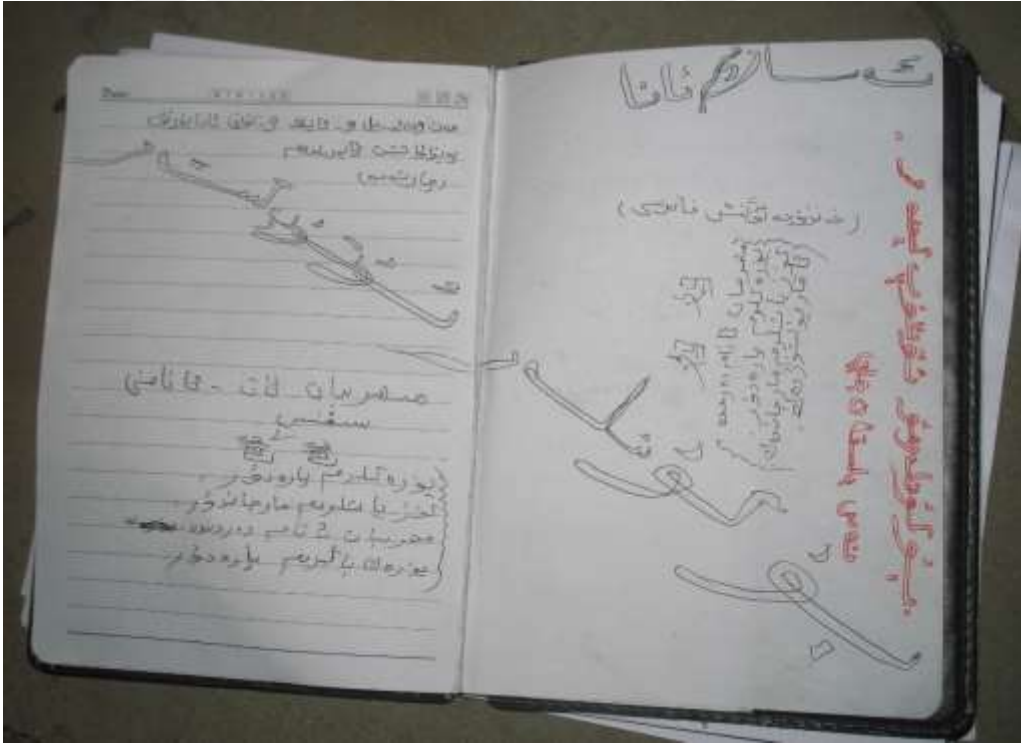
Fabrika yakınlarındaki Uyanık Çinli işletmeciler, işçilerin paralarını kazanmak için helal olmayan gıdaların kutularına "Musulmançe" yazısını yazdırarak satıyorlar.



Çin Medyasındaki haberler: Mutlu Uygur köylü İşçiler



Henüz orta ikiye giderken çalışmaya götürülen bir kız. Hala okulunu özlüyor ve ilk kazandığı paraya dünya haritası almış, yatakhane duvarına asmış



Bir işçi kızın günlük defterindeki notlar: “Bu günler de geçer gider, lanetlenmiş yer”  
“Ben 09 Eylül 2009 tarihinden Anayurdum Peyzavat’tan ayrıldım (Çarşamba)”

Mehriban Ata-anami özlüyorum:

Yüreklirim Paredir, Gözyaşlarım mercandır/incidir, Mehriban atam derdinde,  
yüreklirim parçedir.

### **Ek- 3: Kaşgar Vilayeti Köylü İşçi Ofisinin 2009 Yıllık Çalışma Raporu**

**Aşağıdaki resmî belge,** Kaşgar Vilayeti Köylü İşçi Ofisinin 2009 Yıllık Çalışma Raporudur. Bu raporda kırsallardaki artı İşgücünün kırsalların dışına özellikle Çin'e Transferinin nasıl yapıldığına dair bilgiler vermektedir. Buna göre uygulama özetle şu şekilde olmuştur:

- 1) Liderliği/Yöneticiliği güçlendirmek, İnsangücü planlamasını iyi yaparak çalışma ekonomisini geliştirmek
- 2) Propaganda ile yönlendirmeyi güçlendirerek, zihniyet ve değerleri dönüştürmek,
- 3) Teknik eğitimi güçlendirerek istihdam rekabetini arttırmak,
- 4) İstihdam kanallarını çoğaltarak, iş bulma boşluklarını genişletmek,
- 5) Üstün istihdam kanalları açarak istihdam alanını genişletmek

#### **喀什地区 2009 年度农村劳动力转移工作总结**

2009 年,全区各级党政紧紧围绕地委扩大会议提出的农村劳动力创收目标,按照“公平对待.合理引导.完善管理.搞好服务”的原则,加大培训力度,拓宽转移渠道,强化引导服务,克服“7.5”事件带来的不利影响,积极采取措施促进劳动力转移,使劳务经济成为农民增收的一个重要来源。

#### **一、基本情况:**

2009 年全区农村劳动力转移达 62 万人次。实现劳务创收 21.7 亿元,较去年增收增加 3.35 亿元,农民人均劳务收入达 775 元,分别增长 18.26%、11.51%。

#### **二、农村劳动力转移的主要做法**

##### **1、加强领导, 统筹谋划劳务经济的发展**

在理清思路、明确定位后,我区把农村劳动力转移纳入地区“十一·五”经济社会发展总体规划,在每年召开的“三级干部”会议上进行专门安排部署,并把农村劳动力转移工作作为县市年终考核的重要指标定期考核,统筹谋划劳务经济的发展。地区成立了由主要领导任组长、四大班子有关领导任副组长、地区劳动保障、农办、教育等部门为成员的地区城乡就业和职业培训领导小组、地区劳动力转移就业工作领导小组,县市、乡镇两级均成立了相应的组织机构,村组配备了劳务输出联络员,形成了地、县、乡、村四级齐抓共管劳务经济的良好局。针对农村产业结构调整加快、农村劳动

力转移需求加大的实际情况，一方面我区抓住国家农机具补贴和加大基础设施投入的良好机遇，大力提高农业机械化水平，加快农村基础设施建设步伐，切实把农村劳动力从“田间地头”中解放出来，使更多的农村劳动力能够外出务工和就近就地转移。

2009年，我区新增购置补贴农机装备11893台（架），受益农户达到7300余户，耕地机械化程度达97%、播种机械化程度达90%。另一方面制定优惠政策，创造农民外出务工的良好环境。按照“公平对待，合理引导、完善管理、搞好服务”的原则，取消对农民进城务工就业的各种不合理限制，简化进城务工手续；规定凡是外出务工农民的承包地、宅基地保持不变，鼓励外出农户对自己的承包地进行合理流转；安排外出务工农民的子女进入寄宿制学校上学，并减免外出务工农民的积累工和义务工；在春耕、三夏、三秋等农忙季节以及抗震安居工程建设中，以村组为单位，组织在家的农民和乡村干部互帮互助；对在疆外务工的人员免除外出前的有关培训、食宿、服装等费用，统一免费办理各种证件和手续；针对外出务工农民生活习惯不同，选派懂“双语”的干部带队，协助用人单位管理、安排生活，并负责与用工单位签署劳务合同，协调解决劳务纠纷。地区为保障农民工权益，建立了保障农民工工资联席会议制度，制定实施了企业用工最低工资保障制度；疏附、伽师、叶城、英吉沙等部分县还根据转移数量和质量制定了经费补助、财政垫付路费及统一办理保险等政策激励措施，解决农民外出务工的后顾之忧。

## **2、加强宣传引导，转变思想观念**

针对农民长期形成的“故土难离”、“小富即安、不富不安”的思想，我区通过各新闻媒体广泛宣传“政府为转移就业培训买单”等好政策和外出务工致富的好处，克服农民“恋乡”情结，调动了农民“离土”务工挣钱的积极性；邀请外出务工致富的农民在电视劳务输出专栏里进行现身说法演讲，谈他们“吃在外、省在家，挣了钱、带回家”的做法和感受，引导农民外出务工；在县（市）、乡镇三干会和劳动力转移表彰会上，大张旗鼓地表彰外出务工致富的农民典型；我们还组织离退休老干部、宗教人士、“三老人员”、外出务工的家长代表，赴外出务工人员比较集中的地方实地参观，回来后宣讲务工人员的工作、学习、生活情况，让家人和群众放心。通过宣传引导，农民思想观念发生了重大变化，由过去的“要我外出”逐步转变到“我要外出”，形成了“户户都有打工人员、村村都有打工队伍、乡乡都有打工干部”的局面。

## **3、加强技能培训，提高就业竞争力**

针对外出务工人员体力型多、技能型少，季节性劳务输出多、常年型输出少，输出农民多、劳务收入少的“三多三少”的局面，我区始终把劳务输出技能培训，作为提

高劳动力就业竞争力、增加劳务收入的重要途径，大力整合培训资源，加大培训力度，分层次、有针对性的开展就业培训和技能培训，收到了良好的效果。在我区财政困难的情况下，我区加大职业培训基地建设、人力资源建设力度，在多方整合培训资金的基础上，地区财政每年还安排 1000 万元（实际每年用于培训资金在 3000 万元以上）用于农村劳动力转移培训，为提高培训质量起到了积极的作用。地区正在策划建设以地区农校、农机校、技工学校为基础的“三大园区”公共实训基地；在县市建立以职业高中、就业训练基地、农广校为依托，以乡村农牧民文化技术学校为补充的培训体系；在重点乡镇建立职业技能培训基地，地、县、乡、村四位一体的培训网络。进一步整合教师资源，加强“双师型”教师队伍建设，并根据需要聘请农业专家和外地经验丰富的老师作为培训教师，壮大了师资力量。按照“农村劳动力家底清、富余劳动力底数清、外出务工人员意向清、企业用工需要量清”的四清要求，坚持长期与短期，岗前与临时培训相结合，开展“双语”培训、技能培训和就业培训，尤其是加强了对外出务工人员择业观念、汉语、遵纪守法、民族团结、安全生产和维护自身权益等方面的培训，确保培训质量与要求。2009 年上半年，农村劳动力转移就业培训 5.39 万人，创业培训 253 人。

#### **4、广开就业渠道，拓展就业空间**

针对交通不便、信息不灵、就业困难的实际情况，积极争取争取国家、自治区的支持，抓紧信息平台和服务网络建设，为各种求职人员和农村富余劳动力及时提供劳务需求信息，做好就业服务。大力开发就业岗位，促进农村劳动力转移。近年来，我区积极开发公益性就业岗位、开展服务于农民工进城务工的“春风行动”，举办各种类型的企业招聘周、招聘会活动，为农民就业创造了条件。我区还充分发挥援疆干部和驻乌市、北京等地县驻外联络机构的作用，大力开展内地劳务市场，积极争取劳务订单。发挥经纪人地缘、亲缘、信息灵通的优势，按照“一个能人带四邻，三个能人带全村”的思路，带动农民离土离乡开展劳务创收。发挥

#### **5、突出开辟就业渠道，拓展就业空间**

我区大力全地区已有 40 个乡镇实现与农业部信息资源共享，做到了广泛收集劳务需求信息，定期向广大农民发布，有组织地转移农村劳动力。依托内地对口援疆干部的联系，大力开发内地劳务市场。我区伽师等县与天津等内地省市，签订了一大批劳务输出订单。农村劳务经纪人的作用得到进一步发挥，现我区已组建各类协会和中介组织 155 个，培育农民经纪人 1232 人，通过经纪人带动，热情高涨。喀什市等中心城市立足地理优势大力发展商贸流通业，大力培育二、三产业就业岗位，引导农民向民族手

工制作、农产品加工营销、运输、旅游、餐饮、家电维修、建筑施工等二、三产业拓展。我区还按照自治区的有关规定，在建设工程中能够使用民工的，均优先使用本地的农民工，在公路、水利工程建设招投标中，将使用当地农民工不少于 50%作为竞标前提，通过收取劳务用工保证金的方式，保证及时足额发放农民工工资，极大地拓宽了就业渠道。

### 三、存在的问题

- 1、我区基础设施建设虽然有了较快的发展，但城镇化建设相对滞后，二、三产业发展缓慢，尤其是农产品加工企业少，吸纳农民的就业岗位少，拉动劳动力就地就近转移能力弱。
- 2、受语言、生活习惯和宗教信仰的影响，农民安于现状，不愿离土离乡外出务工创收，大部分愿意就地就近开展劳务创收。受就业岗位和自身技能的限制，农民仅限于在基础设施建设，体力劳动等层次低的行业进行劳务创收，转移渠道狭窄，覆盖范围有限。
- 3、就业培训需求量大，培训资源短缺。全地区现有农村富余劳动力 57.6 万人，大部分农村劳动力希望参加外出务工培训，就业培训任务重。现有的师资力量薄弱，尤其是专业型教师匮乏，培训设备落后，缺乏实用汉语、技能培训的教材，导致农村劳动力可学习掌握的技能和知识有限，培训质量不高。
- 4、农村劳动力科学素质低，劳动技能不高，需要培训的费用大，现有的培训资金严重不足。
- 5、劳务信息的收集、交流渠道相对狭窄，指导性信息滞后。

喀什地区农办

2009 年 11 月 10 日

#### **EK-4: Konaşehir İlçesi İşgücü Transferi Önemverme Politikaları Hakkında Çeşitli Hükümler**

**Aşağıdaki resmî belgede** Hükümetin köylülerin kız çocuklarını İşgücü Transfer Projesine dâhil etmesini sağlamak için uygulamaya koyduğu bazı teşvik edici önem verme politikaları bulunmaktadır. Bunlar genel olarak şu hususları içermektedir:

*İşgücü Transfer Projesine katılanların toprak-arsalarının korunması,*

*İşgücü Transfer Projesine katılanlara ücretsiz meslekî yetenek eğitim, sınavı geçenlere sertifika verme*

*İşgücü Transfer Projesine katılanlara ücretsiz sağlık kontrolü ve geçici sağlık sigortası yaptırmak,*

*İşgücü Transfer Projesine katılanlara verilmesi gereken çeşitli belge, kimlik kartlarını ücretsiz dağıtmak, ulaşımını organize etmek,*

*İşgücü Transfer Projesine katılanların ailelerine öncelikli olarak yoksulluk destek fonu vermek, işgücü transfere katılanın birikmiş mecburî çalışma ve zorunlu görevlerini iptal etmek; ekip biçme yoğun olduğu zamanlarda yönetim mahallelerdeki ÇKP üyelerini organize ederek yardımcı olmak, sulamada, ekip biçmede öncelik vermek; Projeye katılanların yaşlılarının bakımına varsa çocuklarının okul-eğitimine yardımcı olmak*

*İşgücü Transfer Projesine katıldıktan sonra köyüne dönenler kendi işini kurmak isterlerse yatırımcı teşviğinden yararlandırılması ve desteklenmesi, özellikle arsa talebini, sulama, elektrik kullanımı gibi hususlarda özel önem verilmesi,*

#### **疏附县劳务输出优惠政策若干规定**

为切实解决好我县农村富余劳动力过剩的问题，使农民群众解放思想，转变观念，走出土地，走出家门，向产非农产业转移，外出务工增加收入，县委、县人民政府研究，出台以下优惠政策：

第一条.各乡镇、有关单位要加大对农村劳动力转移工作的扶持力度，做为当前农民增收的重要工作来抓，并纳入年终考核的一项重要内容。

第二条.对收入来源主要依靠从事二、三产业的农民，坚持“依法、自愿、有偿”的原则,建立合理的土地流转机制，引导农村土地使用权健康流转，逐步发展规



模经营，同时坚持外出劳动力对其承包地的一级使用权长期保持不变。外出农民对自己承包的土地，可采用转包、租赁、入股和托管等形式进行流转，并在村级组织备案入档，集体不得无偿收回农民的承包地。

第三条.减免外出务工农民的“义务工和劳动积累工”，一年内从事二三产业和外出务工时间在四个月以上的，免除两工，在四个月以下、两个月以上的免除一半的“两工”，保证农民外出务工和从事二三产业有充裕的时间。

第四条.领办或独立从事二三产业，在土地使用上优行考虑，对外出务工人员优先划拨宅基地。

第五条.乡（镇）村要按农民要求与短期外出务工农民签订农事生产管理协议，收取的管理费用不得高于乡村平均水平，以保证外出务工人员收入。

第六条.对从事二三产业的农民，县农村劳动力转移协会协调工商部门优先办法营业执照，达不到营业税、增值税起征点的，免收营业税和增值税.贫困户从事二三产业，凭民政部门核实颁发的贫困户证书，应适当减免有关费用。卫生系统对从事饮食服务业的农民，可适当减少办证费用，并免费提供卫生安全和相关法律知识培训。对跨县区作业的农机，农机监理部门要适当减免手续费。

第七条.根据喀什地区行署关于开辟农产品绿色通道的有关规定，对从事农产品销售和运输的人员，在地县两级备案，办理农产品绿色通道证书，协调有关部门办理有关检疫手续。在运输过程中，遇到轻微触犯交通法规的情况，可享受先发行后处理的政策。

第八条.在本县内实施的由国家投资的农业基础设施建设项目，不论谁中标，都必须吸纳当地农民参加建设，土石方等当地农民能干的工程，应由当地农民完成；在本县内实施的其它建设项目，用工方必须与项目发包方签定用工合同，非技术类工种使用当地农民工要占用工数的 30% 以上，就地就近转移劳力，增加农民收入。

第九条.专门设立农村劳动力转移培训资金,县乡全额解决承担农村劳动力转移培训费用，同时加大在初高中职业教育培训工作力度，在初高中设立职业技能培训班，加强师资力量和用于教学设施建设的投入。

第十条.乡镇每组织一个农民外出打工两个月以上，收入在 1500 元以上，每出去一个人给予乡镇补助 8 元的工作经费。

第十一条.凡是由县上组织输出的劳动力，组织劳务供需双方见面,进行双向选择,由劳动力转移协会与用工单位签订劳务合同,并解决用工单位挑选、劳务价格、就医保障、劳务费用支付、劳工管理等方面出现的矛盾和问题。

第十二条.为保障民工切身利益，为由县上组织的每个外出务工的农民投保短期意外伤害保险，如发生意外将按保险合同规定，得到一定数额的医疗赔付和伤残赔付。

第十三条.由各乡镇和农村经济人自行组织的劳务输出，应上报县农村劳动力转移办公室备案，如与用工单位产生纠纷，可由政府出面与当地部门交涉。

第十四条.信贷资金予以倾斜。县乡要积极配合金融单位对劳务创收户进行信用认定，对信用度高的农户要给予信贷资金方面的扶持，使他们有外出务工的启动资金。

第十五条.完善相应的法律咨询服务体系，外出务工人员合法权益受到侵害,将享受免费的法律咨询服务。

第十六条.通过互联网、报刊等搜集区内外劳务信息，重点是区内以及兵团劳动力需求信息。开展与外地县市劳务中介服务组织的合作与信息交流活动，及时进行业务洽谈，组织劳动力输出。

第十七条.各乡镇开展党团员互帮互助，妇女技能培训活动，充分发挥党团员青年、妇女的作用，在“春耕、三夏、三秋”等农忙时节，帮助外出务工人员做好各项农业生产工作，种好家中的责任田。各乡镇要组织各村将外出务工家庭中无男壮劳力的农户浇水时间全部调整到白天，消除外出务工农民的后顾之忧，使其能够安心工作。

第十八条.本政策由农村劳动力转移办公室负责解释。

中共疏附县委员会

疏附县人民政府

二〇〇四年三月十一日

## ÖZGEÇMİŞ

**Ad, Soyad** : Anakız KARLUK  
(Anıqız İsmail QARLUQ)  
**Cinsiyet** : Kadın  
**Doğum Tarihi** : 28.08.1984  
**Medeni Durum** : Evli  
**Uyruk** : Türk

### İLETİŞİM BİLGİLERİ

**Adres Bilgileri** : Kazım Orbay SK. 7B-37, Mimar Sinan Mh. Pursaklar,  
Ankara.  
**Cep Tel** : 05416965389  
**E-posta** : anarhan828@gmail.com

### EĞİTİM BİLGİLERİ

**Yüksek Lisans** 2014--- Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bil. Ens. Avrasya Araş.  
ABD,  
**Üniversite** 2002-2007 Xinjiang Tarım Üniversitesi, Bilgi yönetimi ve Bilgi  
sistemleri, Lisans, Ürümqi, Çin (1 yıl Çince hazırlık, 4 yıl lisans)  
**Lise** 1999-2002 Kaşgar şehri 1 No'lu Lisesi

### BİLDİĞİ DİLLER ve BİLGİSAYAR

**Türk lehçeleri:** Uygur Türkçesi (Ana Türk lehçesi), Türkiye Türkçesi (Çok iyi),  
Özbek, Kazak, Kırgız Türkçesi (iyi); **Yabancı dil:** Çince (Çok iyi), İngilizce (İyi)

Microsoft Office, İnternet programları ve Kataloglama programları, Printer, Scanner,  
Fotokopi

### İŞ DENEYİMİ

2008.9-2011.6: Minzu University of China, Pekin, Merkez Kütüphanesi, Dokümantasyon ve  
Katolog Birimi, Uzman, Pekin, Çin.  
2013.5—2014.8 Niğde Üniversitesi Rektörlük, Uluslararası İlişkiler Ofisi, Uzman.

### AKADEMİK KATILIM VE MAKALE

1.Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyumu, 2014/Niğde,  
“Uygur Yenileşme Sürecinde Erk Gazetesi”, *1.Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları  
Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Kaşgarlı Mahmut Uygur-Çin Araştırma ve Uygulama  
Merkezi Yayını, 2014, Niğde.

### HOBİLER

Popüler sanat, kitap okumak, kültürel gezi

